

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM VE OTEL İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

TERÖR VE TURİZM İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE
YANSIMALAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yekta Şener

Düzce

Temmuz, 2012

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM VE OTEL İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

TERÖR VE TURİZM İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE
YANSIMALAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yekta Şener

Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Zafer Akbaş

Düzce

Temmuz, 2012

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından .....Anabilim
Dalında oy birliği / oy çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan ..... (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye ..... (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye ..... (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

06/07/2012

Doç. Dr. Mehmet Selami YILDIZ

Düzce Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

TERÖR VE TURİZM İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE YANSIMALAR

ŞENER, Yekta

Yüksek Lisans, Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Zafer Akbaş

Temmuz 2012, 88 sayfa

Son yüzyılda şiddeti artan terör olayları insanlığın en önemli ortak sorunlarından biri haline gelmiştir. Uluslararası boyutta günden güne artan ve 9/11 saldırıları ile dünyayı sarsan terör olayları Türkiye için de son 30 yılın önemli sorunlarından biridir. Birçok sektörü olumsuz etkileyen terörün en çok etkilediği sektörlerin başında turizm gelmektedir. Literatür taraması yöntemiyle yapılan bu çalışmanın amacı, küresel anlamda ve Türkiye özelinde terörün turizm üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmaktır. Bu araştırmada öncelikle terör olgusunun temel özellikleri ve turizmin genel yapısı irdelenmiştir. Ayrıca terörün, turizme, küresel anlamda ve Türkiye üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Türkiye, 1980’li yıllarda Asala ve sonrasında PKK örgütlerinin eylemleriyle terörünün soğuk yüzüyle karşı karşıya gelmiştir. Yaşanan terör olayları, can kayıplarının dışında birçok sektörde olduğu gibi iç ve dış turizmi de olumsuz etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Terör olayları yüzünden turizm gelirlerinde dönemsel azalmalar görülmüştür. Terörün olumsuz etkilerini azaltmak için uluslararası ve ulusal düzeyde tanıtım kampanyalarının etkin şekilde aralıksız sürdürülmesi gerekmektedir. Türkiye’deki turizm sektörünün bölgesel olarak gelişmişlik dağılımının dengelenmesi için de devletin turizm teşvik politikalarını etkin bir şekilde uygulaması gerekmektedir. Sonuç olarak küresel anlamda terör olaylarının turizm üzerinde kısa süreli olumsuz etkilerinin görüldüğü ancak uzun vadede bu etkinin kaybolduğu saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Terör, Turizm, Türkiye

ABSTRACT

RELATIONSHIP BETWEEN TERRORISM AND TOURISM:

REFLECTIONS ON TURKEY

ŞENER, Yekta

Master of Science, Department of Tourism and Hotel Management

Advisor: Asist. Prof. Dr. Zafer Akbaş

July 2012, 88 pages

Terrorist actions of which severity increased in the last century have become one of the most important common problems of human being. Terrorist actions increasing in the international level and convulsing the world after 9/11 attacks are also one of the important issues of the last three decades of Turkey. Tourism is the sector most adversely affected by terror. This study carried out with literature survey method aims to reveal the effects of terrorism on tourism in Turkey, in particular, and in the world, in general. In this study, main features of the terror phenomenon and general structure of tourism are discussed primarily. Afterwards, the effects of terror on global tourism and Turkey are discussed. Turkey has faced the cold facet of terror upon the actions of ASALA in 1980s and then PKK organization. The terrorist actions of these organizations caused and still continue to cause deaths as well as negative effects on domestic and international tourism as in many sectors. Terrorist actions caused periodic decreases in tourism incomes. International and national introduction campaigns must be carried out to reduce the negative effects of terror. Also, tourism promotion policies must be effectively implemented by the state to balance the regional development distribution of the tourism sector in Turkey. In

conclusion, it was found that terrorist actions had negative short-time effects on tourism in global terms but the effects disappeared in the long term.

Key Words: Terrorism, Tourism, Turkey

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar	ix
ŞEKİLLER.....	x
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	3
2.1. Terör ve Terörizm Kavramları	3
2.1.1. Terör Kavramı.....	3
2.1.2. Terörizm Kavramı.....	5
2.1.3. Terör ve Terörizmin Amacı	9
2.2. Turizm ve Turist Kavramları.....	10
2.2.1. Turizm Kavramı.....	10
2.2.2. Turist Kavramı.....	13
2.3. Turizmin Amacı ve Özellikleri.....	14
2.3.1. Turizmin Amacı.....	14
2.3.2. Turizmin Özellikleri	15
2.4. Turizmin Çeşitleri.....	17
2.4.1. Kitle Turizmi.....	18
2.4.2. Spor Turizmi	18
2.4.3. Kongre Turizmi.....	19
2.4.4. Doğa Turizmi.....	19
2.4.5. Golf Turizmi	19
2.4.6. Kültür Turizmi	20

2.4.7. Sağlık ve Termal Turizmi	21
2.4.8. İnanç Turizmi.....	22
2.4.9. Yayla Turizmi	22
3. TERÖR VE TERÖRİZM.....	23
3.1. Terör ve Terörizmin Etki Alanı Bakımından Sınıflandırılması	23
3.1.1. Küresel Alanda Terör ve Terörizm	24
3.1.2. Bölgesel Alanda Terörizm.....	27
3.2. Türkiye’deki Terör ve Terörizme Yaklaşımlar	35
3.2.1. ABD’nin Yaklaşımı	36
3.2.2. AB’nin Yaklaşımı	37
4. DÜNYADA VE TÜRKİYEDE TURİZM.....	39
4.1. Dünyada Turizm.....	39
4.1.1. Turizmin Dünyadaki Önemi ve Gelişimi.....	39
4.1.2. Turizmin Ülke Ekonomileri Üzerindeki Rolü	41
4.1.3. Turizmin Sosyal ve Kültürel Rolü	42
4.2. Türkiye’de Turizm	44
4.2.1. Türkiye’de Turizmin Gelişimi	44
4.2.2. Türkiye’deki Turizm Çeşitliliği	50
4.2.3. Türkiye’de Turizmin Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi.....	52
5. TERÖRİZM VE TURİZM.....	54
5.1. Uluslararası Boyutta Terörün Turizme Etkisi	56
5.1.1. 11 Eylül Olayları Sonrasında Turizm	59
5.1.2. Terörizmin Avrupa Birliği Turizmine Yansımaları.....	60
5.2. Terör ve Terörizmin Türk Turizmi Üzerindeki Etkileri	60
5.2.1. Terör ve Terörizmin Türkiye’de İç Turizme Etkileri	66
5.2.2. Terör ve Terörizmin Türkiye’de Dış Turizme Etkileri.....	68
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	72

6.1. Sonuç.....	72
6.2. Öneriler.....	74
6.2.1. Alana Yönelik Öneriler	74
6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	76
KAYNAKÇA.....	77

TABLÖLAR

Tablo 1 - 1985-2006 yılları arasında Türkiye'de Aktif Terörist Gruplar	29
Tablo 2 – Birleşmiş Milletler Tarafından Terörizmin Finans Kaynaklarını Kurutmak Amacıyla Kabul Edilen Sözleşme ve Protokoller	34
Tablo 3 - Uluslararası Turizm Gelirleri ve Türkiye'nin Payı	47
Tablo 4– Dünya'da En Fazla Turizm Geliri Elde Eden Ülkelerin Sıralaması (1990-2010) ..	49
Tablo 5 - Çıkış Yapan Yabancı Ziyaretçilerin Türkiye'ye Geliş Nedenleri	51
Tablo 6 - 2005-2010 Yılları Arasında Türkiye'de Medyaya Yansıyan PKK Terör Örgütünün Turistik Bölgelerde Düzenlediği Bombalı Saldırıları	70

ŞEKİLLER

Şekil 1 - Yıllara Göre Türkiye'nin Uluslararası Turizm Gelirleri ve Dünya Turizm Gelirlerindeki Payı.....	48
Şekil 2 – Bölgelere göre 1950'den itibaren dünyada turist sayıları	58
Şekil 3 - Terör Olaylarının Etkisi.....	65
Şekil 4 - Küresel turizmin Antalya turizmine etkisi.....	65

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASALA	: Ermenistan'ın Kurtuluşu Ermeni Gizli Ordusu
BM	: Birleşmiş Milletler
COREPER	: AB Daimi Temsilciler Komitesi
DHKP/C	: Devrimci Halk Kurtulup Partisi Türk Halkının Özgürlüğü Cephesi
EUROPOL	: Avrupa Polis Teşkilatı
GAP	: Güney Doğu Anadolu Projesi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
İBDA-C	: İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
NATO	:Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi

1. GİRİŞ

Günümüzde turizm sektörü, ülke ekonomileri açısından son derece önemli bir gelir kaynağı haline gelmiştir. Dünya ekonomisinde yer alan sektörlerin içinde özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından lokomotif bir sektör haline gelen turizm, insan faktörünün ön planda yer alması nedeniyle güvenliğin tesis edilemediği alanlarda sınırlı seviyelerde kalmaktadır. Ülke güvenliğini zedeleyen veya ortadan kaldıran tehditlerin en düşük seviyelere indirilmesi, ülkelerin turizmin gelir getirici etkisinden yararlanmaları açısından önemlidir. Ülke güvenliğini ortadan kaldıran ve imajına büyük darbe vuran günümüzün en önemli sorunu ise terör sorunudur.

Terör faaliyetleri birçok konuda çeşitli yansımalara yol açtığı gibi turizm konusunda da konjonktüre bağlı olarak önemli bir takım sonuçlara sebebiyet verebilmektedir. Terör ve turizm ilişkisi çerçevesinde terör olaylarının turizm sektörü üzerinde yarattığı sonuçlar tespit edilerek öncelikle bunların neler olduğunun bilinmesi ve sorunları minimize edecek önlemlere ulaşılması için konuların ve bu konulara ilişkin tanımlamaların ortaya konulması gerekmektedir.

Bu çalışmada alan ile ilgili çeşitli bilimsel çalışmalardan ve ikincil kaynaklardan veriler elde edilerek turizm konusunda ayrıntılı inceleme yapılmış ve bu konuda literatür taranmıştır. Ayrıca küresel terörizmin oluşturduğu atmosfer karşısında, dünya turizm gelirlerindeki artış ve azalışlar ile turist hareketlerindeki iniş ve çıkışlar incelenerek somut sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda terör olaylarının turizm sektörüne yansımaları da Türkiye özelinde incelenmiştir.

Temelleri büyük oranda deniz, kum, güneş turizmi olarak da adlandırılan yaz turizmine dayalı olan Türkiye’de turizm olgusunun ülke ekonomisi için önemi oldukça büyüktür. Dış ticarete devamlı artan miktarlarda açık veren Türk ekonomisini ayakta tutabilmenin en başta gelen yollarından birisi, turizm gelirlerinin de her dönem yükselerek devam etmesidir. Bu bakımdan turizm bir kenara atılarak vazgeçilecek bir sektör olmadığı gibi her türlü dış ve iç etkiye maruz kalmasına dahi göz yumulamayacak bir sektör durumundadır. Turizmin ülke ekonomisi için önemi oldukça fazladır. Bu bakımdan turizmi incelerken ekonomi ile bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Bu araştırma dâhilinde turizmin dünya ekonomisindeki yeri üzerinde durulmuş ve Türkiye ekonomisindeki rolüne de ayrıntılı olarak vurgu yapılmıştır.

Son dönemlerde küreselleşen dünya düzeniyle birlikte çeşitli terör örgütleri ortaya çıkmış ve bunun paralelinde terör olayları dünya genelinde sıkça yaşanmaya başlamıştır. Terörizm güncel bir sorun haline gelmiştir. Buna ek olarak terörün en fazla yaşandığı ve buna bağlı birçok üzücü olayın meydana geldiği ülkelerden biri olan Türkiye’ de bu sorun günümüzde önemini korumakta ve önümüzdeki yıllarda da gündemde olacağına sinyallerini vermektedir.

Bu çalışmanın amacı, terör ve turizm ilişkisinin bir sonucu olarak ülke içinde ve dışında gelişen terör olaylarının Türkiye’de turizm sektörüne yaptığı etkiyi incelemektir. Araştırma yöntemi olarak literatür taraması benimsenmiş olup araştırma dâhilinde elde edilen veriler tezin konusu ile ilgili yapılmış bilimsel araştırmalar, bilimsel içerikli yayın ve elektronik yayın vb. kaynaklara ek olarak internet, gazete, dergi gibi dokümanlardan elde edilmiştir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki bölgesel kalkınma, PKK’nın terörist saldırıları ile olumsuz etkilenmiş olmakla birlikte, hükümet Güney Doğu Anadolu Projesi’ni (GAP) başlatarak bu duruma karşı bir çalışma yürütmüştür. Bu bağlamda, Türkiye’de bölgesel gelişmişlik farklılıklarını anlama çabası içinde, bölgesel kalkınmada ve turizmin bölgesel gelişiminde PKK’nın terörist faaliyetlerinin etkisinin olduğu, sadece ikincil bir veri değil aynı zamanda birincil verilere dayalı olarak ayrıntılı bir şekilde incelenmesinin gerekliliği öne sürülmektedir (Tosun vd., 2003:152). Ancak bu konuda, tüm makul ikincil bilgi kaynaklarını tükettikten sonra sadece birincil verilere başvurulabilir ya da ihtiyacımız olan verileri ikincil kaynaklardan elde etmemiz mümkün olmadığı zaman birincil kaynaklara başvurmamız gerekebilir (McIntosh vd., 1995:409).

Terör ve turizm gibi iki ana unsurdan oluşan bu çalışmada; turizm, seyahat, dinlenme, eğlence ile terör ve terörizm konularını içeren büyük bir bilgi havuzundan yararlanılmıştır. Böylece ihtiyaç duyulan verilerin ikincil kaynaklardan elde edilmesi mümkün olmaktadır. Sonuç olarak bu durum, ikincil verilerin toplanarak çalışmada kullanılmasını daha uygun hale getiren sebeplerden biridir.

Bu çalışmada aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

H1: Terör dünya genelinde turizm sektörünü olumsuz etkilemiştir.

H2: Terör Türkiye’de turizm sektörünü olumsuz etkilemiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. TERÖR ve TERÖRİZM KAVRAMLARI

Terör kavramıyla ilgili literatüre göz atıldığında terör ve terörizmin insanoğlunun tarihi kadar eski olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında terörün II. Dünya Savaşı'nın ardından dünyada yeni bir düzenin kurulmasıyla kendini göstermesi ve etkisini artırması karşısında bilim dünyasında da ele alınmaya başlandığı ve böylece terör ile terörizm konusundaki kavramsal sınırlar geniş bir perspektifte çizildiği görülmektedir.

Diğer taraftan terör ve terörizm kavramları ilk olarak ve özellikle Avrupa sınırları içinde 1930'lu yılların sonlarına doğru yapılan uluslararası sözleşmeler ile ortaya çıktığı görülmektedir. Ardından Birleşmiş Milletler (BM) ve İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) dâhil olmak üzere ülkeler arasında yapılan anlaşma ve sözleşmelerde çeşitli tanımlar yapılmıştır. Ancak bir takım şiddet olaylarının bütün ülkeler tarafından terörizm tanımı kapsamına alınmasında büyük sorunlar olduğu da bir gerçektir. Terör ve terörizm konusunda şimdiye kadar ortaya çıkan bu sorunlara neden olarak kısaca ülkeler arası güç dengelerinin farklılık göstermesi ile meydana gelen uluslararası boyuttaki siyasi ve diplomatik çatışmalar; ülkelerin kendi çıkarlarını ön planda tutmaları sonucunda dünya güvenliği ve küresel işbirliği konularındaki anlaşmazlıklar gösterilebilir. Bu nedenle uluslararası hukukta terörü tümünden yasaklayan kapsayıcı bir global anlaşma yapmak henüz mümkün olamamıştır (Kaya, 2005: 4-8). Bu bölümde terör ve terörizm kavramları incelenerek uluslararası anlamda ve Türkiye'deki terör faaliyetleri ele alınmıştır.

2.1.1. TERÖR KAVRAMI

En genel tanımıyla terör, insanları yıldırma, sindirme yoluyla onlara belli düşünce ve davranışları benimsetmek için zor kullanma ya da tehdit etme eylemidir (Bozdemir, 1981:526). Terör tanımını içerisinde bulunduğumuz yüzyıla göre çevirmek gerekirse şöyle bir tanıma gitmek daha doğru olacaktır. Terör; "herhangi bir amaca ulaşmak için, sivillerin veya güvenlik görevlilerinin, propagandaya yönelik ses getirici eylemler ile öldürülmesidir" (Bal, 2006:8) şeklinde tanımlanabilir.

Amerikan Dışişleri Bakanlığı tanımına göre terör; karşılık verme kapasitesi olmayan

hedeflere karşı önceden planlanmış, siyasi amaçlı etnik gruplar veya gizli örgütlerce genellikle belirli bir kitleyi etkilemeye yönelik şiddet eylemleridir (Karagöz, 2007: 17).

Terör, her şeyden önce şiddet olgusunun bir türüdür ve şiddet kavramı ile ilişkilidir (Özerkmen, 2004:248). Daha ayrıntılı şekliyle terör; kişilerin normal yaşamlarında, birtakım kişisel anlaşmazlık durumlarında bireysel olarak kullandıkları fiziksel veya fiziksel olmayan olumsuz davranışlar olarak kullanılan şiddetin bir türüdür. Terör olaylarında da insanların varmaya çalıştıkları nokta şiddet olaylarındakiyle temelde benzerlik göstermektedir. Çünkü şiddet olayları, insanları sindirmek, korkutmak için yaratılan olay ya da girişimlerdir (Ünsal, 1996). Bu bağlamda literatüre bakıldığında; terör, korkutarak titremeye sebep olmak (Wilkinson, 1974: 9) ya da bilinmeyen ve öngörülmeleyen bir tehlike karşısında duyulan aşırı korku, endişe ve dehşet durumu ile toplumun tepki göstermesini engelleyerek devletin sağladığı düzeni ortadan kaldırma amacı güden eylemler (Alpaslan,1983) anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Latince “terror” ve “terrorist” sözcüklerinden kaynaklanan terörün klasik anlamı, “alt üst edici ve felce uğratici aşırı korkudur” (Unsal ve Keleş, 1982:2). Taşkın’ın (2004) tanımına göre terör; “siyasal iktidarı elde etme veya belli bir ideolojiyi hâkim kılma yolundaki silahlı mücadelelerini haklı ve meşru bulanların iktidar olduklarında kendilerine yönelen aynı tür silahlı mücadeleyi haksız ve gayrı meşru bulmaları; resmi olarak lanetledikleri halde ülke menfaatleri için komşu ülkeler aleyhine yönelen silahlı eylemleri desteklemeleri ve benzeri birçok çelişki ve paradoksu içinde barındıran bir olgudur.”

Türkçe’deki karşılığı “yıldırma ve korkutma” olan terör (Çağlar, 1997:119) 1991 yılında kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Terörle Mücadele Kanunu’nun 1. maddesine göre terör; “cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup

kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemler” şeklinde tanımlanmaktadır. 19 Şubat 2001 tarihinde İngiltere’de yürürlüğe giren “2000 Terör Yasası”na göre terör; “siyasi, dini ya da ideolojik sonuçlara ulaşmak için hükümeti, toplumu ya da toplumun herhangi bir bölümünü belli bir yöne zorlamak maksadıyla kişilere ve mala karşı yapılan ciddi şiddet kullanımı, bir kişinin hayatını tehlikeye sokmak ya da şiddet kullanımı tehdidinde bulunulması, kamunun veya kamunun bir bölümünün sağlığını veya güvenliğini tehlikeye sokması” olarak tanımlanmıştır (Laçiner, 2006: 302).

ABD yasalarına göre terör eylemi:

a) “ABD’nin ya da herhangi bir eyaletinin ceza yasalarını çiğneyen ya da ABD’nin ya da herhangi bir eyaletinin yargılama alanı içinde işlendiğinde ceza gerektirecek ihlal oluşturan bir şiddet eylemi ya da insan yaşamı için tehlike oluşturan eylem içeren etkinlik” ,

b) “Sivil nüfusa gözdağı verme veya baskı yapma; suikast veya adam kaçıрма suretiyle hükümetin bir eylemini etkilemek amacını güttüğü ortaya çıkan bir eylem anlamına gelmektedir” (Taşkın, 2004:122).

2.1.2. TERÖRİZM KAVRAMI

Aşırı korku dehşet (tedhiş) anlamına gelen terör bir yöntem olarak kullanıldığında karşımıza terörizm (tedhişçilik) çıkar (Kaya, 2005:1). Terörizm, siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör kullanmayı yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışı ve aynı zamanda bir savaşın doktrindir (Bozdemir, 1981:526). Terörizmin başlıca amacı ise, siyasal iktidarı ele geçirmek isteyen güçlerin onu yıpratmak ve bu arada, sindirdikleri yığınları da sahipsiz kaldıkları inancına yöneltmek için şiddet eylemlerinden yararlanmaktır (Ünsal ve Keleş, 1982: 3). Terörizmin 140’ın üzerinde yapılan tanımı incelendiğinde ise şiddet ve zor kullanımı ve bir siyasal amaç güdülmesi olarak iki önemli öge karşımıza çıkmaktadır (Ergil, 1992:140). Bu bakımdan şiddet ve terörün arasında farklılıklar olmasına rağmen aslında şiddetin bir türevi olarak (Bozdemir, 1981:525) tanımlanan terör, bu noktada şiddet ve zor kullanımdan güç almaktadır. Güdülen siyasal amaca ulaşabilmek için ise, terörizmin bir yöntem olarak kullanıldığı ifade edilebilir. Bu

noktadan hareketle kısacası terörizmin bir amaç değil, hedefe ulaşabilmek adına kullanılan bir araç olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan terörizm, politik amaçlar doğrultusunda şiddeti organize bir biçimde kullanarak, toplumu ve karar alıcıları normalde tercih etmeyecekleri bir davranış modeline zorlamak olarak tanımlanabilir (Ovalı, 2006:80). Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yapmış olduğu tanıma göre terörizm, “savaş ve diplomasi ile kazanılmayan sonuçları elde etmek, korkutmak ve itaat ettirmek için bir teoriye, felsefeye ve ideolojiye dayanılarak siyasi maksatlarla, iradi olarak terör ve şiddetin sistemli ve hesaplı bir şekilde kullanılması” olarak ifade edilmektedir (Emniyet Genel Müdürlüğü, 2011).

Avrupa Birliği'nin terörizm tanımına bakmak ve terörizme bakışını irdelemek gerekirse 11 Eylül terör saldırıları, AB açısından köklü değişiklikler getirmese de, dış politikada AB'nin siyasi güç dengeleri arasında bulunma isteğini daha da pekiştirmiş (Kaya, 2003:80) ve bu amaç doğrultusunda AB, 11 Eylül saldırısının ardından 20 Eylül 2001 tarihinde Avrupa Birliği, Terörizmle Mücadeleye İlişkin Konsey Çerçeve Kararı'nı kabul etmiştir. Bu kararda doğrudan bir terörizm tanımı yapılmamıştır. Karar AB kurumlarına, üye devletlere, üçüncü devletlere ve diğer uluslararası kuruluşlara yapılan terörist saldırıları kapsamıştır (Özcan ve Yardımcı, 2006:215). “Karar tasarısının üçüncü maddesi; terörizm kavramını ve suçlarını şu şekilde ele almaktadır: Her üye devlet, kendi ulusal hukukuna göre tanımlanmış olan bir şahıs ya da grup tarafından bir ya da birden fazla ülkeye karşı kurumlarını ya da halkını sindirmek ya da o ülkenin siyasi, ekonomik veya sosyal yapısını ciddi şekilde değiştirmek ya da yıkmak amacıyla kasten işlenen aşağıdaki suçların ‘terörist suçlar’ olarak cezalandırmaları için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayacaktır” (Kedikli, 2006:64);

a) Cinayet

b) Bedensel bütünlüğe zarar verme

c) Adam kaçırmaya ya da rehin alma

d) Gasp ya da haraç

e) Hırsızlık ya da soygun

f) Devlet ya da hükümete ait tesislerin, kamuya ait ulaşım imkânlarının ve kamunun kullanımına sunulmuş yer ve malların zorla ele geçirilmesi ya da bunlara zarar verilmesi

g) Silah ve patlayıcının imal edilmesi, bunlara sahip olunması, bunların elde edilmesi, nakledilmesi ya da bunların başkalarına temin edilmesi

h) Bulaşıcı hastalık ya da mikrop yayan ya da kirletici maddelerin insanlara ya da çevreye zarar vermek amacıyla kullanılması

i) Su, enerji ya da temel kaynakların arzına müdahale edilmesi veya bunların dağıtımına engel olunması

j) Haberleşme sis-temlerine müdahale yoluyla saldırılması

k) Yukarıda sıralanan suçları işlemeye yönelik tehditte bulunma

l) Terörist bir örgütü yönetme

m) Terörist bir örgütü desteklemek, katkıda bulunmak ya da bu örgüt içerisinde yer almaktır.

Türkiye'nin uzun yıllar boyunca mücadele verdiği terörizm konusunda Avrupa Birliği ülkelerinde görülmeyen terör ve terörizmle mücadele anlayışı, 11 Eylül trajik saldırılarının ardından bir takım yasal düzenlemelerin yapılmasıyla dar çerçevede ilerleme kaydetmiştir. AB tarafından alınan kararların yasal çerçevede uygulamaya konulması Amerika Birleşik Devletlerinin terörizmle mücadele politikalarına paralel doğrultuda gerçekleşmiştir. 1992 yılında kurulmuş olan Avrupa Polis Teşkilatı'nın (EUROPOL) bu yasal düzenlemeleri dayanak alarak başlatması gereken çalışmalar ise, AB'ye üye ülkelerin siyasi pozisyonlarına takılması nedeniyle Türkiye lehine ilerlememiştir. Dolayısıyla terörizmle mücadele konusunda Türkiye ile AB arasında gerçekleşmesi gereken güçlü irade, AB'nin tek taraflı duyarsızlığından gerçekleşmemiş ve söz konusu ikili arasında kısa dönemde etkin bir ortaklığa dönüşmediği görülebilir.

Avrupa Birliği ile Türkiye arasında uzun zamandır elde edilemeyen ortak mücadelenin bir an önce oluşması için ilk olarak Türkiye'nin Europol ile bir anlaşmaya varmasının gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Bu konu Temmuz 2010'da Türkiye'ye gelen AB Terörle Mücadele Koordinatörü Gilles de Kerchove tarafından da dile getirilmiştir. AB terörle Mücadele Koordinatörü, Türkiye'nin 1970'lerden bu yana mücadele ettiği PKK/KONGRA-GEL terör örgütü ve buna benzer terör örgütler için "AB'nin dışında siyasi gündem yaratmak amacıyla terörist yöntemleri kullanan, ancak AB içerisinde doğrudan terörizmle bağlantılı olmayan suçlara yönelen hareketler" olarak tanım getirmiş ve Türkiye'nin terörle mücadelede AB ile

daha yakın çalışması gerektiğinin altını çizmiştir (Taraf Gazetesi, 2010). AB tarafından yayınlanan terörizme dair raporun ilk bölümünde yer alan tanıma göre terörizmin bir ideoloji ya da akım olmadığı ancak politik hedeflere ulaşmak için bir taktik ya da metot olarak ifade edildiği görülmektedir (European Police Office, 2008: 7). İslam İşbirliği Örgütü'nün yapmış olduğu tanıma göre terörizm; motivasyonu veya eylem amacı bilinmeksizin, insanları korkutmak ya da onlara zarar vermek veya onların yaşamlarını, itibarlarını, özgürlüklerini, güvenliklerini ve haklarını, çevresini veya özel bir mülkiyeti tehlikeye atmak, işgal etmek ya da onları ele geçirmek, ulusal bir kaynağı veya uluslar arası bir tesisi tehlikeye atmak; istikrarı, bölgesel bütünlüğü, siyasal birliği ve bağımsız bir devletin egemenliğini tehdit etmek amacıyla bireysel ya da kolektif bir planı gerçekleştirerek herhangi bir şantaj ve şiddet hareketinde bulunmadır (İslam İşbirliği Örgütü, 2010).

Kavramsal açıdan karşılaşılan sorunlardan biri terör ve terörizm kavramlarının çoğunlukla birbiriyle eş anlamlı olarak kullanılıyor olmasıdır (Doğan, 2007: 2). Her şeyden önce terör ve terörizm ayrı kavramlardır (Taşkın, 2004:121). Bu perspektiften bakıldığında terör, “bir grubun güç kazanmak için sistemli bir şekilde vahşi yollara başvurarak yarattığı büyük korku durumu” olarak tanımlanırken (Taner, 2000:93), terör ile ortaya çıkan ve anlam kazanan terörizm ise (İpek, 2006: 32), “siyasi iktidarı ele geçirmek isteyen güçlerin, mevcut iktidarı yıpratmak ve bu arada sindirdikleri yığınları sahipsiz kaldıkları inancına yöneltmek için, şiddet eylemlerinden yararlanmaları” (Yılmaz ve Yılmaz, 2005:41) ve sistemli ve sürekli terör eylemlerini kullanmayı bir yöntem olarak benimsemeleri durumu (Doğan, 2007: 3) olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak terörizm; siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör kullanmayı yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışıdır (Bozdemir, 1980:526).

Büyük korku veren, panik yaratan yağma, soygun, linç ve protesto gibi durumlar terör içermelerine karşın, burada terörizmden söz edilmez. Terörizm, aynı siyasal amaçlı şiddet içeren birden fazla şiddet eyleminin süreklilik arz eden bir biçimde gerçekleştirilmesini gerekli kılmaktadır (Çağlar,1997:120). Terör ve terörizm arasındaki farklılık irdelendiğinde; terör kısaca silahlı eylemler ile kendini ve davasını duyurma; terörizm ise, bu eylemleri savunan, stratejilerini anlatan, aktaran, geliştiren bir düşünce disiplini veya akımı olarak karşımıza çıkmaktadır

(Bal, 2006:8).

Terörizm, muhataplarının karşı karşıya kaldığı durumlar etrafında değişik görünümlere ve çeşitliliğe bürünebilen bir olgudur (İpek, 2006:35). Terörizm, terörden farklı olarak bir süreklilik ve siyasal içerikten söz eder ve bu doğrultuda savaş ve diplomasi ile ulaşılamayan sonuçlara önceden belirlenen taktik ve stratejiler ile ve şiddet kullanarak ulaşmaya çalışır (Koyunsağan, 2008:7). Kısaca; terör terimi, dehşet ve korkuyu belirtirken terörizm ise, bu kavrama süreklilik ve siyasal içerik katmaktadır (Emniyet Genel Müdürlüğü, 2009). Daha açık olarak ifade etmek gerekirse, terörizmden söz edebilmek için aynı siyasi amaca yönelmiş bir dizi terör olayının olması gerekmektedir (Uytun, 2009:9).

İlk ortaya çıktığından bu yana hem şekil ve isim değiştirerek, hem de sayısal olarak artarak devam eden terör ve terörizm, değişik taraflarca çok değişik şekillerde tanımlanmaktadır (Unur, 2000:169). Terörün politik literatüre geçen ilk hali Avrupa’da ortaya çıkmış ve kavram tarih boyunca farklı kavramlar çağrıştırmıştır. Fransız İhtilali karşıtlığı nedeniyle tarihteki en ünlü muhafazakâr siyasetçilerden biri olarak bilinen Edmund Burke, terörü, 1793-1794 yıllarında Fransa’daki organize şiddeti tanımlayan bir kavram olarak sunmuştur. Jakobenlerin hâkim olduğu bu zaman dilimi, “terör dönemi” (*regime de la terreur*) olarak adlandırılmıştır (Ovalı, 2006:80). Böylece ilk kez Fransız ihtilali sırasında Jakobenlerin kendileri tarafından siyasal ve sosyal eylemleri tanımlamak için olumlu anlamda kullanılan terörizm kavramına yüklenen anlam, tarihsel süreçte değişerek olumsuz anlamda kullanılmaya başlanmıştır (Güven, 2004:58). Terörist eylem; adam öldürme, yaralama, şahıs ve devlet mallarını tahrip etme, silahlı soygun, adam kaçırma, fidye isteme gibi analitik açıdan birbirinden farklı sosyal sapma davranışlarını içine alan genel bir kavram anlamında kullanılmaktadır (Erdoğan, 1987:11).

2.1.3. TERÖR ve TERÖRİZMİN AMACI

Terörizmin amacı en genel anlamda siyasaldır (Kaya, 2005:1). Siyasal amacın gerçekleştirilmesi için öncelikle insan unsurunun varlığı gerekmektedir. Bu yolda bir insanı terörist yapan nedenler arasında birçok etken var olmasına rağmen bunların arasından pek azı teröristin inandığı dava ile ilgilidir. Yine de her teröristin, ölmek ve öldürmek için bir felsefe ve davaya ihtiyacı vardır (McCarthy, 1984: 81). Bunların

içerisine dinsel, etnik, felsefi motifler de girmektedir (Kaya, 2005: 1). Diğer yandan önemli rol oynayan bir unsur da “tarih” faktörüdür. Çünkü terörist, halkının mutlu olduğu ideal bir geçmişe bakar, tarihi kin ve nefret ile doludur. IRA ya da diğerleri gibi, büyük devletlere karşı saldıran teröristler gerçek veya hayali olsun, tarihi acıların öcünü almaya çalışırlar. Ancak terörist yapılanmalar her zaman bu yönde bir amaç taşımayabilir. Teröristlerin kendi gerçeklerinin arasında çoğu zaman hayal ettikleri toprakları kazanma ve bağımsızca yönetme istekleri vardır (McCarthy, 1984: 81).

Terörizmin bazı güçler tarafından birtakım siyasi ve ekonomik çıkarlar sağlamanın da aracı olarak kullanıldığı dikkate alındığında amaç oldukça farklılaşmaktadır. Bu gibi durumlarda terörizmin amacı, bir kazanım elde etmek maksadıyla hedef alınan ülke ve toplumda belirli ortamların oluşmasına aracılık etmektir (Emniyet Genel Müdürlüğü, 2011).

2.2. TURİZM ve TURİST KAVRAMLARI

2.2.1. TURİZM KAVRAMI

Bu bölümde turizm ve turist kavramlarının anlamı ile dünyadaki ve Türkiye’deki turizm hareketleri ele alınacaktır. Turizmin tarihi süreç içerisinde gelişimine ve turizme dair kavramların oluşumu incelenmektedir.

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre turizm, “dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla yapılan gezi” şeklinde tanımlanmasının yanı sıra bir ülkeye veya bir bölgeye turist çekmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümü” olarak da ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2011). Bir başka kaynağa göre turizm, bir ülkenin tabii ve tarihi güzelliklerini görmek üzere, zevk için yapılan gezidir (Meydan Larousse, 1991: 450). Turizm; dinlenmek, eğlenmek, görmek ve tanımak gibi amaçlarla yapılan geziler ve bir ülkeye veya bir bölgeye turist çekmek için alınan iktisadi, kültürel, teknik önlemlerin ve yapılan çalışmaların tümüdür (Oktayer vd., 2007: 13). Diğer bir yandan turizm, 24 saatten az olmamak, sürekli kalışa dönüşmemek ve gelir sağlayıcı herhangi bir uğraşta bulunmamak koşulu ile bireyin yolculuk ve/veya konaklamalarından doğan olay ve ilişkilerin tümüdür (Tolungüç, 1999: 11-13). Benzer bir tanıma göre ise turizm, “para

kazanmak amacı olmaksızın, bir yerde devamlı kalmamak şartıyla, yabancıların devamlı oturdukları yerlerin dışında yaptıkları seyahat ve konaklamalardan meydana gelen faaliyetlerin tümüdür ” (Akat, 2000; 3).

Turizm kavramı için öncelikli olarak gezi için belli bir yeri ziyaret eden, dost ve akraba ziyaretlerinde bulunan ve iyi zaman geçirmek amacıyla tatile çıkan insanlar düşünülebilir (McIntosh vd., 1995:8). Bu bakımdan turizm, gezi tarihi boyunca insan yaşamında yer almış ve insan yaşamının bir parçası haline gelmiştir. Amacı ne olursa olsun insan her devirde geziye ilgi duymuş, olanak ve fırsatını buldukça gezmiştir. Geziler, ilk çağlarda tek insanla ve dar çerçeveye sınırlı kalırken günümüzde kitlesel hale dönüşmüş ve çevresi tüm dünyayı kapsayan bir boyuta çıkmıştır (Rızaoğlu, 2004:6).

Turizm olayı, insanların sürekli konutlarının bulunduğu yer dışında yaptıkları seyahat ve geçici konaklamalarından doğan ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgili faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerin boyutları turizmi dev bir olay düzeyine ulaştırmış ve turizmin 20. yüzyıla damgasını vurmasını sağlamıştır (Olalı, 1990:3).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, turizm, dünya ekonomisinde en hızlı gelişen ve genişleyen sektörlerden biri haline gelmiştir. Turizm, çoğu zaman diğer birçok endüstri gibi bölgesel veya ulusal kalkınma için bir araç olarak kullanılmıştır. Turizm sektörü, yaygın biçimde gelir, iş ve vergi gelirlerinin oluşturulmasında, ödemeler dengesi problemlerinin hafifletilmesinde, bölgesel ve ulusal ekonomik gelişmelere katkıda bulunmada rol oynayan önemli bir faktör olarak yerini almıştır (Çımat ve Bahar, 2003:2).

Turizm kelimesinin kökeni, İngilizce “tour” sözcüğünden gelmektedir. (Eralp,1983; 34). Turizm kavramının ilk ortaya çıkışı Ortaçağ Avrupa’sına kadar uzanmaktadır. Rönesansta ve Rönesansı izleyen yıllarda sanat alanlarındaki gelişmeler özellikle İtalya’daki sanat ve kültür merkezlerine bir akın, bir göç dalgasının yayılmasına ve Avrupa’nın diğer bütün ülkelerinden bilgi ve sanat merkezlerine akınların başlamasına neden olmuştur. Bu dönemde İngiltere’den Avrupa’ya bilgi ve görgü için bu sanat ve kültür merkezlerine gidenler ile diğer ülkelerden gidenler arasında belli başlı bir fark göze çarpıyordu. Birçok ülkeden gelenler söz konusu bu merkezlere göç edip yerleştikleri halde İngiltere’den gelenler belirli bir müddet kaldıktan sonra tekrar ülkelerine dönüyorlardı. Bu olay, bilimsel

bir nitelikte yapılarak turizm biliminin tanımında önemli bir ilke oluşturmuştur. Böylece, Latineden gelen basit bir kelime olan tur sözcüğü, insanın yaşadığı yerden ayrılarak farklı bir yere gitmesi ve tekrar yaşadığı yere dönmesi ile oluşan bir faaliyet iken, İngiltere-Avrupa ve İngiltere-Fransa arasında yalnızca önemli seyahatler için kullanılan bir kelime olmuştur. Hatta Avrupa'da, "Paris'e Yapılan Seyahat" anlamında kullanılmıştır (Evliyaoğlu, 1989:42-43).

Turizm, boş zamanın ve tasarrufun nasıl kullanılacağına ilişkin ekonomik bir kararlar başlatan ve yatırım, tüketim, istihdam, dışsatım ve kamu gelirleri gibi ekonomik yönleri bulunan bir sosyo-ekonomik olaydır (Aktaş, 2005:163). Başka bir ifade ile turizm genel olarak ekonomi ile ilgili bir kavram olmamakla birlikte iktisadi yönünün ağır bastığı ifade edilebilir (Toskay, 1983:56).

Turizm olayının iktisadi önemi arttıkça, bu yöne ağırlık veren tanımlar ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan turizm olayının bilimsel olarak el alınmaya başlanması 19. Yüzyılın sonu, 20. Yüzyılın başlarına rastlamaktadır. Turizmin çok yönlü bir olay olduğu yaygın bir şekilde fark edildikçe, olayın bütünü kavramaya çalışan tanımlamalara teşebbüs edilmiştir (Toskay, 1983:19-21). Turizm bu şekliyle önceleri ekonomik boyutu ile ele alınmış, bu çerçevede tanımlar oluşturulmuşsa da zaman içinde yalnızca ekonomik faaliyet olmayıp, sosyal boyutu da ortaya çıkınca, tanımlar bu yönde şekillenmeye başlamıştır (Saç ve Hussein, 2008:5).

Turizm, bir seyahat deneyimi sunan endüstrilerin, hizmetlerin ve faaliyetlerin bir birleşimidir (Mcintosh vd., 1995:10). Diğer sektörlerden farklı olarak, turizm bir sektörler kesitinden oluşmaktadır. Konaklama, yeme-içme, ulaşım gibi birçok farklı sektörden girdi alınmakta ve sektör kompleks bir yapı ortaya koymaktadır (Ünlüöner vd., 2007:40).

Farklı çevreler tarafından yapılmış turizme dair birçok tanım yapılmışsa da geziden rekreasyona geniş bir alanı kapsayan turizm için ortak bir tanımdan söz etmek mümkün değildir. Turizm kavramı üzerindeki tartışmalar özellikle akademik çevrelerde uzun süre yapıla gelmektedir. Bazı araştırmacılar, turizmi "endüstri" olarak kabul ederken, bazıları da endüstriden çok "sistem" olarak kabul etmektedirler. Turizm kavramının birçok disiplin ve sektörle ilişkisi bulunmaktadır. Turizm kavramının tek bir tanımının yapılamamasının nedeni, farklı disiplinlerle çalışan araştırmacıların turizmi kendi disiplinlerine özgü niteliklerini dikkate alarak

tanımlamalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin ekonomistler turizmi bir endüstri olarak görürken pazarlamacılar pazar olarak görmektedirler (Kozak vd., 2001:5; Maviş vd. 2002:4). Buna göre turizm, “insanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki, genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünü” şeklinde tanımlanabilir (Toskay, 1983:39).

2.2.2. TURİST KAVRAMI

Turizm kavramında olduğu gibi turist kavramı için de literatürde farklı birçok tanım mevcuttur.

Köken olarak turizm, Latince dönme hareketini ifade eden “tornus” kelimesinden gelmektedir. İngilizcedeki “tour” kelimesinin, “hareket edilen yere dönmek şartıyla yapılan seyahat” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Turist ise yine İngilizce “tour” kelimesinden gelmektedir. İngilizcedeki “Tourist” ifadesinin Türkçedeki karşılığına bakıldığında ise seyahat eden kişi anlamına gelen “seyyah” ya da “gezgin” olarak ifade edildiği görülmektedir. Bugünkü anlamıyla seyyah; “dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla geziye çıkan kimse” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2011).

En genel anlamda turizm faaliyetine katılan ve turizm faaliyetini gerçekleştiren bireylere turist denilebilir. Ayrıntılı ve kapsamlı tanımın getirildiği yer ise Seyahat Acentaları Yönetmeliği olmuştur. Buna göre Seyahat Acentaları Yönetmeliğinin 4. Maddesi turisti şöyle tanımlamaktadır:

“ Para kazanma amacı olmaksızın, dinlenmek eğlenmek ya da kültürel, bilimsel, sportif, idari, diplomatik, dini, sıhhi ve benzeri nedenlerle, oturduğu yer dışına geçici olarak çıkan ve tüketici olarak belirli bir süre seyahat edip kalan ve yeniden ikametgâhına dönen kimsedir ”.

Turistin tanımında temel alınan kriterler zaman ve ekonomi boyutludur. Bu temel kriterler çerçevesinde turist sayılan ve sayılmayan gruplar şöyle sıralanabilir: (Öztaş ve Karabulut,2006:17-18).

a. Turist Sayılanlar

- Eğlence, ailevi sebepler, sağlık, spor vb. amaçla seyahat edenler,

- Bilimsel, dini, görevli olmak gibi sebeplerle seyahat edenler,
- İş sebebiyle seyahat edenler,
- Kuruvaziye gemilerle gelenler (Bu süre 24 saatten az bile olsa turist sayılırlar)

b. Turist Sayılmayanlar

- Bir ülkeye iş anlaşması ile veya böyle bir anlaşma olmasa bile, iş yapmak niyetiyle gelenler,
- Diğer bir ülkede görevlendirilen kamu çalışanları,
- Ülkeye sürekli kalmak ve yerleşmek için gelenler,
- Seyahatleri 24 saat aşsa bile ülkede durmaksızın transit geçenler.

Turistler, ziyaret ettiği ülkede asgari 24 saat kalan, ziyaret amacı boş zaman değerlendirme, iş, ailevi, diplomatik nedenler, toplantı vb. amaçlarla geçici ziyaretçilerdir. Ziyaret edilen ülkede 24 saatten az kalan geçici ziyaretçilere ise günöbirlükçi denilmektedir (Hussein vd.,2008:7).

2.3. TURİZMİN AMACI VE ÖZELLİKLERİ

2.3.1. TURİZMİN AMACI

Ülkeler açısından oluşturulan turizme dair politika ve planlamaların birden fazla amacı bulunmaktadır. Turizm politikalarının başlıca amaçları kısaca 5 faktör altında sıralanabilir (Demirkol ve Oktay,2004:17-19).

1. Turizmin ekonomik etkileri diğer bütün etkilerinden daha belirgin ve önemli olduğu için turizm ile gerçekleştirilmek istenen en önemli amaç ekonomi girdisinden faydalanmaktır. Çünkü turizm, ülkenin ekonomik kalkınmasını ve milli gelir artışını gerçekleştirerek ekonomisinin büyümesini sağlarken diğer sektörlerle oranla kolay yönlü ve düşük maliyetli istihdam olanaklarının yaratılmasında büyük rol sahibidir. Günümüzün ülke ekonomileri açısından en önemli sorunlarından biri olan ithalat ve ihracatta olan dengesizlikten kaynaklanan cari açığın büyük bir sorun haline gelmesinin önüne geçer.

2.Toplumunu her türlü sosyo-kültürel farklılıkları görmesini ve tanınmasını sağlayarak bir anlamda geri kalmışlığı asgari düzeylere indirilmede yardımcı olması

turizmle amaçlanmaktadır. Örnek olarak; yabancı dil öğrenme, toplumun dışa açılmasını ve sosyalleşmesini sağlayan bir faktördür.

Dolayısıyla turizm faaliyetleri, toplumun dışa açılmasını ve toplumun değer yargılarının değişim süreci açısından hızlanmasına katkıda bulunur (Öztürk vd., 2007:15). Bazı devletler turizmi teşvik kanunları ile destekleyerek ekonomik fayda sağlamanın yanında, sosyo-kültürel değişimi hızlandırıp toplumun huzurunu temin etmek amacı ile de kullanmıştır (Tosun, 2004:346).

3. Turizm sayesinde uyanacak olan koruma güdüsünü, çevre ve doğal kaynaklar ile tarihi alanların korunmasında harekete geçirmek de turizmin amaçlarındadır. Tarihi alanlar aynı zamanda bölgenin geçim kaynakları arasında yer alır ve bu yönüyle turizme hizmet etmesi bakımından insanlar bu alanlara daha fazla ilgi gösterir ve korumaya çalışır.

4.Turizm, bölgeler arasındaki gelişme ayrıcalıklarını gidermeye ve dengeli kalkınma hedefine katkıda bulunur.

5.Turizm, ekonominin üretim çeşitliliğini arttırmayı amaçlar.

2.3.2. TURİZMİN ÖZELLİKLERİ

Literatürde turizmin özelliklerini ortaya koyan çok sayıda çalışma vardır. Turizmin özellikleri bilinen yaklaşımlar içinde şu şekilde sıralanabilir.

1- Sosyo-kültürel bir etkinliktir: Farklı kültürler ve sosyal gruplara ait bireyler, turizm sayesinde etkileşimde bulunurlar. Günümüz küreselleşme sürecinde bir bakımla unutulmuş ve yavaş yavaş terk edilmeye başlanan kültürel değerler turizmin getirdiği yeni bakış açısıyla insanların tekrar sahip çıkmaları gereken bir gerçeklik haline gelmektedir. Özellikle bazı ülkelerin dünyada var olan birçok kültüre, kendi kültürleri gibi sahip çıkmaya çalışmaları ve bu şekliyle ülke turizmine kazandırmaya gayret göstermeleri toplumlarda kültürel değerler konusundaki sahiplenmeleri beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla turizm olayı, insanların kültürel geçmişlerini hatırlamalarına katkıda bulunurken bir bakıma dünyada var olan birçok kültürün de turizm vasıtasıyla birbirinden etkilenmesine ve hatta bu kültürel sentezin yaşam alanları içerisinde kullanılan birçok ürünün tasarlanmasında da ilham kaynağı olmaya başladığı görülmektedir. Örneğin kültürel değerleri yansıtan hediyelik eşyaların üretilmesi ve turistik merkezlerde turistler tarafından

satın alınması ticaretin turizm vasıtasıyla gelişmesine ve böylece ülkelere önemli bir döviz girdisinin sağlanmasına yol açmaktadır.

2- Turizm geniş kapsamlıdır: Her şeyden önce turizm sektörü tek bir yapıdan oluşmaz. Her yönüyle kapsamlı bir yapı olarak karşımıza çıkan turizm, diğer sektörlerden doğrudan veya dolaylı destek alır ve aldığı desteğin daha fazlasını bu sektörlerle kazandırarak ekonominin birçok alt unsurunu içine alır ve böylece bir bütün halinde gelişmesine yardımcı olur. Bu yönüyle turizm, diğer sektörler ile birlikte çalışarak büyük bir sektörün oluşmasını sağlar. Özellikle ulaştırma şirketleri, seyahat acentaları ve konaklama işletmeleri, bir ülke içerisinde ya da dünya çapında turizm faaliyetinin gerçekleşmesi için mutlaka var olması gerekli temel unsurlardır.

3- Turizm mali işlem özelliğine sahiptir: Gelen turistlerin ziyaret ettiği ülkede harcama yapmasıyla ülkede var olan ekonomik yapı normal kapasitesinin üzerine çıkarak beklenmeyen bir büyüme gösterir. Bu süreçte, başlangıçta mevcut olmayan ve bir şekliyle turistik arz sunan işletmelere de faaliyet alanı doğmasıyla turistik varış noktasında çok çeşitli ticaret alanları açılmış olur. Bu durum, turistik merkezde işsizlik oranının azalmasına, hatta farklı bölgelerden insan gücünün turizm bölgesine göç etmesi anlamına gelmektedir. Turistik varış noktasında gerçekleşen yeme-içme, konaklama ve ulaşım gibi faaliyetler ile bu hizmetleri sunan yerel halk ve çalışma amaçlı bulunan diğer bölge insanları arasında bir para akışı sağlanmaktadır. Bu şekliyle turizm çok yönlü bir ekonomik faaliyet olarak karşımıza çıkar.

4- Turizm barışın, dostluğun, kardeşliğin korunmasında önemli bir araçtır. Dünya ülkeleri, ulaşım ve iletişim olanaklarının üst seviyelere çıktığı 20. yüzyıla kadar sürekli olarak savaş halinde oldukları bilinen bir gerçektir. Aslında iletişim ve ulaşım imkânlarının günümüz seviyesine gelmesindeki en büyük etken teknoloji olmuştur. Şüphesiz teknolojinin bugünkü seviyesine gelmesinde, bugüne kadar yaşanan dünya savaşlarında birbiriyle çarpışan ülkeler arasındaki acımasız rekabet şartlarının payı oldukça fazla olduğu söylenebilir. Bir başka ifadeyle, her şerden bir hayır çıkar yaygın inanışa atıfta bulunmak gerekirse, savaş ortamının neden olduğu ileri teknoloji, günümüz ulaşım imkanlarını insanların hizmetine sunmuş ve uzak noktalara yapılan kitlesel turizm faaliyetleri mümkün hale gelmiştir. Böylece toplumlar arasındaki kaynaşma, birebir hissederek ve görerek mümkün hale geldiğinden daha hızlı ve kalıcı olarak kendini göstermiştir. Turizm faaliyetinde

bulunan insanların tatil psikolojisi içinde huzurlu ve rahat davranış sergilemeleri, yerel halkın da aynı tavır ve davranış içerisinde olmaları bu kaynaşmayı kolaylaştırmakta ve böylece farklı kültürlere ve geleneklere sahip toplumlar arasındaki barış ve dostluk duyguları ilerleyerek yaygınlaşmaktadır. Diğer yandan ülke yönetimleri gelir elde ettikleri büyük bir sektörü ellerinden kaçırmama adına barışı bırakıp kutuplaşma yaklaşımlarına kolaylıkla girememektedirler.

4- Turizm mikro ve makro ekonomik bir faaliyettir. Turizm, ülke ekonomilerine kısa ve uzun vadeli getirisi düşünüldüğünde ekonomik faydası olan ve arzulanan ekonomik hedeflere ulaşmak için ülke yönetimleri tarafından çok ciddi bir politika ile planlamanın yapılmasının gerekli olduğu büyük çaplı bir sektördür. Turizm nimetinden faydalanan bütün ülkelerin gayri safi yurtiçi gelirleri içinde turizm sektörü önemli bir rol üstlenir. Yurtdışı turist girişleri yüksek olan ve tatminkâr bir gelir elde eden ülkelerin ekonomilerine güven çok daha fazla olabilmektedir. Bu güven sayesinde doğrudan ya da dolaylı yabancı sermayenin ülkeye girişi kolaylaşmaktadır. Turizm, ülke ekonomisine bol miktarda döviz sağlayıcı özelliği vardır. Diğer birçok sektörle iç içe olması nedeniyle bu sektörleri olumlu yönde etkiler. Kısaca turizm ekonomik gelişmenin, büyümenin ve kalkınmanın itici bir gücü olarak ele alınabilir (Kozak ve Bahar, 2010: 58).

5. Turizm hassas bir yapıya sahiptir. Riskin yüksek olduğu dönemlerde ve alanlarda neredeyse turizmden söz etmek mümkün olmayabilir. Terör ve savaş ortamı ya da doğal afet ile hastalık vb. durumlar turizmi olumsuz etkiler.

2.4. TURİZMİN ÇEŞİTLERİ

Genel itibariyle turizm çeşitlerinin ayrımında esas alınan prensip, kişinin turizm olayına katılmasına sebep olan motif olmaktadır. Turizm faaliyetine katılacak olan birey hangi motifin etkisi ile seyahate karar vermiş ise, buna uygun bir turizm çeşidi kendini göstermektedir (Toskay, 1983:153).

Alternatif turizmin çıkış nedenleri; kaynakların azalması ve niteliklerinin bozulması, sürdürülebilir turizm anlayışının çıkması, turizmin bütün yıla yayılması anlayışının gelişmesi, tüketicilerin klasik turizm anlayışından sıkılması ve farklı beklentilere girmesi, tüketicilere farklı heyecan ve tatillerin yaratılması şeklinde sıralanabilir (Uygur ve Baykan, 2007:32). Alternatif turizm biçimleri oluşturularak

uygulandığı takdirde, kitle turizminin birçok olumsuz etkisinin, ortadan kaldırılması da sağlanabilir (Tosun, 2001:291).

2.4.1. KİTLE TURİZMİ

En çok bilinen şekliyle kitle turizmi; denizi, kumu ve güneşi için sahillere yapılan, turizm türü olmuştur. Çok fazla sayıda turistin aynı amaçla kolektif bir şekilde belirli bir turizm sunumuna talep gösteriyor olması, kitle turizmini diğer turizm türlerinden ayıran bir özellik olarak görülebilir. Kitle turizmi kapsamı içine giren bir turistin yaptığı faaliyet sırasında, golf oynaması ya da mağarayı ziyaret etmesi, onun kitle turizminden çıkarılarak başka bir turizm kategorisi içerisinde değerlendirilmesine yol açmayabilir (Tosun, 2009:25).

Kitle turizmi, halkın büyük sayılarda turizm olayına katılmasından doğan bir faaliyet olması (Toskay, 1983:163) nedeniyle, “sürdürülebilir turizm” gibi bir üst kategori (Tosun vd., 2009:25) altında değerlendirilerek geliştirilmesi sürecinde, ülkeler açısından her şeyden önce doğru planlama ile alt yapı çalışmalarının tamamlanmış olması ve danışmanlık hizmetlerinden de faydalanılarak kararların alınmasında yarar vardır (Tosun, 1998:600).

2.4.2. SPOR TURİZMİ

Günümüzde spor organizasyonları milyonlara insanı bir araya toplayabilmektedir. Bu nedenle turizm faaliyetlerinden yeterince pay almak isteyen, gelişmekte olan ülkeler için önemli bir turizm potansiyelini oluşturmaktadır (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002:188). Su sporları, dağ sporları, atletizm, futbol, basketbol, voleybol, boks, buz dansı vb. gibi sporları yapan, spora ilgi duyan ve sporla ilişkili bulunan kişilerin sportif karşılaşmalara, olimpiyatlara ve benzeri olaylara katılmak veya bunları izlemek amacıyla oluşturdukları turizm hareketleridir (Usta, 2009:13). Spor turizminde üç faktör ön plana çıkmaktadır. Bunlar oyunlara aktif olarak katılmak, faaliyetleri katılanları desteklemek ve bu aktivitelerin gerçekleştiği mekânları ziyaret etmektir (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002:187).

2.4.3. KONGRE TURİZM

Kongre turizmi, çoğunlukla kentlere özgü bir turizm çeşidi olmaktadır. Bununla birlikte, konusuna ve kapsamına göre kongreler, tatil köylerinde, kıyı otellerinde ve doğa içerisinde konumlandırılmış otellerde de (Davos, Abant vb.) yapılabilmektedir. Bu tesislerde yapılacak kongreler turizmin canlılığını yitirdiği sezon dışı zamanlarda düzenlenebildiği gibi turizm sezonunda da organize edilebilmesi, kongre turizminin ayırt edici özelliğini oluşturur (Eralp, 1983:87). Bu bakımdan kongre turizmi, turizmin çeşitlendirilmesi ve mevsimlere yayılması politikalarında ön plana çıkan ve diğer turizm türlerine göre daha istikrarlı olan bir turizm türü olmaktadır (Ersun ve Arslan, 2009:140).

2.4.4. DOĞA TURİZMİ

Ülkemizde tam anlamıyla doğa turizmi tanımı ve bunun diğer turizm türlerinden uygulama bakımından farklılıkları ortaya konmamışsa da (Erdoğan, 2010:46) doğa turizmine olan ihtiyaç ve katılım, şehirleşmenin de etkisiyle artarak devam etmektedir. Doğaya dayalı, doğa temelli gibi terimlerle ifade edilen doğa turizminin son yıllarda gelişmesinin nedenleri olarak ise; kalabalık kentlerde hava ve gürültü kirliliği, betonlaşma gibi çevre sorunlarından bunalan insanların, içinde bulunduğu ortamlardan uzaklaşarak yeni yerler görmek, tanımak ve yeni aktivitelere katılmak isteği verilmektedir (Tosun vd., 2009:26).

Eko-turizm “doğal alanlara yönelik yapılan seyahatlerde, çevre ve kültürel anlayışa değer verme ve koruma” tanımıyla karşımıza çıkmaktadır. Doğa turizmi, eko-turizm kadar olmasa bile koruma ilkeleri olan bir turizm türüdür ve bu turizm çeşidinde özellikle hassas ekosistemlere sahip alanların kullanıldığı düşünüldüğünde, dikkatli bir turizm planlamasının yapılmasının gerekliliği ortaya çıkar (Erdoğan, 2010:46- 49).

2.4.5. GOLF TURİZMİ

Dünyada, üst gelir gruplarının oynadığı sporlardan birisi olan golf, aynı zamanda bir turizm türüne de ismini vermiştir. Golf turizmi, golf alanları kurmak suretiyle bu sporu yapacak kimselerin bu alanlara çekilmesi sonucunda yapılan bir turizm biçimidir (Tosun vd., 2009:29).

Golf alanlarının genellikle orman alanlarının içlerinde veya yakınlarında yapılması ve golf yatırımlarının da oldukça pahalı ve karmaşık olması sebebiyle hem saha açısından hem de organizasyon bakımından büyük imkânlarla sahip olmayı gerektirir. Seçkin ve yüksek gelire sahip kişilerin tercih ettiği popüler bir spor dalı olan golf sporuna dünyadaki katılımcıları hızla artmaktadır (Hussein ve Saç, 2008: 14). Golf turizminin getirilerini dikkate alan bazı ülkeler (Portekiz, Yunanistan, İspanya) golf turizmini paket halinde turistlere sunaktadırlar. Golf turizmi özellikle turizmi tüm yıla yaymaya çalışan ülkelere büyük imkân sağlamaktadır (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002:4).

2.4.6. KÜLTÜR TURİZMİ

Kültür, toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerleriyle tarih, felsefe, ahlak, bilim, sanat, teknik, spor, ekonomi, sanayi, eğitim, hukuk, sağlık, turizm vb. alanlardaki varlığının, süreçlerinin, etkinliklerinin, gelişmelerinin oluşturduğu bir bütündür (Hussein ve Saç, 2008:10). Özellikle son yıllarda kültür faktörü, kişilerin önemli bir seyahat etme nedeni haline gelmektedir (Uygur ve Baykan, 2007:30). Hem bir turistik ürün olarak hem de bir tema olarak oldukça popüler olan kültür turizmi, uluslararası turizm hareketleriyle birlikte son kırk yıllık süre içinde önemli artışlar göstermiş ve bu artışın özellikle Avrupa, Ortadoğu ve Asya bölgelerinde devam edeceği Dünya Turizm örgütünün tahminleri ışığında öngörülmektedir (Kızılırmak ve Kurtuldu, 2005:100).

Kültür her ülkede farklılık göstermekte ve doğası gereği yerleşilen her alanın farklı bir kültürel dokusu bulunmaktadır. Bir ülke sınırları içinde bile kendi arasındaki farklılığından ve özgünlüğünden söz etmek mümkün olabilmektedir. Bu tür farklılıklar turizm olayının gerçekleşmesi için yepyeni nedenler vermektedir. Bilgi ve ulaşım teknolojisindeki değişimler ve gelişmeler, insanların değişik kültürleri, tanıma, öğrenme ve bu yerleri gezip görme isteklerini gidermelerini kolaylaştırmış, günümüzde var olan ulaşım imkân ve olanaklarına sahip olmaları, kültür turizmi olgusunun ortaya çıkmasını ve niş pazar özelliğinden kurtulup kitle turizmi içerisinde değerlendirilmesini sağlamıştır (Uygur ve Baykan, 2007:45).

2.4.7. SAĞLIK VE TERMAL TURİZMİ

Farklı tanımları olsa da, sağlık turizmini, ikamet edilen yerden başka bir yere (yurtiçi veya yurtdışı) her hangi bir sağlık sebebiyle hizmet almak için yapılan seyahatler olarak özetlenebilir. Dünya nüfusunun artması, yaşam kalitesinin yükselmesi, çeşitli ülkelerde sağlık maliyetlerinin yükselmesi sebebiyle, tedavileri daha kaliteli ve ekonomik yapan ülkeler ortaya çıkmış ve sağlık turizmi sektörünün oluşmasına neden olmuştur. Dünyada yaşlı nüfusun artması da sektörü tetiklemiştir. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011).

Termal turizmi ise, dinlenmek, rahatlamak ve kendini daha iyi hissetmek için termal tesislerden yararlanmak amacıyla yapılan seyahatlerdir (Aydın, 2008:6). Termal turizminin kendi içerisinde tedavi çeşitleri bulunmaktadır. Bunları özetle, kaplıca tedavileri, deniz suyunda tedavi, su ile tedavi, kaplıca suyunda tedavi, çamur tedavisi ve iklim tedavisi olarak vermek mümkündür.

19 yüzyıldan itibaren yoğunluk kazanmaya başlayan sağlık turizmi hareketleri, bu dönemlerde daha az gelişmiş ülkelere doğru tıbbi tedavi hizmetlerinden faydalanmak amacıyla yapılan ve zorunluluktan ortaya çıkan seyahatlerdir (Yılmaz, 2010:13-14). Ancak günümüzde sağlık turizmi hareketlerinin gelişmiş ülkelere doğru kaydığı görülebilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin sağlık kurumlarının kaliteli hizmeti ucuza verebilmelerinin nedeni olarak bu ülkelerin ekonomik düzeyleri gösterilebilir. Çünkü ülkelerde tedavi için uygulanan ücretlerin, ülkenin gelir düzeyi göstergesini oluşturan gayri safi yurt içi hasıla ile bağlantısı bulunmaktadır (Yılmaz, 2010:24). Dünyada sağlık turizmi, 2006 yılında 60 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılında ise sağlık turizminden elde edilen gelirlerin 60 milyar dolardan 100 milyar dolara çıkacağı tahmin edilmektedir (Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2011).

Günümüzde dünya sağlık turizminden en büyük payı alan ülkelerin başında Hindistan gelmektedir. Her yıl yaklaşık olarak Hindistan'a 150.000 medikal turist gitmektedir (Altunkaya ve Yıldırım, 2006:120). Medikal turizm potansiyelini ve gelirlerini artırmak isteyen ülkeler olarak Singapur, Filipinler, BAE (Birleşik Arap Emirlikleri) ve Hindistan dikkat çekmektedir. Singapur 2012 yılında 1 milyon hasta

çekmeyi ve 1.8 milyar dolar gelir elde etmeyi planlamaktadır (Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2011).

2.4.8. İNANÇ TURİZMİ

İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına, dini inançlarını gerçekleştirmek ve inanç çekim merkezlerini görmek amacıyla yaptıkları turistik amaçlı gezilerin turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi “İnanç Turizmi” olarak tanımlanabilmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012). Kısaca inanç turizmi kutsal yerlerin bu dinlere mensup turistlerce ziyaret edilmesidir. Pek çok din için farklılaşmakla birlikte İslamiyet’te Mekke ve Medine, Hıristiyanlık’ta Kudüs, Roma ve Efes, Musevilikte yine Kudüs, kutsal mekânlar olarak en çok ziyaret edilen başlıca merkezlerdir (Sargın, 2006:3).

İbadetlerin mekâna bağımlılığı kişileri o mekâna yöneltmekte ve dolayısıyla kutsal mekânlar, turizm çekiciliği oluşturmaktadır. Dini amaçla kutsal mekânlara yapılan geziler seyahat acentaları tarafından gerçekleştirilmektedir (Hussein ve Saç, 2008:29-30).

2.4.9. YAYLA TURİZMİ

Yayla turizmi, doğayı seven ve maceradan hoşlanan kişilerin, dar bir zaman diliminde konaklama amacıyla rakımı yüksek yerlere yaptıkları seyahatlerdir. Yayla turizminde amaç, ülkenin kendine özgü doğal, kültürel değerleri olan yaylaların ve yayla yaşamının, koruma ve kullanma dengesi dikkate alınarak turizm faaliyetleri içinde değerlendirilmesidir (Tosun vd., 2009:27). Yayla turizminin gelişip belirli bir noktaya gelebilmesinde, yayla turizmine dair faaliyetlerin yapıldığı bölgede yaşayan yerel halk ile ulusal seviyede turizmden ekonomik çıkar sağlayan grupların ve ülke kamu sisteminin (devletlerin) memnuniyetlerinin tatminkâr bir düzeyde yer alması gerekebilir. Bu noktada kırsal kesimlerde yaşayanların, turizm gelirlerinden pay almasının sağlanması ve yayla turizmi içerisinde değerlendirilen faaliyetlerin mümkün olduğunca eko-turizminin sınırları dışına çıkarılmaması gerekmektedir. Kitle turizminin dışındaki turizm türlerinden daha fazla yararlanmak isteyen ülkelerin yayla turizmini hedeflemesi öngörülebilir.

3. TERÖR VE TERÖRİZM

3.1. TERÖR ve TERÖRİZMİN ETKİ ALANI BAKIMINDAN SINIFLANDIRILMASI

Terörizm tarihin eski dönemlerinden bu yana toplumları ve ülkeleri tehdit etmektedir. Terörizmin etki alanının genişleyerek uluslararası bir hal almasında ve şiddet seviyesinin de giderek artmasında, teknolojik ilerleme ve bu teknolojinin küreselleşmenin de etkisiyle kolay bir şekilde herkesin eline geçebiliyor olması gösterilebilir.

Terörizmi, etkilediği coğrafi alan başta olmak üzere, eylemlerin doğurduğu sonuç ve açığa vurulmuş somut amaçlar gibi unsurların yardımıyla, ülke içi terörizm/ulusal terörizm ve uluslararası terörizm olarak sınıflandırmak uygun olacaktır. Bunun yanında terörizm, uluslar-ötesi terörizm adıyla da sınıflandırılabilir. (Taşdemir, 2006:34). Uluslar-ötesi terörizm, herhangi bir şekilde devletin bir müdahalesi olmaksızın, devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen terörist eylemleri ifade ederken; uluslararası terörizm, devletin desteği veya kontrolü altında, bireyler veya gruplar tarafından gerçekleştirilen terörist eylemleri ifade eder (Richardson, 1998: 53; Aktaran: Taşdemir, 2006:36).

Günümüze kadar gelen süreç içerisinde “devlet sponsorlu terörizm” olarak nitelenen uluslararası terörizme verilen anlam, terörist grupların kendilerine sempati duyan devletlerden herhangi bir destek alıp almamalarına bakılmaksızın ve devletlerin oynadığı rolün değişmesi neticesinde, uluslar-ötesi terörizmin yerine kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Günümüzde, uluslararası terörizm ve uluslar-ötesi terörizm arasında bir ayırım yapılmamakta ve kavramlar dönüşümlü olarak birbirinin yerine kullanılmaktadır (Taşdemir, 2006:37).

Ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya üzerinde nükleer bir dengenin oluşması neticesinde terörizm günümüzdeki şekliyle giderek daha da yaygınlaşmıştır. Bu nedenle devletler, kendi politikalarını gerçekleştirmek adına nükleer bir savaşa kadar gidebilecek sıcak savaş yerine, şiddet yoluyla sürdürülen psikolojik mücadele olarak da tanımlayabileceğimiz terörizmi seçmişlerdir (Yalvaç, 1987:131). Bu noktada literatürde yer alan şekliyle uluslar-ötesi terörizmi vurgulamak yerinde olacaktır. Halbuki, terörizm bu şekliyle özel bir şiddet eylemi olup, başını Amerika'nın çektiği Batı, Rusya ve Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin ihtilalci unsurları

arasındaki anlaşmazlıklardan kaynaklanması, olayın bir yönünü teşkil etmektedir. Global olarak düşünürsek bu anlaşmazlığa, dolaylı bölücülük yöntemlerinin kullanıldığı farklı bir mücadele yöntemi adı verilebilir (Tamkoç, 1984: 66).

Sonuç olarak, terör örgütlerini destekleyenler arasında bir takım belli hedefleri olan devletlerin de bulunduğu ifade edilebilir (Çataloluk, 1987:151; Yalvaç, 1987:132; Tezcan, 1987:113; Kodaman, 1987: 73; Erdoğan, 1987:12). Örnek olarak, Ermeni terörüne destek sağlayan bazı ülkelerin Türkiye ve NATO'yu zayıflatmak açısından tarihte bazı çıkarları olmuş olabilir (McCarthy, 1984:82).

Bu noktada terörizmi, devlet sponsorlu terörizm ve devlet destekli terörizm olarak iki farklı kavram altında belirtmek faydalı olacaktır. Eğer devletler, terörist örgütlerin sorumluluğunu ve kontrolünü ellerine almaksızın terörist gruplara sadece askeri teçizat ya da farklı ekipmanlar temin ediyorlarsa devlet destekli terörizm olarak ayırım yapılabilir (Taşdemir, 2006:54).

Kavramsal olarak, uluslararası terörizmi, devlet destekli uluslararası terörizm ve devlet destekli olmayan uluslararası terörizm olarak da sınıflandırmak mümkün olsa da terörist örgütler ile devletler arasındaki ilişki ortaya konmadıkça(Taşdemir, 2006:44-45), pratikte hangi terörizmin devlet destekli olduğunun ya da olmadığının anlaşılması mümkün değildir.

Bu bakımdan terörizm, soğuk savaş döneminin günümüze getirdiği bir hastalık olarak karşımıza çıkmaktadır. Görünürde tüm ülkeler terörizme karşı olduklarını açıklarken, bazı ülkelerin çıkarları doğrultusunda terörizmi gizli olarak destekledikleri bilinmektedir. Bu konunun daha iyi anlaşılabilmesi için ülkelerin dış politikalarındaki hedefleri gerçekleştirirken terörizm karşısında nasıl duruş gösterdikleri ve uygulamada neler yaptıklarının irdelenmesi gerekmektedir.

3.1.1. KÜRESEL ALANDA TERÖR VE TERÖRİZM

Dünyada küreselleşmenin yaşanmaya başlanmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Bunların içinde özellikle ulaşım araçlarının sayı, hız ve konfor açısından gelişmesi gibi faktörler küreselleşmenin dinamiğini oluşturmuştur (Aksü, 1997:21).

Ulaşım ve iletişim imkânlarının artmasıyla dünyanın daha küçük bir yaşam alanı haline dönmesi, özellikle güvenlik sorunlarının küreselleşmesine yol açmıştır.

Uluslararası terörizm bu konuya en ideal örneği sunmaktadır. Küreselleşme, bir yandan terörist faaliyetlerin oluşmasını ve bunun zarar verebilme kapasitesinin artmasını mümkün kılarken diğer taraftan da devletleri bu soruna karşı beraber hareket etmeye teşvik etmiştir (Oğuzoğlu, 2007:17). Bu bakımdan devletler güvenlik sorunlarıyla yerel ölçekte mücadele etmekten ziyade, bir uluslararası güvenlik stratejisi takip edebilmektedirler. Ancak ülkeler aynı zamanda ulusal güvenlik stratejileri vasıtasıyla da bu tehditleri azaltma imkânlarına sahiptirler. Ulusal güvenlik stratejisi, bir devletin gücüyle yakından ilgilidir. Dolayısıyla büyük ve güçlü devletler, ulusal güvenlik stratejilerini etkili bir şekilde uygulayabilmektedirler (İşyar, 2008:4). Tüm bu nedenler, daha sınırlı kaynaklara ve üretim imkânlarına sahip, ekonomik gelişmişlik ve teknolojik birikim açısından belirli bir seviyenin üzerine çıkamamış ülkelerin, terör ve terörizmle mücadelede güvenliğin oluşturulması için uluslararası işbirliklerine yaklaşmasını ve bu şekilde güvenlik politikaları üretmesini zorunlu kılmaktadır.

Terörizmin bir savaş şekli olup olmadığı konusu, üzerinde görüş birliği olmadığından tam anlamıyla netlik kazanmamıştır. Ancak “devlet temelli terörizm” şekliyle ele alındığında yeni bir savaş şekli olarak niteleneceğinden ve uluslararası hukukun savaşa yüklediği teknik içerikleri kapsamaması ve bu şekliyle savaş kavramına yakın olmasına karşın; ideolojik, etnik veya dini kimlikler üzerinde şekillenmiş devlet dışı terörist örgütler tarafından gerçekleştirilen (uluslararası) terörizmin bir savaş şekli olması mümkün görülmemektedir (Taşdemir, 2006:33).

Uluslararası terörizmde, şiddet eyleminin hedefi olarak seçilen kişi veya kurumların başka bir ülkeye ait olması, teröristlerin eylemlerini gerçekleştirmek üzere birden fazla ülkenin sınırını geçmesi gibi unsurların varlığı gereklidir (Onulduran, 1987:170). Uluslararası terörizme dair dünya tarihinde bugüne kadar meydana gelen en önemli olaylardan biri Amerika Birleşik Devletleri’nde 2001 yılında yaşanan terör saldırılarıdır.

Saldırı, dokuzuncu ayın on birinde meydana geldiği için “9/11 olayları” olarak veya “ikiz kule” saldırıları olarak bilinmektedir. Saldırı, 11 Eylül 2001 günü kaçırılan iki uçağın Dünya Ticaret Merkezinin kuzeydeki kulesine çarpması ile başlamış, yaklaşık 16 dakika sonra kaçırılan ikinci uçak güneydeki kuleye çarpmıştır. Üçüncü uçak Pentagon’u hedef almıştır. Bu saldırılar sonucunda dünyanın en güçlü

ülkesi olan ABD’de, 90 farklı ülkeden 3 bin kişi hayatını kaybetmiştir (Keskin, 2010: 123). 11 Eylül tarihinde gerçekleşen terör saldırıları yalnızca Amerikan topraklarında ve Amerika’nın ulusal güvenliğine yönelik yapılan terörist saldırılar gibi görünse de yarattığı etkilerin küresel boyutlarda olması açısından çok daha önemlidir.

ABD’de düzenlenen terör saldırılarının izleri henüz silinmeden, Madrid’den İstanbul’a, Moskova’dan Endonezya’ya uzanan yeni bir terör dalgasının en dehşet verici halkası Osetya’daki okul baskını olmuştur. Bu saldırıların işaret ettiği ortak nokta, kaynağı ve gerekçesi ne olursa olsun, terörizmin artık ulusal sınırları rahatlıkla aşabilecek bir operasyonelliğe bürünmüş olmasıdır. Öyle ki terör örgütleri sadece düşman ilan ettikleri yönetimlere değil, politik mücadelelerinin doğrudan tarafı olmayan devletlere, örgütlere, topluluklara ve kişilere de kolayca yönelebilmekte ve bu sayede amaçlarına daha etkin biçimde dikkat çekebilmektedirler (Ovalı, 2006: 78).

Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinden sonra ‘terör’ daha fazla tartışılmaya başlanmış, tüm dünyada şok etkisi yaratan saldırılar sonrasında Avrupa Birliği’nin terörizmle mücadele politikalarında köklü değişimler görülmüştür (Ovalı, 2006:92). Avrupa Birliği özelinde, 9/11 saldırıları ile 2004 ve 2005 yıllarında Madrid ve Londra’da meydana gelen bombalama olayları AB’nin hem kurumsal hem de üye ülke bazında tutumunun değişmesinde etkili olmuştur (Keskin, 2010:144).

Bu bağlamda, 21 Eylül 2001 tarihinde Avrupa Birliği liderleri Brüksel’de terörle mücadeleye katkı sağlamak amacıyla yeni önlemler içeren bir eylem planı kabul ederek özellikle dış ilişkiler, polis ve adli işbirliği, hava ulaşımı, insani yardım ile ekonomik ve mali alanlarda bir takım önlemler almışlardır. Bu önlemler arasında ABD ve AB üyesi olmayan diğer ülkeler ile polis ve adli işbirliğini geliştirme, terörizme karşı daha geniş bir koalisyon oluşturmada diplomatik işbirliğinin artırılması da yer almıştır (Kaya, 2003:80).

Terörizm çağımızın en zor küresel problemlerinden biridir ve uluslararası güvenliğin sağlanması ile doğrudan ilgilidir. Günümüzde terör uluslararası ilişkilerin normal olarak gelişmesinde istikrarsızlığa yol açabilecek unsurlardan biridir. Uluslararası kriz yaratan potansiyele sahiptir. Amaçlarına ulaşabilmek için teröristlerin nükleer, kimyasal, biyolojik veya başka yollara başvurma olasılığı tüm dünya toplumunu endişelendirmektedir (Karacasulu ve Ovalı, 2009:60).

3.1.2. BÖLGESEL ALANDA TERÖRİZM

Küresel anlamdaki terörizmin yanı sıra belli bir ülke veya bölge içinde varlık gösteren terörist faaliyetler için bölgesel veya ulusal terör olarak isimlendirilmektedir. Terör eylemleri bir devletin topraklarından kaynaklanıyor ve etkilerini sadece o devlete yöneltmişse ulusal terör söz konusudur ve böyle bir durumda ilgili devletin ulusal hukuk kuralları uygulanmaktadır (Kaya, 2005:1).

3.1.2.1. TÜRKİYE’DE TERÖR

Literatüre bakıldığında, Türkiye’de bir dönem boyunca terör kelimesinin yerine, onunla aynı anlama gelen anarşi sözcüğü kullanıldığı görülmektedir. Kısaca “anarchos” kavramından türetilmiş olan anarşi sözcüğü “kuralsızlık ve başsızlık” anlamlarına gelmektedir. Anarşi daha çok teröre ortam hazırlayan, istikrarsızlığın ve bunalımın hazırlayıcısı ve destekleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Özerkmen, 2004:252). Yıllarca teröre karşılık olarak sadece anarşi kelimesi kullanılmışsa da son yıllarda bu kelime terk edilerek terör denilmeye başlanmıştır (Yayla, 1990:335).

Türkiye’de 1980’li yılların başından itibaren giderek artan sayıda terör olayları gözlenmeye başlanmıştır. 1985 yılından bu yana Türkiye’de üç tür aktif terörist grup vardır. İdeolojileri zaman zaman örtüşen bu gruplar, Kürt ayrılıkçı terörist gruplar, radikal İslamcı terörist gruplar ve solcu terörist gruplar olarak sınıflandırılabilir (Yaya, 2009:478).

Türkiye’de 1970’li yıllarda yaşanan sağ – sol çekişmesinde çok sayıda insanını kaybetmiştir. Bu yıllarda anarşi olayları devam ederken Türkiye, ASALA (Ermenistan'ın Kurtuluşu Ermeni Gizli Ordusu) örgütünün yurt dışındaki Türkiye’nin büyükelçi ve Dışişleri Bakanlığı görevlilerine yönelik suikastlarıyla terörizmle tanışmıştır. 1975-1991 yılları arasında, 46 kişinin öldüğü 299 kişinin yaralandığı 84 eylem yapan Asala, Türkiye’nin mücadelesi sonunda etkinliğini kaybetmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan bu yana karşı karşıya kaldığı en önemli terör faaliyeti yurdun doğu ve güneydoğusunda baş gösteren ayrılıkçı terör hareketidir. 26 yıla yakın süre içinde 40 binden fazla cana mal olan örgüt, Abdullah Öcalan tarafından 1978’de kurulmuştur. Bugüne kadar farklı isimlerde faaliyet gösteren bölücü örgütün ilk eylemi, 15 Ağustos 1984’te gerçekleşmiştir. Siirt’in Eruh ilçesindeki jandarma karakoluna yapılan ve bir erin şehit olduğu altı er ve üç sivilin

yaralandığı silahlı saldırı, PKK'nın ilk eylemidir (Keskin, 2010:373). Kanlı terör örgütünün eylemleri 2011 yılının sonuna kadar devam etmiş ve 30 bin kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Kaybedilen canlarla karşılaştırılması söz konusu olmasa da ülke ekonomisine de büyük zarar vermiştir.

Bunun yanında PKK, uluslararası kamuoyunda çoğunlukla gerilla savaşçısı ya da özgürlük savaşçısı gibi ifadeler ile anılmaktadır. Ancak gerilla savaşçıları yalnızca askeri birimleri hedef alan gruplardan oluşurken, terör örgütleri sivil hedeflere saldıran ve sivillere karşı şiddet uygulayan gruplardır (Taşdemir, 2006: 32). Bu bakımdan PKK'nın da, sivillere saldıran bir oluşum olması itibarıyla bir terör örgütü olarak sınıflandırılması kaçınılmazdır.

PKK ve diğer terör örgütlerinin düzenli saldırılarının yanında son zamanlarda bulunduğu bölgedeki politik istikrarsızlık nedeniyle Türkiye yeni terörist olaylara maruz kalmıştır. Örneğin, Mayıs 2001'de Rusya'nın Çeçenistan'daki askeri faaliyetlerini protesto etmek amacıyla İstanbul'daki Swiss otele 12 silahlı adamın yaptığı rehin alma eylemi, Türkiye ekonomisinde 2000 yılında 8 milyar dolarlık para kazandıran ve 10 milyon turisti ağırlayan turizm sektöründeki istikrarsızlığa neden olmuştur (Emsen ve Değer, 2001).

Tablo 1 - 1985-2006 yılları arasında Türkiye'de Aktif Terörist Gruplar *

Adı	İdeoloji	Tarih	Taktikleri
PKK / KONGRA-GEL	Devrimci Marksizm, Leninizm ve Kürt milliyetçiliği	1978- Bugüne	Kaçırma, sabotaj Pusuda Ayaklanmaları
ASALA (Ermenistan'ın Kurtuluşu Ermeni Gizli Ordusu)	Marksist Leninist Gerilla örgütü	1975- 1991	Suikast
TKP/ML-TIKKO	Maocu, Marksist, Leninist örgüt	1972- Bugüne	Kundaklama, Bombalama, pusu
El Kaide	İslamcılığın militan, dogmatik, ortodoks formu	1988- Bugüne	Uçak kaçırma, tecavüz, bombalama
DHKP/C ve Türk Halkının Özgürlüğü Cephesi (TPLF), (THKP-C)	Marksist Leninist Militan Parti	1994- Bugüne	Bombalama, Canlı bomba.
Türk Hizbullahı	Türk Hizbullah Şii İslam siyasi ve paramiliter bir örgüt	1990-	Kaçırma, Suikast
İBDA-C (İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi)	İslami terör örgütü Sünni bir federe devlet oluşturmak amacıyla	1990-	Bombalama, Kundaklama, Suikast
Türk İslami Cihad	İslami terör örgütü	1991- Bugüne	Suikast

***Kaynak:** Study of Terrorism and Responses to Terrorism (START), Aktaran: (Yaya, 2009:479).

3.1.2.2. AVRUPA BİRLİĞİ VE TERÖRİZM

Avrupa'nın güvenliği bakımından terörle mücadele, Soğuk Savaş'ın devam ettiği yıllardan günümüze kadar Avrupa ülkelerinin ve Avrupa Birliği'nin (AB) gündeminde olan bir konudur. İlkel olarak AB'nin tüm üye ülkeleri, terörizmi müşterek bir tehdit olarak görmekle birlikte terörizmle mücadelede mümkün olduğu kadar egemenliklerinin kontrolünü ellerinde tutmak için çaba harcamaktadır. Dolayısıyla, terörizmle mücadelede uzun vadeli önlemler yerine, ortaya çıkan sorunlara yönelik tepkisel karşılık verme şeklinde bir işbirliği ortaya çıkmaktadır. Zira üye devletler, dış güvenlik ve savunma politikası gibi hassas politika alanlarını

kendi ulusal egemenliklerinin merkezindeki bir konu olarak değerlendirmekte ve bu konudaki yetkilerinin ellerinden alınıp tek bir merkezde toplanmasına direnmektedir (Kedikli, 2006:54-79).

Terör eylemlerinin tarih boyunca en fazla görüldüğü kıtalardan biri Avrupa'dır. İrlanda'da terörist eylemlere ilk defa 1860'larda rastlanmaktadır. Daha sonra 1870'lerde ve 1880'lerde bir takım dinamit malzemesi kullanarak terörist eylemlerde bulunan İrlandalı gruplar ve bunların benzerleri 1920'lerde, 1930'ların sonlarında faaliyet göstermişler ve nihayet 1870'lerde tekrar ortaya çıkarak günümüze kadar bilinen taktiklerini uygulamışlardır (Onulduran, 1987:169). Avrupa Birliği'ne göre terörizm, İslami terörizm, etnik-milliyetçi terörizm, sol terörizm, sağ terörizm ve toplumcu terörizm olarak sınıflandırılmaktadır (Keskin, 2010:127).

a. İslami Terörizm: Bireyler, guruplar, şebekeler veya organizasyonlar tarafından kendi eylemlerini haklı göstermek için İslam dininin kullanılmasıdır.

b. Etnik-Milliyetçi Terörizm: ETA veya BASK (Basque Fatherland and Liberty), PKK/KONGRA-GEL ve RIRA (Real Irish Republican Army) gibi etnik milliyetçi ve ayrılıkçı ve bölücü terörist gruplar, uluslararası tanınma ve siyasal egemenlik talebi ileri sürerler. Motivasyonları bölgesel, etnik veya milliyetçi özellikte olabilir.

c. Sol Terörizm: Devrimci Halk Kurtuluş Partisi /Cephesi (DHKP-C) veya Devrimci Halk Özgürlük Partisi (Revolutionary People's Liberation Party/Front) solcu terörist gruplar, devletin tüm siyasal sosyal ve ekonomik sistemini radikal solcu görüşe göre değiştirme amacındadırlar. Marksist Leninist ideolojiye sahiptirler. Genelde devrimci, anti-kapitalist ve anti-otoriter özelliktedirler. AB'ye göre tüm üye ülkeler solcu kanadın ve anarşist teröristlerin aktivitelerinde ayırım yapmadıklarından bu iki gurubu aynı kategoride ele almıştır.

d. Sağ Terörizm: Sağcı radikal gruplar, radikal sağ görüşe göre devletin tüm siyasal sosyal ve ekonomik sistemini değiştirme amacındadırlar. İdeolojileri aşırı sağ (radikal) kökenlidir. İdeolojinin geçmişinin Nasyonal Sosyalizme kadar gittiği kabul edilir.

e. Toplumcu Terörizm: Tek bir konu üzerine yoğunlaşmış değişiklik amaçlı şiddet eylemleri yaparlar. Daha çok hayvan hakları ve çevreci terörist gruplar bu sınıfta değerlendirilir.

3.1.2.3. BM – NATO VE TERÖRİZM

Genel itibariyle Birleşmiş Milletler (BM) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) denildiğinde akıllara gelecek gelişmelerin en başında, 2. Dünya Savaşı ve bu savaşın hemen sonrasında ortaya çıkan anlaşmazlıkların sonucu olarak doğan, soğuk savaş yılları gelmektedir. Özetle II. Dünya Savaşı, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası barışı korumaya yönelik bir örgütün ortaya çıkmasını tetiklemiştir (Birdiqli, 2010:173). “Milletler Birliği” olarak tanımlanmasına ve anayasasında “Halklar Birliği” olarak ifade edilmesine rağmen, Birleşmiş Milletler bir devletler birliği, daha doğrusu bir hükümetler birliğidir (Meydan Larousse, 1991:217). Bu bakımdan, BM’nin kurulmasından bu yana dünyanın farklı coğrafyalarında işgaller ve terör olayları meydana gelmiş, BM bu olayların önüne geçmekte zorlanmış hatta birçoğunda etkisiz kalmıştır. Azerbaycan topraklarının Ermenilerce işgal edilmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Memmedova, 2009:1). Birleşmiş Milletler’ in en büyük amacı ve görevi, uluslararası barışı ve güvenliği sağlamak ve korumaktır. Bu doğrultuda, ülkelerin kuvvet kullanmasını yasaklayan 1945 San Francisco Konferansında BM Antlaşması imzalanmıştır. BM Antlaşması 2/4’te yer alan kuvvet kullanma yasağı, çok geniş kapsamlı ve kesin bir yasak olarak tasarlanmıştır. Uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılması ile kuvvet kullanma tehdidini yasaklayan hüküm şu şekildedir (Taşdemir, 2006:100-103):

“Teşkilatın üyeleri, milletlerarası münasebetlerinde gerek başka bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı gerekse Birleşmiş Milletlerin amaçları ile telif edilemeyecek herhangi bir surette, tehdide veya kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.”

Birleşmiş Milletler ve onun çatısı altında alınan kararlar, oluşturulan yasal metinler ve barışı korumaya yönelik bütün girişimler yine de dünyanın çeşitli noktalarında meydana gelen dar ölçekli sınır çatışmalarını ve bir takım işgalleri önlemekte yetersiz kalmıştır. Dahası terörist tehditlerin değişen yüzü ile bunun bütün dünyada uluslararası toplum nezdinde görülmüş olmasıdır. Terörizm küresel çapta bir tehdit oluşturmakta ve şiddeti giderek artmaktadır.

Ülkeler ulusal varlıklarını korumak için, terörizmin yanı sıra dış tehditlere karşı birlik oluşturma yoluna gitmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından, Doğu ve

Batı Avrupa, Soğuk Savaşın ideolojik ve politik bölünmeleri sonucu birbirinden ayrılmış ve Doğu Avrupa, Sovyetler Birliği'nin hâkimiyetine girmiştir. 1949 yılında, Atlantik'in her iki yakasından 12 ülke Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'daki kontrolünü, kıtanın diğer bölgelerine yayma riskine karşı koymak için Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nü (NATO) kurmuştur. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) asıl amacı, tüm üyelerin güvenlik ve bağımsızlığını siyasi ve askeri araçlar kullanmak suretiyle muhafaza etmektir. NATO'nun kurucu üyeleri Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri, içlerinden herhangi birine askeri bir saldırının olması halinde toplu savunmaya geçeceklerine dair söz vermişlerdir. 1950'lerin başlarına gelindiğinde, Kore Savaşı'nın patlak vermesiyle en yüksek noktasına varan uluslararası gelişmelerin sonucunda 1952'de Yunanistan ve Türkiye, 1955'de Federal Almanya Cumhuriyeti, 1982 yılında da İspanya ittifaka üye olmuştur (21. Yüzyılda NATO, 2004).

Uluslararası barış ve güvenliği korumayı taahhüt eden NATO ve BM, 1990'ların başından beri işbirliği yapmaktadırlar. NATO, Birleşmiş Milletler Terörizmle Mücadele Komitesi ve Birleşmiş Milletlere bağlı organlarla birlikte çalışmaktadır. Ayrıca BM ile Küresel Terörle Mücadele Stratejisi konusunda temasları olan NATO, uluslararası felaketlere mukabele ve sonuç yönetiminde önemli roller oynayan BM ajanslarıyla yakın temas içinde çalışmaktadır (NATO Bilgilendirme, 2011:15).

BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon, büyük oranda küreselleşmiş ve birbirine bağlı bir dünyada, terörizmin insanlığın var oluşuna karşı bir tehdit oluşturmasını önlemek ve terörizmin üstesinden gelebilmek için birçok ulusun işbirliği yaparak toplu ve uyumlu şekilde hareket etmesini vurgulamıştır. NATO'nun terörizmle ilgili stratejik kavramında da terör tehdidiyle mücadelenin, NATO içerisinde müttefikler ve ortaklar arasında çok taraflı eylem, koordinasyon ve danışmalarla ele alınabileceği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla terörizmle mücadele konusunda NATO ve BM, ister doğu ve batı olsun isterse gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olsun, devletler arasındaki işbirliğinin oluşmasında büyük oranda katkıda bulunan bir örgüt konumundadır.

Birleşmiş Milletler çerçevesindeki çalışmalarla, terörizmle mücadelenin uluslararası düzeydeki yasal zemini pekiştirilmiştir. Bu çalışmalarda, terörün hiçbir şekilde meşru gösterilemeyeceği, her türüsüne karşı, ayırım gözetilmeksizin, işbirliği içinde mücadele edilmesi lazım geldiği ve bunun uluslararası toplumun ortak bir sorumluluğunu teşkil ettiği gibi, ana ilkeler temel alınmıştır. Ayrıca terörizmin finansmanının önlenmesine yönelik de kararlar alınmıştır (TC Dışişleri Bakanlığı, 2011).

Birleşmiş Milletlere bağlı, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suçla Mücadele Bürosu; ülkelerin, terörizm, suç ve uyuşturucuyla mücadelelerine destek vermekte ve bu konuda uluslararası anlaşmaların uygulanması için de çaba sarf etmektedir (BM Uyuşturucu ve Suçla Mücadele Bürosu-UNODC, 2012). Birleşmiş Milletler ve ona bağlı olarak faaliyet gösteren kuruluşlar, terörizmin ortadan kaldırılması amacıyla uluslararası düzeyde yasal araçlar geliştirmeye çalışmaktadırlar. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından 28 Eylül 2001’de kabul edilen 1373 sayılı karar, bugüne kadar atılan ve uluslararası toplumun kararlılığını vurgulayan en ileri adım olmuştur (Dışişleri Bakanlığı, 2011).

11 Eylül terör saldırılarından sonra terörizmin finans kaynaklarını kurutmak amacıyla Birleşmiş Milletler ve bağlı kuruluşların geliştirdikleri geniş kapsamlı 12 sözleşme ve protokolden oluşan uluslararası anlaşmalar ağı ile terörizmle mücadelenin yasal zemini oluşturulmaktadır. Söz konusu sözleşme ve protokollerin aşağıdaki şekliyle verilmesi uygun olacaktır: (Emniyet Genel Müdürlüğü, 2012).

Tablo 2 – Birleşmiş Milletler Tarafından Terörizmin Finans Kaynaklarını Kurutmak Amacıyla Kabul Edilen Sözleşme ve Protokoller

İmza Tarihi	Şehir	Sözleşme Konusu
14 Eylül 1963	Tokyo	“Uçak İçinde İşlenen Suçlar ve Diğer Eylemler Hakkında Sözleşme”
16 Aralık 1970	Lahey	“Uçağın Hukuka Aykırı Olarak Ele Geçirilmesinin Ortadan Kaldırılması Hakkında Sözleşme”
23 Eylül 1971	Montreal	“Sivil Havacılık Güvenliğine Karşı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme”
23 Eylül 1971	Montreal	“Sivil Havacılık Güvenliğine Karşı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme” ye ek 24 Şubat 1988 tarihinde Montreal’de imzalanan protokol
14 Aralık 1973	New York	“Diplomatik Görevliler Dâhil Uluslararası Alanda Koruma Altındaki Kimselere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme”
17 Aralık 1979	New York	“Rehin Almaya Karşı Sözleşme”
03 Mart 1980	Viyana	“Nükleer Materyallerin Fiziki Korunmasına ilişkin Sözleşme”
10 Mart 1988	Roma	“Deniz Taşımacılığında Yasaya Aykırı Eylemlerin Ortadan Kaldırılması Hakkında Sözleşme”
10 Mart 1988	Roma	“Kıta Sahaneliği Üzerine Yerleştirilmiş Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Protokol”
1 Mart 1991	Montreal	“Plastik Patlayıcıların Tanımlanabilir Biçimde İşaretlenmesi Sözleşmesi”
15 Aralık 1997	-	“Terörist Bombalama Eylemlerinin Önlenmesi Sözleşmesi”
09 Aralık 1999	New York	“Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Sözleşmesi”
2005	-	“Nükleer Terörizmin Önlenmesine İlişkin Sözleşme”.

*Kaynak: Emniyet Genel Müdürlüğü, 2011

1373 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı, tüm ülkelere söz konusu sözleşmelere bir an önce taraf olma ve hükümlerini uygulama yükümlülüğü getirmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2011).

ABD’de gerçekleşen 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından BM tarafından terörizmle organize suçlar arasında bağlantıyı vurgulayan ve terörizmle küresel alanda mücadele stratejisi olarak bilinen “1373 sayılı karar” uyarınca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine bağlı Terörle Mücadele Komitesi kurulmuştur (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 2011). Terörizmle mücadele konusunda alınan kararların uygulanması için Birleşmiş Milletlere bağlı bulunan bütün devletlerin, Terörle Mücadele Komitesine rapor verme yükümlülüğü bulunmaktadır. Karar, tüm devletlere, terörizmle bağlantılı kişi ve kuruluşlara aktif veya pasif destek verilmesinden kaçınma, teröristlere ve terör örgütlerine, doğrudan veya dolaylı olarak mali kaynak yaratılmasını engelleme, terörle bağlantılı kişi ve kuruluşlarla doğrudan veya dolaylı olarak ilgisi bulunan mal varlıklarını dondurma yükümlülüğü getirmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2011). Kasım 2010 ayında toplanan Lizbon Zirvesinde terörizm konusunda kararlaştırılan “Stratejik Kavram” a göre; terörizm, NATO ülkelerinin vatandaşları için doğrudan bir tehdit oluşturmaktadır. Aşırı gruplar müttefikler için stratejik önem taşıyan alanlarda veya bu alanlara doğru yayılmakta devam etmekte ve modern teknoloji terörist saldırıların potansiyel etkilerini arttırmaktadır (NATO Bilgilendirme, 2011:2). NATO ve BM gibi örgütler, büyük ve küresel çaptaki tehditler karşısında uluslararası işbirliğinin temin edilmesini sağlamaktadırlar. Dünya genelinde barışın tesisi ve korunması için uluslararası örgütlerin öncelikli görevi olmakta ve uzun vadeli barış ve güvenlik önlemlerini hayata geçirerek güvenli bölgelerin oluşturulmasını sağlamak adına BM güçleri bile çatışmalara uzaktan bakmamakta ve tereddütsüz, taraf olabilmektedirler (İşyar, 2008:11-13). Bütün iyi niyetli işbirliği çabalarına rağmen, uluslararası yapılanmaya sahip terör örgütleri, eylemlerini sürdürmekte ve dünya barışı için bir tehdit olmaya devam etmektedir.

3.2. TÜRKİYE’DEKİ TERÖR VE TERÖRİZME YAKLAŞIMLAR

Türkiye’deki 1985’ten bu yana devam eden terörist hareketlere karşı dış ülkeler kendi çıkarları doğrultusunda bir bakış açısı geliştirmektedir. Dünya

genelinde teröre karşı bir duruş ifade edilirken, bazı ülkelerin de el altından destek verdikleri bilinmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen ikiz kule saldırıları, terörizme karşı olumsuz bakış açısını güçlendiren bir milat olmuştur.

9/11 saldırılarının ardından, terörle mücadele alanında uluslararası planda ciddi bir hareketlenme olmuş ve böylece terörizm, günümüzde uluslararası güvenlik ortamını tehdit eden bir sorun olarak görülmeye başlanmıştır. Bu durum terörle uzun bir süredir mücadele vermekte olan Türkiye'nin "amacı ve başvuru yöntem ne olursa olsun, terörün her türüne şiddetle karşıdır" ilkesiyle örtüşen bir ortamı doğurmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2011).

3.2.1. ABD'NİN YAKLAŞIMI

ABD'nin terörle mücadele konseptinde bir paradigma değişimi yaşanmasına neden olan 11 Eylül 2001 tarihindeki saldırılar, dünya siyasetinde ve dünyanın güvenlik politikalarında dengelerin değişmesine neden olmuştur. 11 Eylül terörist saldırılarından sonra ABD'nin terörle mücadele kapsamında yürüttüğü çalışmaların en önemli sonuçlarından bir tanesi hiç şüphesiz ki Irak'ın işgali olmuştur. Bu işgal süresince Türk-Amerikan ilişkilerinde kayda değer bir yoğunluk olmuş ancak bu yoğunluk 1 Mart 2003 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmeyen tezkere ile ciddi bir darbe almıştır (Özeren vd., 2010:9-30).

ABD için daimî müttefikler değil, her somut olayda ABD'ye destek veren geçici müttefikler vardır. ABD, yeni güvenlik yaklaşımı çerçevesinde, millî menfaatleri açısından hayati öneme sahip bölgelerde bölgesel güçlerin güçlenmesini istememekte, bu bağlamda caydırıcı nitelikte önlemler almaktadır. Türkiye'nin bölgesinde güçlenmesi ABD'nin menfaatlerine ters düşmektedir. Bu bakımdan ABD, Türkiye'nin günümüzdeki çıkışının önünü kesmek istemektedir. ABD'nin bölücü terör örgütü PKK ve Kuzey Irak konusunda Türkiye'ye beklenen desteği verip vermeyeceği bu bağlamda değerlendirilmelidir (Dağcı, 2006:88). ABD her ne kadar PKK'yı terörist örgütler listesine almış olsa da davranış ve tutumları ile buna uygun davranmamaktadır. Bu gibi somut olaylar değerlendirildiğinde ortak bir terör

tanımının olmadığı ve her ülkenin terör tanımının farklı olduğu görülmektedir (Dağcı, 2006:88).

3.2.2. AB’NİN YAKLAŞIMI

Birçok dünya ülkesi gibi Avrupa Birliği de 1984 yılında Eruh ve Şemdinli’de başlayan PKK’nın kanlı eylemlerini uzun süre görmezden gelmiştir. Türkiye’de bölücü terörün tükenme noktasına geldiği 2000’li yılların başında, Avrupa ülkelerinin PKK’yı bir terör örgütü olarak kabul etmelerine yönelik birtakım adımlar atılincaya kadar hemen hiç destekleri olmamıştır (Keskin, 2010:144).

Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin güçlenmesi açısından büyük öneme sahip olan sınır güvenliği, terör ve terörizmle mücadele konuları, PKK’nın AB tarafından terör örgütü olarak görülmeye başlanması ile AB ve Türkiye açısından yeni boyut kazanmıştır. Hiç kuşkusuz konunun bu aşamaya gelmesinde en büyük pay öncelikle AB’nin söz konusu terör örgütünü AB teröristler ve terör örgütleri listesine dâhil etmesine verilebilir.

AB konseyi 27 Aralık 2001’de terör örgütleri ve teröristler listesi oluşturmaya karar verdikten sonra bu konudaki ilkler 28 Aralıkta AB’ye ait resmi gazetede yayınlanmıştır. Daimi Temsilciler Komitesi tarafından (COREPER) alınan karar neticesinde liste 13 Mayıs 2002’de Avrupa Birliği Bakanlar Komitesi tarafından onaylanması ile listede yer alan örgüt sayısı 23’ten 34’de çıkmış ve PKK resmen listeye dâhil edilmesi ile AB sınırlar içindeki malvarlıklarına el konulması, banka hesapları dondurulması ve temsilciliklerinin kapatılması gibi yaptırımlar yasal yollardan gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Kaya, 2003:84). 2002 tarihli konsey kararıyla 2001 tarihinde yayımlanan terör örgütleri listesine dâhil edilen PKK terör örgütünün daha sonra ismini KONGRA-GEL olarak değiştirmesi üzerine AB, 5 Nisan 2004 tarihinde güncellediği listeye bu terör örgütünü PKK/KONGRA-GEL olarak tekrar dâhil etmiştir (Kedikli, 2006:67).

AB Terörizmle Mücadele Koordinatörü Gilles De Kerchove, 13 Mayıs 2009 tarihinde, AB Konseyi bünyesindeki üst düzeyli birimlerden “Kriminal Konularda Adli ve Polis İşbirliği Eşgüdüm Komitesi”ne “Avrupa’da PKK ile Mücadele Çabalarının Güçlendirilmesi” başlıklı bir rapor sunmuştur. Söz konusu bu raporda PKK/KONGRA-GEL’in Avrupa’da yürüttüğü uyuşturucu kaçakçılığının veya diğer

yasadışı faaliyetler ile özellikle PKK'nın mevcudiyetinin bizzat Avrupa için bir tehdit oluşturduğu konusu işlenmiştir. Bunun yanında Europol tarafından 2011 yılının Nisan ayında hazırlanarak yayınlanan raporda, ROJ TV'nin PKK terör örgütünün görüşlerini yaydığı televizyon kanalı olduğu belirtilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2011). Dışişleri Bakanlığı'na ait resmi internet yayınına göre; "PKK terör örgütünün Avrupa'daki faaliyetleri konusunda EUROPOL ile ilk defa Kasım 2010'da Ankara'da Dışişleri Bakanlığının eşgüdümünde uzmanlar düzeyinde bir toplantı düzenlenmiş olduğu, toplantıların sonucunda bu işbirliğinin artırılması ve devam ettirilmesine dair kararların alındığı" belirtilmektedir.

PKK terör örgütü saldırıları sadece Türkiye ile sınırlı kalmamıştır. Sadece 2007 yılında Almanya'da gerçekleşen 15 ayrılıkçı terörist saldırısından 14'ünün PKK terör örgütü tarafından gerçekleştiği bildirilmiştir. Bu saldırıların çoğunluğu Almanya'nın Dortmund ve Hagen şehirlerinde bulunan Türk Seyahat Acentaları, bankalar ve camilere yönelik gerçekleştirilmiştir (European Police, 2008:29-30).

4. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE TURİZM

4.1. DÜNYADA TURİZM

Turizm uluslararası ölçekte geniş istihdam olanakları yaratan bir sektör olup dünyada yaklaşık 300 milyon insanı istihdam etmektedir. Başka bir deyişle dünyada her 16 çalışandan biri turizm sektöründedir ve tüm uluslararası sermaye yatırımlarının yaklaşık %7'si turizm alanına yapılmaktadır (Emekli, 2005:100).

4.1.1. TURİZMİN DÜNYADAKİ ÖNEMİ VE GELİŞİMİ

Dünyada turizmin II. Dünya Savaşı'na kadar ekonomik ağırlığı olmamış; ancak, ulaşım devriminden sonra ekonomik ağırlık kazanmaya başlamıştır (Akat, 2000:1). Bununla birlikte II. Dünya Savaşı'ndan yani 1950'lerden sonra turizmin daha da hızlı gelişmesinde özellikle hava yollarındaki ilerleme önemli rol oynamıştır. Gerek teknolojik ilerlemelerin sağladığı toplu taşımacılık ile gelen ucuzluk, gerekse çeşitli sosyal hakların zamanla kazanılması turizmin geniş halk kitlelerine yayılarak günümüz turizm hareketlerinin meydana gelmesini sağlamıştır (Evliyaoğlu, 1989: 36). 1990'lı yıllar ise, dünya turizminin istikrarlı olarak büyümeye devam ettiği ancak rekabet ortamının giderek yoğunlaştığı bir dönem olmuştur (Oktayer vd., 2007:35). Bugün ise, uluslararası alanda ticareti yapılan bir hizmet sektörü olarak turizm, dünyanın ana ticaret kategorilerinden biri haline gelmiştir. Turizm, yolcu taşımacılığı da dâhil olmak üzere dünya genelinde oluşturduğu gelir, 2010 yılında 1 trilyon Amerikan dolarını geçmiş ya da günde 3 milyar Amerikan dolarına yaklaşmıştır (UNWTO Tourism Highlights 2011 Edition: 2). Dünyada, hizmet sektörünün ülke GSMH'leri içindeki payı %70-80 dolayında olup, turizm bunun yaklaşık %30'unu oluşturmaktadır (Bahar ve Kozak, 2006:130).

Turizm, içinde bulunduğu hizmetler sektörüne de olumlu katkılar sağlamaktadır. Cari tüketimle ilgili hizmet sunan işletmelere; altyapı ve teknik hizmet üreticilerine; konfor ile ilgili hizmetleri sunanlara; banka, sigorta, sağlık kuruluşları gibi hizmetleri verenlere; lüks tüketimle ilgili kuruluşlara; seyahat ve tatil ile ilgili yan hizmetleri sunan tesislere; geliştiği bölgedeki kamu hizmetlerine; turizmin çok önemli ekonomik etkileri bulunmaktadır (Bahar ve Kozak, 2006:144). Ulusal ve uluslararası düzeyde kazandığı dev boyutlarla turizmin; yatırımları ve iş hacmini geliştiren, gelir yaratan, döviz sağlayan, yeni istihdam alanları açan, sosyal ve kültürel hayatı etkileyen, siyasal bakımdan da önemli toplumsal ve insancıl

fonksiyonların gerçekleştirilmesini kolaylaştıran bir nitelik kazanması, ülkelerin dikkatinin bu ekonomik olay üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur (Bozok ve Şahin, 2009:256). Turizmin, döviz girdisi kazandırma, istihdam yaratma, yeni gelir sağlama gibi yararlarının yanında birçok sektör içinde itici güç olmaktadır. İç ve dış turizm hareketlerinin gelişmesiyle, diğer sektörlerde de bir hareketlenme ve canlanma ortaya çıkmaktadır. Turizmin basta tarım olmak üzere, sanayi ve hizmetler sektörü ve bunların alt kolu olan 40 dolayında iş kolu ile bağlantılı olduğu ve bunları beslediği görülmektedir (Gülbahar, 2009:29). 2009 yılında 851 milyar Amerikan Doları olan dünya çapında uluslararası turizm gelirlerinin, 2010 yılında % 4.7'lik reel artışla 919 milyar Amerikan Dolarına ulaştığı belirtilmektedir (UNWTO Tourism Highlights 2011 Edition:2).

Dünya Turizm Örgütü'nün (WTO) hazırladığı rapora göre, 2020 yılında turist sayısının dünya genelinde 1,6 milyar civarında olacağı öngörülmektedir. Dünya turizm pastasının parasal büyüklüğünün ise 2 trilyon dolar civarında olması beklenmektedir (Aktaş, 2005:166). UNWTO Dünya Turizm Barometresi Nisan 2011 Ara Güncellemesine göre, 2010 yılındaki kayıtlı verilerden toplanarak konsolide edilmiş uluslararası turist sayısı, 2011 yılının ilk iki ayında % 5'e yakın büyümüştür (UNWTO Tourism Highlights 2011 Edition:2). Dünya Turizm Örgütü verilerine bakıldığında dünyada en fazla turist gönderen ve turist çeken bölgenin Avrupa Bölgesi olduğu ve dünya turizm hareketlerinin yarısından fazlasının Avrupa Bölgesinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu bakımdan Türkiye'deki turizm işletmelerinin Avrupa'da başarılı bir şekilde pazarlanabilmesi büyük önem taşımaktadır.

Dünya ekonomisi için büyük önem taşıyan turizm, dönem dönem meydana gelen krizlerden en çok etkilenen sektörlerin başında gelmektedir. Son olarak 2009 yılında bütün dünyayı etkileyen ekonomik kriz turizm faaliyetlerini kesintiye uğratmıştır. 19 ay boyunca üst üste negatif büyüme gösteren Avrupa için küresel ekonomik krizin etkileri, 2010 yılının ocak ayında sona ermiştir. Diğer yandan, İzlanda'da patlayan volkandan dolayı oluşan kül bulutu ile Nisan ayında bölgede hava sahasının kapatılması, bir dizi belirsizliğe neden olmuş ve Avrupa'daki toparlanma süreci diğer bölgelere göre daha yavaş gelişmiştir. Buna rağmen Avrupa bölgesindeki uluslararası turizm hareketleri 2010 yılının ikinci yarısından itibaren ivme kazanmış ve Türkiye ve Almanya gibi bazı büyük turizm alanlarının yanı sıra,

Balkanlar ve Güney Kafkasya gibi gelişmekte olan turizm bölgelerinde çarpıcı gelişmeler meydana gelmiştir (UNWTO Tourism Highlights 2011 Edition:6).

Turizm talebini etkileyen faktörlere bakıldığında politik faktörlerin öneminin vurgulanması yerinde olacaktır. Bu noktadan yola çıkarak politik faktörler; turistin kendi ülkesinin politik durumu, gidilen ülkenin politik durumu ve genel politik durum olarak ele alınabilir (Olahı ve Timur, 1988:206, Aktaran: Ünlüöner vd., 2007: 59):

Turistin Kendi Ülkesinin Politik Durumu: Turizm hareketinin gerçekleşebilmesi için seyahat özgürlüğünün tanınmış olması esastır. Uluslararası turizme katılacak olanların yurt dışına çıkış kısıtlarının olmaması gerekir.

Gidilen Ülkenin Politik Durumu: İnsanlar genellikle çok merak etseler de davranışlarının kontrol altında olacağını düşündüğü bir ülkeye seyahat etmek istemezler.

Genel Politik Durum: Ülkeler arasındaki politik ilişkiler kadar, genel politik konjonktür de insanların seyahat etme istekleri üzerinde etkilidir. Gerek iki ülke gerekse gidilecek/gidilen bölgedeki politik durum uluslararası turizm talebini etkiler.

4.1.2.TURİZMİN ÜLKE EKONOMİLERİ ÜZERİNDEKİ ROLÜ

Dünya üzerindeki sınırları yok sayarak kaynakların hızla tüketilmesinin önünü açan ve bilginin sınır tanımadan paylaşılmasına da olanak sağlayan küreselleşme, olumlu veya olumsuz yönleriyle ülkelerin tamamının faydalanabileceği ve ülkelerin istemleri dışında olumsuz etkilerine de maruz kalabileceği bir seviyeye ulaşmıştır. Benzer şekilde dünya genelinde yavaş yavaş hâkim olan küresel ekonomi, bir ülkede yaşanan ekonomik krizin tüm dünyada az veya çok hissedilmesine de yol açmaktadır. Bu durumun ekonomisi zayıf olan ülkelere etkisi, gelişmiş ülkelere etkisine kıyasla yıkıcı olmakta ve bu ülkelere rekabet şansı tanımamaktadır. Böylesi zor ekonomik koşullar altında az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığında önemi giderek artan bir sektör olarak turizm bir cankurtaran niteliğindedir. Sahip olunan doğal güzellikler ve kültürel zenginlikler doğru ve akılcı politikalarla pazarlandığında ülkelerin ekonomik dengelerini olumlu yönde etkileyen vazgeçilmez bir gelir kaynağı olmaktadır (Aktaş, 2005:164).

Dünya turizm örgütünün verilerine göre 2020 yılında turizm gelirlerinin dünya genelinde 2 trilyon ABD dolarını bulacağı öngörülmektedir. Rakamlar turizm sektörünün dünya genelinde en fazla gelir getiren ekonomik sektörlerden biri olduğunu göstermektedir. Ülkeler de, bu büyüklükteki bir gelirden pay almaya çalışmakta ve ekonomilerine döviz girdisi sağlamayı amaçlamaktadırlar (Gülbahar, 2008: 155).

Turizm özellikle günümüzde birçok ülkenin ekonomik bir enstrümanı haline gelmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş sanayi ülkeleriyle boy ölçüşecek nitelikte, hatta bazılarından daha fazla büyüme oranlarına ulaşması, turizm sektöründeki ilerleme ile gerçekleştirilmektedir. Böylece gelişmekte olan ülkeler turizmi sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma stratejisinin ortasına yerleştirmektedirler (Oktayer vd., 2007:13).

Turizm özellikle gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarını tamamlayabilmeleri için ihtiyaç duyulan döviz sağlama, ülkede üretim çeşitliliğinin artırması ve istihdam oluşturması bakımından çok önemlidir (Kar vd, 2004: 88). Diğer yandan iktisatçıların turizm olayı ile ilgilenirken üzerinde en fazla durdukları onun ödemeler bilançosu açısından etkileri ve önemi olmuştur (Toskay, 1983:53). Ancak turizm, sadece döviz getirip ödemeler bilançosuna katkısıyla kalmaz, aynı zamanda turiste mal ve hizmet sunmak üzere faaliyete geçen dükkân, mağaza, restoran, otel, eğlence ve ulaşım kurumlarıyla yerli halka da çok ve çeşitli olanaklar sunulmasını sağlar (Akat, 2000:46).

4.1.3. TURİZMİN SOSYAL ve KÜLTÜREL ROLÜ

Her alanda olduğu gibi turizmin sosyal ve kültürel etkileri alanında da farklı görüşler bulunmaktadır. Turizmin toplumsal yapı üzerinde bağımsız bir etkisinin olabileceği kabul edilmekle birlikte, bazıları turizmi sosyal açıdan olumlu olarak görürken, diğerleri turizmin olumsuz bir faktör olduğunu savunmaktadır (Öztaş ve Karabut, 2006:38). Sonuçta hangi açıdan bakılırsa bakılsın turizm, ekonomik etkilerinin yanında sosyo-kültürel, çevresel ve siyasal alanlarda da derin etkilere sahiptir. Dolayısıyla turizm, farklı sosyal ve kültürel yapıya sahip toplumlar arasında etkileşim sağlamakta, sosyal ve kültürel yapıyı etkilemekte, toplum üzerinde davranış değişikliklerine neden olabilmektedir (Öztürk vd., 2007:12).

Sosyal etkileşim ve değişimin önemli unsurlarından biri olan turizm olgusu çoğunlukla sanayileşmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru gerçekleştiğinden, gelişmiş olan ülkelere gelen turistler, kendi ülkelerinin değerlerinin taşıyıcısı durumundadırlar (Alaeddinoğlu, 2007:2). Dolayısıyla turistler, az gelişmiş ve gelişmekte olan, ekonomik açıdan daha düşük hayat standartlarına sahip yerli halkların kültürlerini düşünüş ve davranışlarını, giyimlerini, hayat tarzlarını, kişisel ilişkilerini ve tüketim davranışlarını etkileyebilmektedirler (Tayfun, 2002:2).

Doğal olarak turist diye adlandırdığımız bireyler turizm faaliyetinin oluşmasında başlıca rol sahibidirler ve yaşadıkları yerlere ait, sahip oldukları kültürleri, seyahat amacıyla ulaştıkları yerlere geçici olarak götürürler ve oralarda tanıtır. Bu bakımdan turizm, ülkelere kazandırdığı ekonomik gelişimin yanında farklı kültürlerin insanlar arasında karşılıklı olarak tanınmasını da sağlar. Bu tür yakınlaşmalar ve etkileşimler toplumlar arasındaki değişimleri de hızlandırabilir.

Bu noktadan bakıldığında turizm çoğu zaman değişimle ilgilidir, fakat bu ilginin olması turizmin her zaman bu değişime sebep olduğu anlamına gelmeyebilir. Turizm değişiminin esaslarından olmadığı gibi, aslında yeni fikirlerin iletiminde kanallardan biri olarak ortaya çıkar. Bununla beraber; hızlı değişimlerde turizmin ivme kazandırıcı rolünü de yadsımamak lazımdır. Bütün bu fikirler turizm çalışmalarında geniş bir alan oluştururlar (Berber, 2003:209).

Turizm sosyo-kültürel açıdan her bölge ve ülkeden insanları bir araya getirerek, kültürler arası etkileşimi ve bölge insanının kendini geliştirmesini sağlamaktadır. Ülkemize bakıldığında ise sosyo-kültürel bakımdan geri kalmış bölgelere turizmin katkısını göz önüne seren örnek Akdeniz Bölgemizdir. Ekonomik faaliyetler bakımından ağırlığın tarım sektöründe olduğu, nispeten geri kalmış bir bölge olan Akdeniz Bölgesinde, özellikle Antalya ilinde turizmin gelişmesi ile birlikte, bölge ekonomisi canlanmış, elde edilen turizm geliri ve istihdam olanakları ile birlikte bölge, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında üst sıralardaki bölgelere yaklaşmıştır (Gülbahar, 2009:20-44).

İnsanlar, dünyanın diğer bölgelerinde var olan birbirinden farklı kültürleri görmek ve tanımak maksadıyla turizm faaliyetine katılmaktadırlar. İnsanların farklı kültürleri tanıma isteklerindeki artışa paralel olarak kültür turizminin önemi de giderek artmaktadır. Fakat zamanla farklı kültürlerin heterojenliğini kaybetme riski

kültür turizminin geleceğini belirsizleştirmektedir. Çünkü küreselleşme süreci dünyayı tek kültürlü bir düzene doğru sürüklemektedir (Çeken vd., 2009:31).

4.2. TÜRKİYE'DE TURİZM

Türkiye doğal ve kültürel varlıklarıyla, gelenek ve görenekleriyle, tarihiyle turizm sektörünün ilgi alanına giren hemen her değere sahip bir ülkedir. Bunun yanında Türkiye'nin dinsel kimliği, Müslüman toplum yapısı ve laik devlet sistemi ile bir kültürler mozağine sahip bulunması gibi özellikleri de bünyesinde barındırmaktadır (Aksü, 1997:22).

Doğu ülkelerinin turizme ayak uydurmaları açısından; toplumsal şartları ve sosyal, psikolojik, kültürel yapıları el vermemekte ve uygun bir ortam teşkil etmemektedir. Ancak Türkiye'nin turizme girebilmesi, sosyal ve psikolojik alanda yani halkın hayat ve dünya görüşünde, düşünme yapısında ve değer yargılarında batıya yönelik bir değişmeye bağlı olarak farklı bir mecrada mümkün olmuştur (Özdemir, 1998:6).

Genel itibariyle, hem doğal arz kaynakları hem de alt ve üst yapı olanakları açısından turizm potansiyeline sahip olan Türkiye'nin yeterince zengin bir ülke olduğu görülmektedir. Türkiye, 1984 yılları ve sonrası verilen büyük miktardaki teşvik ve kredilerle, tesis, yatak kapasitesi ve diğer alt ve üst yapı olanaklarını büyük oranda arttırmıştır (Ünlüönen ve Kılıçlar, 2004:151).

Türkiye'de turizm istatistiklerine ilişkin rakamlar incelendiğinde 1984 yılından bu yana turist sayısında önemli artışlar olduğu görülmektedir. Ancak söz konusu artışlar yaşanan bazı krizler nedeniyle sekteye uğramıştır. 1991 yılında meydana gelen 1. Körfez Savaşı sonucunda turist sayısında %39'luk, turizm gelirlerinde %20'lik bir azalma oluşmuştur. 1999 yılındaki Kosova savaşı, terör örgütünü yöneten kişinin yakalanması ve depremler sonucunda turist sayısında %23.2'lik, turizm gelirlerinde %27.5'luk bir gerileme meydana gelmiştir (Tunç, 2003:40).

4.2.1. TÜRKİYE'DE TURİZMİN GELİŞİMİ

Türkiye'de turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri 1940'lardan sonra fark edilmiş, 1963 yılından 1980'li yıllara kadar, zamanla gelişme eğilimi göstermiştir. Türkiye'ye yönelik yabancı turizm talebinin dünya ortalamasının

üstünde olduğu 1980 sonrası ise Türk turizmi için bir dönüm noktası olmuştur (Kültür ve Turizm Bakanlığı,1998).

1940'lı yıllarda çeşitli yasalar ile milli bir turizm politikası oluşturulması amacıyla turizm müdürlüğü oluşturulmuş ve böylece bu yıllardaki turizm faaliyetleri basın yayın ve turizm genel müdürlüğüne bağlı turizm dairesince sürdürülmüştür. Turizmde, kamu yönetimi içindeki örgütlenme açısından, yaklaşık on yıl içinde önemli bir noktaya gelinmiştir. 25 Kasım 1957 yılında Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, 4951 sayılı yasa ile "Basın, Yayın ve Turizm Vekaleti" adıyla kurulan, apayrı bir bakanlığın çatısı altına girmiştir. Turizm konusunun, başlı başına bir bakanlığın çalışma alanı içine alınması açısından, bu tarih ayrıca önem taşımaktadır. Turizme yönelik etkinlikler, gelişen Türkiye'nin koşulları, konuya bakış, bir Genel Müdürlükten, Bakanlığa kadar uzanan örgütlenmeyi zorunlu kılmış böylece turizm, turizmi ilgilendiren ne varsa, yürütme organının işlevleri arasına girmiştir (Kalkan, 1995:4-5).

Turizm alanında önemli bir aşama da devlet tarafından Turizm Bankası'nın kurulmuş olmasıyla sağlanmıştır. Başta Ziraat Bankası olmak üzere diğer bazı bankaların da katılımıyla 1955 yılında T.C. Turizm Bankası (TURBAN) kurulmuştur. Bu bankanın amaçları arasında, turizm yatırımlarına finansman sağlaması yanında, çeşitli turistik konaklama tesislerinin kurulması da yer almıştır (Evliyaoğlu, 1989:123).

Siyasi gelişmelerden çok çabuk ve fazla etkilenen turizm sektörü 27 Mayıs 1960 ihtilalinden fazlasıyla etkilenmiş ve yeni gelişmeye başlamış olan turizm sektörü bütünüyle bir durgunluk içine girmiştir. Hedefler ve gerçekleştirme sonuçlarına göre turizm yatırımlarına ayrılan pay 1980'li yıllara kadar toplam sabit sermaye yatırımlarının %0,7'sini geçememiştir (Demirtaş, 2000:2-4). Buna rağmen Türkiye'de 1960'lı yıllarda planlı kalkınma dönemine başlanması, turizm açısından önemli bir döneme geçişin başlangıcı olarak sayılabilir.

Planlı dönemin son yıllarında Türkiye'nin iç ve dış turizm hareketlerindeki gelişmelerin dünya turizm hareketlerinde görülen gelişme hızlarının çok üstünde gerçekleşmiş olması (Olalı, 1990:3), turizmde çalışmaların plan ve program dâhilinde yapılmasının önemini göstermektedir. Özellikle devlet belirli bir dönemden itibaren bu düşünce ile hareket etmeye başlamış ve Türkiye'de 1961'de ve ardından

1982’de yapılan Anayasa düzenlemeleri ile beş yıllık kalkınma planları oluşturulmuştur (Ünlüöner vd., 2007:240). Uygulamaya konulan beşer yıllık kalkınma planlarının tümünde turizme yer verilmiş ve bu alanda çeşitli öngörülerde bulunulmuştur. Bütün kalkınma planlarında ülkenin sanayileşme süreci içinde kalkınacağı belirtilmiş ve turizm sektörüne de bu genel düzen içinde sanayileşme sürecine hız kazandırıcı bir alt sektör olarak görev verildiği ifade edilmiştir (Oktayer vd., 2007:44). Böylelikle turizm konularında plan ve program çerçevesinde hareket edilmesi özendirilmiş ve sektörün gelişmesinin yolu açılmıştır (Ünlüöner vd., 2007: 240). Tarihi, kültürel değerleri ve doğal varlıkları ile büyük bir zenginlik ve çeşitlilik gösteren Türkiye’nin turizm sektörü devlet tarafından sağlanan teşvikler ve tanıtım politikaları neticesinde hızla gelişmiş ve dünyanın önemli turizm merkezlerinden biri haline gelmiştir (Oktayer vd., 2007:39).

1961 Anayasası ile başlayan, günümüze kadar devam eden ve en son dokuzuncusunun yapıldığı (9. Kalkınma Planı 2007-2013) beş yıllık kalkınma planlarının turizm sektörüne olumlu yönde etkisi olmuştur. I. Beş yıllık kalkınma planının uygulamaya konulduğu 1963 yılında Türkiye’nin 200.000 turistle uluslararası turizmden aldığı pay yaklaşık olarak %0,0028’dir. Türkiye’ye 1970 yılında gelen yabancı turist sayısı 767220, 1971’de ise 935328 olmuştur (Meydan Larousee, 1991:451). VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı sonu olan 2005 yılına geldiğinde 21.1 milyon kişi ile uluslararası turizmden aldığı pay % 2.6’ya yükselmiş (Avcıkurt vd., 2009:6) ve XI. Beş Yıllık Kalkınma planı ile 2011 yılına geldiğinde bu rakam 30 milyon kişiye yaklaşmıştır. 2013 yılı için Türkiye’de öngörülen turist sayısı 35 milyon kişi iken hedeflenen turizm geliri ise 30 milyar Amerikan dolarıdır (DPT, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2007:40).

1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu sektörün bugünkü düzeyine ulaşmasında belirleyici rol oynamıştır. Türkiye’de turizm sahasında daha liberal bir dönemin kapılarını açan bu yasa ile temel planlama ve koordinasyon işlevini yüklenen Turizm Bakanlığı; devlet arazilerinin tahsisi ile ilgili işlemleri basitleştiren, yeni turizm türlerinin gelişmesini sağlayan ve tüketici haklarını koruyan bir kuruluş haline gelmiştir (Tokucuoğlu, 2009:296).

2634 sayılı Teşvik kanunu ile turizm gelişmesi için daha detaylı bir yapının sağlandığı görünse de, kanun, sürdürülebilir turizmi oluşturmayı amaçlamamıştır (Tosun, 2001: 292). Geleceğe yönelik olan sürdürülebilirlik yaklaşımında, bir

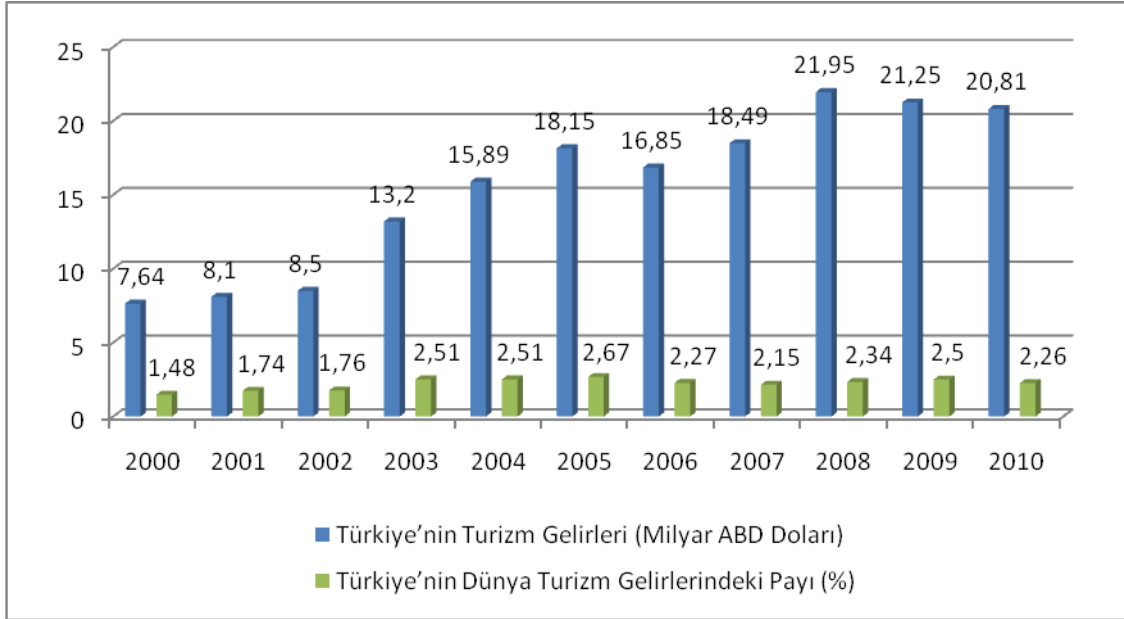
yandan turizm kaynaklarının kullanımına devam edilirken, diğer yandan aynı kaynakların gelecek nesiller tarafından da kullanılabilmesini güvenceye alacak şekilde korunması gerektiği ileri sürülmektedir (Tosun vd., 2009:38-39). Bu bağlamda Türkiye’de gelecekte oluşturulacak turizm politikasında, bir yandan doğadan turistik amaçlarla yararlanmayı ve bu amaçla bazı düzenlemeleri öngörürken, diğer yandan doğanın turizm tarafından tahribine engel olacak önlemlerin alınması gerekmektedir (Olalı, 1990:31). Avrupa turizm pastasından %2.5, dünya turizm pastasından %1.8’lik pay alan Türk turizmi, özellikle gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinde moda ülke konumuna gelmiştir (Demirtaş, 2000:2-4).

Tablo 3 - Uluslararası Turizm Gelirleri ve Türkiye’nin Payı*

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Uluslararası Turizm Gelirleri (Milyar ABD Doları)	515	466	481	525	633	679	742	858	939	851	919
Türkiye’nin Turizm Gelirleri (Milyar ABD Doları)	7,64	8,10	8,50	13,20	15,89	18,15	16,85	18,49	21,95	21,25	20,81
Türkiye’nin Payı (%)	1,48	1,74	1,76	2,51	2,51	2,67	2,27	2,15	2,34	2,50	2,26

* **Kaynak:** UN World Tourism Organization, UNWTO, Tourism Highlights 2011 Edition

Şekil 1 - Yıllara Göre Türkiye'nin Uluslararası Turizm Gelirleri ve Dünya Turizm Gelirlerindeki Payı

* **Kaynak:** UN World Tourism Organization, UNWTO, Tourism Highlights 2011 Edition

1983 yılı, Türk turizmi için canlanma döneminin başlangıcı olarak kabul edilebilir. O yıldan günümüze kadar geçen süre içerisinde, Türkiye'de turizm; hem turist sayısı hem de turizm gelirleri yönünden önemli sayılabilecek artışlar göstermiştir (Aktaş, 2005:165).

Turizm bu yıllardan sonra ekonomik, sosyal ve çevresel yönleri ile birlikte ele alınmaya başlanmıştır. Çünkü Türkiye'de elde edilen sayısal büyüklüklerin sahip olduğumuz doğal ve tarihi zenginliklerin karşılığı olmadığı görülmüştür. Bunun için yasal düzenlemeler yapılarak 1982 yılında turizm teşvik kanunu çıkartılmış, vergi ve gümrük muafiyetleri özel döviz tahsisleri verilmiştir. Bu önlemlerle büyük gelişmeler sağlanmış 1984-1990 yılları arasında turizm ortalama %12.1 büyüyen bir sektör olmuştur (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1998).

Turizm gelirleri; 1976, 1982, 1986 ve 1991 yıllarındaki düşüşler hariç 1963'ten 1998 yılına kadar sürekli bir artış içerisinde olmuştur. 2006 yılında turizm gelirleri bir önceki yıla oranla 1.3 milyar dolarlık bir düşüş göstererek 16.8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin sahip olduğu yatak sayısı yıllar itibariyle sürekli artış göstermektedir. Ülkenin yatak sayısındaki bu artışa rağmen 1981-1983,

1991, 1994, 1999-2000 yılları hariç diğer yılların tamamında doluluk oranları % 45'in üzerinde gerçekleşmiştir. Hatta bu doluluk oranları 1988, 1996-97 ve 2004-05 yıllarında % 50'yi aşmıştır. 2006 yılında ise doluluk oranı % 47.3 olarak gerçekleşmiştir (Ünlüönen ve Tayfun, 2009:14-16).

Dünya Turizm Örgütü (WTO) verilerine göre Türkiye 27 milyon turistle, Fransa, ABD, İspanya, Çin, İtalya ve İngiltere'den sonra dünyada en çok turist çeken 7. ülke konumundadır (UNWTO, 2010).

Tablo 4– Dünya’da En Fazla Turizm Geliri Elde Eden Ülkelerin Sıralaması (1990-2010)

Sıra							Ülke	Gelen Turist 2010	Turizm Geliri (milyon dolar \$) 2010	Payı (%) 2010
1990	1995	2005	2007	2008	2009	2010				
1	1	1	1	1	1	1	ABD	55.0	103.5	56.8
4	4	2	2	2	2	2	İspanya	52.7	52.5	12.9
2	3	3	3	3	3	3	Fransa	76.8	46.3	11.4
25	10	5	5	5	5	4	Çin	50.9	45.8	18.5
3	2	4	4	4	4	5	İtalya	43.2	38.8	9.5
6	6	7	7	6	6	6	Almanya	24.2	34.7	8.5
5	5	6	6	7	7	7	İngiltere	28.2	30.4	7.5
15	13	8	8	8	8	8	Avustralya	5.8	30.1	12.1
-	-	-	-	13	11	9	Hong Kong	20.0	23.0	9.2
21	21	9	10	9	9	10	Türkiye	27.0	20.8	5.1

Kaynak: UN World Tourism Organization (UN-WTO), Tourism Highlights 2010

1990’lı yıllarda turizm gelirleri bakımından dünyada 21. sıralarda yer alan Türkiye 2009 ve 2010 yıllarında 10. ve 9. sıralara kadar yükselmiştir. Sürdürülebilir turizm yaklaşımının benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesi hedeflenmektedir. Bu bakımdan 2023 yılı için öngörülen Türkiye’ye gelen turist sayısı 63 milyon kişi, 86 milyar Amerikan doları turizm geliri hedeflenmektedir (Turizm Strateji Belgesi 2023:3).

Turizm gelirlerinin ihracat gelirlerine oranı 1963 yılında %2.1 olarak

gerçekleşmiştir. 1964 yılında ise en düşük oran % 2.0 olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında ise en yüksek oran olan % 33.9 kadar ulaşmıştır. Turizmin ihracat gelirleri içerisindeki payı 2006 yılında % 19.7 olarak gerçekleşmiştir. Turizm gelirlerinin gayri safi milli hasıla içindeki payı 1980'li yıllara gelinceye kadar % 1'in altındadır. Turizm gelirlerinin GSMH içerisindeki payı ilk defa 1984 yılında % 1'i aşarak % 1.7'ye ulaşmıştır. 2001 ve 2002 yıllarında diğer yıllardan farklı olarak turizm gelirlerinin GSMH içerisindeki payı % 6'yı aşmıştır. 2006 yılında ise bu oran % 4.2 olarak gerçekleşmiştir (Ünlüönen ve Tayfun, 2009:15-16).

4.2.2. TÜRKİYE'DEKİ TURİZM ÇEŞİTLİLİĞİ

Türkiye'de turizm konusunda öncelik kıyı turizmine verilmiştir. Gelecek dönemlerde kıyı turizminin daha da büyümesi beklenmekle birlikte, turizm sektörü, sağlık, termal-kaplıca, kış sporları, dağcılık, kongre ve fuar aktiviteleri, yatçılık ve golf gibi farklı dallar açısından da yüksek bir gelişme potansiyeline sahiptir. Ancak bu potansiyelin önemli bir bölümünden henüz faydalanılmamaktadır. Yine de turizm sektörüyle ilgili var olan beklentiler oldukça güçlüdür. Sektörün gelecekte yeni iş olanakları yaratarak ve ödemeler dengesini olumlu yönde etkileyerek ülkenin GSYİH artışına pozitif yönde destek olması beklenmektedir (Türkiye Turizm Sektörü Raporu, 2008:12).

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na göre, günümüzde turistlerin istek ve ihtiyaçlarını karşılamak için şekillenmiş ve var olan zenginliklerin daha etkin olarak tanıtılması ve pazarlanmasını sağlamak için geliştirilmiş 17 farklı turizm çeşidi bulunmaktadır. Bunları genel itibarıyla; sağlık ve termal, yayla, av, golf, yat, ipek yolu, hava sporları, akarsu-rafting, kuş gözlemciliği, kış, mağara, kongre, gençlik, botanik, inanç, dağcılık ve su altı dalış olarak sınıflandırmak mümkündür.

Tablo 5 - Çıkış Yapan Yabancı Ziyaretçilerin Türkiye'ye Geliş Nedenleri

Geliş Nedeni	2009	2010	2011
Gezi, Eğlence, Sportif ve kültürel faaliyetler	15.680.337	16.726.847	17.850.584
Akraba ve arkadaş ziyareti	2 825 952	2 761 520	3 332 706
Eğitimi staj (1 yıldan az)	196 409	159 959	223 522
Sağlık ve tıbbi nedenler (1 yıldan az)	132 677	115 223	142 464
Dini / hac	124 408	106 690	102 314
Alışveriş	1 142 515	1 039 331	1 073 367
Transit	636 604	769 815	795 915
İş amaçlı (konferans, toplantı, görev vb.)	1 397 262	1 539 647	1 960 614
Diğer	955 733	997 202	1 129 607
Berberinde giden	4 222 309	4 294 618	4 713 435
TOPLAM	27.314.205	28.510.852	31.324.528

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu-TÜİK, 2012

Çıkış yapan yabancılar arasındaki geliş nedenlerine bakıldığında en fazla gezi, eğlence, sportif ve kültürel faaliyetler için gelen yabancı ziyaretçiler listenin en başını çekmektedir. Her ne kadar Türkiye için turizm pazarı ve turistlerin yoğun ilgi gösterdiği turizm alanları gezi, eğlence ve sportif faaliyetlerde odaklanmış olsa da dünyadaki turizm çeşitlerine bakıldığında çoğunlukla bu doğrultuda paralellik gösterdiği ifade edilebilir. Bu açıdan her yıl milyonlarca kişi seyahat motifi olarak gezi ve eğlence amaçlı olarak Paris'e Disneyland'a gitmektedir (Hussein ve Saç, 2008:10). Sportif faaliyetlere bakıldığında ise her yıl düzenli bir program dahilinde gerçekleştirilen Formula 1 motor sporları, dünyanın farklı bölgelerinde 4 yılda bir düzenlenen olimpiyat oyunları ve büyük çaplı bir futbol organizasyonu olan dünya kupası gibi müsabakalar örnek olarak verilebilmektedir. Diğer yandan ülkeler açısından en önemli turizm çeşidi golf turizmidir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayınlanan verilerden hareketle Türkiye'de yabancıların kişi başı ortalama harcaması 600 ABD doları civarındadır. Yine aynı kurumun açıkladığı veriler ışığında, gelen ziyaretçilerin %64.4'ünün orta gelirli, %17.6'sının yüksek gelirli, %12.5'inin ise düşük gelirli olduğu görülmektedir.

Türkiye'ye gelen bir turistin bıraktığı ortalama döviz miktarına bakıldığında, seçkin ve üst düzey gelire sahip turistlerin ülkeye çekilerek ülke gelirlerinin daha iyi bir noktaya yükseltilmesi için bir turizm stratejisi olarak golf turizmine ağırlık verilebilir. Çünkü golf turizmi için ülkemize gelen bir birey normal turizm için ülkeye gelen bir bireye göre yaklaşık beş kat daha fazla döviz bırakmaktadır (Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2011:8). Diğer yandan Türkiye, sahip olduğu doğal güzelliklerinin yanında birçok medeniyete ev sahipliği yapması ve bu kültürlerle ait eserlerin korunarak saklanması ve günümüze kadar gelmesi nedeniyle bir açık hava müzesi konumundadır (Kızılırmak ve Kurtuldu, 2005:105).

Türkiye sosyo-kültürel farklılıklar bakımından çok zengin bir ülke konumundadır. Sosyo-kültürel özelliklerin çeşitlilik açısından en fazla olduğu bölgelerden biri Güneydoğu Anadolu bölgesidir. Güney Doğu Anadolu bölgesi, doğu ile batının bileşimini en doğal haliyle sunar. Bölge kültür turizmi açısından da büyük imkânlar sunmaktadır. Binlerce yıllık tarihi geçmiş ve çeşitli uygarlıkların izlerini taşıyan yaklaşık 2300 civarında tarihi yapı ile 400 civarındaki sit alanının varlığı bölgeyi turizm açısından önemli kılmaktadır(Yağcı, 2002:157).

4.2.3. TÜRKİYE'DE TURİZMİN EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye, turizm sektörüyle ilgili 1960'lı yılların başından itibaren ciddi boyutlarda düzenlemelere gitmiş, bununla ilgili ekonomik kalkınma planları gibi tedbirlere başvurmuştur (Aksü, 1997:22). Böylece Dünya Turizm Örgütü'nce Türkiye, 1980-1990 yılları arasında turizm döviz girdisinde yüzde 620'lik bir artışla ilk sırayı almıştır (Özdemir, 1998:7).

Turizm, döviz girdisini artırıcı ve istihdam sağlayıcı özellikleriyle Türk ekonomisinin temel taşlarından biri haline gelmiştir. Türkiye'nin geleneksel tarım ve sanayi ürünleri ihracatı, ülke için gerekli döviz ihtiyacını karşılayacak düzeye gelmesi kısa ve orta vadede mümkün görünmemektedir. Kısa dönem için ekonominin ihtiyacı olan döviz gelirinin sağlanması, turizm gelirleri ile mümkün olacağından turizm ülke ekonomisi için son derece önemli bir sektör durumundadır (Bahar ve Çımat, 2003:2-4). Özellikle yabancıların ülkeye olan seyahatlerini ifade

eden “dış aktif turizm” faaliyeti, ekonomiye döviz kazandırıcı yönde etki etmesiyle aynı zamanda ülkede ihracat etkisi yaratır (Maviş vd., 2002:16).

Turizm, tek başına bir sektör olmaktan öteye mega bir pazar konumu ile ekonomik ve sosyal yönleri ağır basan karmaşık bir olay haline gelmektedir. Bu bakımdan turizmin birçok dalı kapsayan bir yönü vardır (Birgan, 1994:37). Emek - yoğun bir hizmet dalı olan turizm sektöründe, turistlerin yapmış olduğu tüketim harcamaları, turizm sektöründe doğrudan, sektöre girdi veren diğer sektörlerde de dolaylı olarak istihdam yaratır (Maviş vd., 2002:201). Dolayısıyla Türkiye’de turizm talebini karşılamak amacıyla birçok üst yapı tesisinin inşası ve işletmelerin yeni yatırımlara yönelmeleri, sektörde çalışacak kişilere ihtiyaç duyulması anlamına geleceğinden sektörün iyi seviyede istihdam yaratması mümkün olmaktadır (Kar vd., 2004:90-91). Bu nedenler turizm sektörü, Türkiye’nin ekonomik kalkınma stratejisinde anahtar bir sektör olarak kabul edilebilecek bir konuma sahiptir (Çımat ve Bahar, 2003:2).

İstihdam alanlarını yaratması, ekonomiye döviz girdisi sağlaması gibi ekonomiye ilişkin olumlu gelişmelerin önünü açmasıyla devamlı yıldızı parlayan bir sektör olan turizm, yatırım maliyetinin diğer sektörlerle oranla düşük olması ve doğal imkânlarla ihtiyaç duyması gibi daha az karmaşık bir yapı ile kurulabilmesi sayesinde gelişmekte olan ülkeler, az gelişmiş ve neredeyse gelişme düzeyi son derece zayıf olan ülkelerin dahi kolaylıkla başvurabileceği bir sektör konumundadır. 1980’li yılların başlarında Türkiye’de olduğu gibi, tarım ülkesi konumunda olan birçok az gelişmiş ülkede, turizmin ekonomik yararları ve etkileri gelişmiş ülke ekonomilerinde olduğundan çok daha fazla olabilir (Bahar, 2007:2).

5. TERÖRİZM VE TURİZM

Günümüzde seyahat popüler bir sosyal olgu haline gelmiştir. Ancak yine de insanların yoğun olarak seyahat etmelerine engel bir dizi neden vardır. İnsanların zamanlarının belirli bir döneminde neden bir seyahate çıkmadığının somut nedenlerinin arasında güvenlik kaygısının da bulunduğu görülmektedir (McIntosh vd., 1995:239).

Turistler tarafından bir bölgenin güvenli algılanması, o bölgeye turistik talep oluşmasında en önemli faktörlerden biridir. Turistlerin güvenlik algılamasını etkileyen birçok etmen vardır. Medyada çıkan haberler, gittiği ülkede yaşadığı olumlu ve olumsuz tecrübeler ya da arkadaşlarının yaşadığı tecrübeler bunların başlıcalarıdır. Bu etmenler gidilecek yer konusunda belirleyici rol oynamaktadır (Seçilmiş, 2009:155).

Dolayısıyla insanlar çoğunlukla seyahat dâhilinde ne ile karşılaşacaklarını bilmedikleri şeylerden korkmaktadırlar. Savaşlar, huzursuzluk ve olumsuz tanıtımlar, muhtemelen bir yer hakkında zihinlerde korku ve şüphe yaratacaktır. Terörizm, son on yıl içinde bu tür olayların başını çeken çirkin bir yöntem olmuş ve insanları seyahat etmekten caydıran bir unsur olarak karşımıza çıkmıştır (McIntosh vd., 1995: 239).

Turist tatile çıkmaya karar verirken, öncelikle tatilini güven içinde ve en iyi şekilde nerede geçireceğine karar verir. Böylece tatil programını belirgin hale getirmiş olur. Güvenlik sorunu, yaşanan deneyimden veya ikinci elden bilgilerin toplanmasıyla ortaya çıkan imajdan oluşur ve karşılaştırmalı olarak tatil yeri seçiminde belirleyici rol oynar. Başka bir deyişle, kamu düzeninin sağlanması ve korunması konusundaki imaj, turistik bir çekicilik olarak tatile çıkma aşamasında turistini tercihini etkilemektedir (Seçilmiş, 2009:153).

Turizm gelişimi teşvik aracı olarak, dünyanın en yoksul ülkelerde teşvik edilmiştir. Ancak, turizm, özellikle turizm bağımlılığın yüksek olduğu, ev sahibi ülkenin ekonomisine zarar verebilecek dış şoklara karşı savunmasızdır (Baker ve Coulter, 2007:249). Hiçbir turist, para vererek risk satın almaya yanaşmaz. Güvenlik konusunda risk taşıyan bir bölgede modern tesisler, tarih, doğal zenginlikler, kültürel çekicilikler ne kadar çok olursa olsun, bu turistik çekiciliklerin talep oluşturması ya

da oluşacak talebin sürdürülebilir olması düşünülemez (Kuveloğlu, 2004:142). Turist, tatile çıkma aşamasında öncelikle tatilini güven içinde ve en iyi şekilde nerede geçireceğine karar verir. Böylece tatil programını belirgin hale getirmiş olur. Güvenlik sorusu, ya yaşanan deneyimden ya da ikinci elden bilgilerin toplanmasıyla ortaya çıkan imajdan oluşur ve karşılaştırmalı olarak tatil yeri seçiminde belirleyici rol oynar. Başka bir deyişle, kamu düzeninin sağlanması ve korunması konusundaki imaj, turistik bir çekicilik olarak tatile çıkma aşamasında turistini etkilemektedir (Seçilmiş, 2009:153).

Turizm endüstrisinin gelişmesi için, devletin ve ülke yönetiminin çok sayıda önlem alması ve bu endüstriden oldukça yüksek gelir elde etmesi nedeniyle, terör eylemlerinde turistik tüketicilerin ya da turistik bölgelerin hedef alınması, terör eylemleri için, bir anlamda devletin hedef alınması olarak algılanmaktadır. Bu nedenle, turizm endüstrisine yapılan her saldırı aslında devlete yöneltilmiş bir saldırı olarak kabul edilmektedir (Oktayer vd., 2007:148).

Daha önce de belirtildiği gibi, turizm bölgelerinin hedef alındığı terör eylemlerinin ardından turistik tüketicilerin ortaya koydukları ilk tepkinin, bölgeye yapılması düşünülen seyahat kararının ertelenmesi ya da iptal edilmesi olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda, turizm gelirlerinin düşmesi başta ülke ekonomisi olmak üzere turizm endüstrisi içinde yer alan turizm işletmelerini de olumsuz yönde etkilemektedir (Feichtinger, Hartl, Kort and Novak, 2001:284, Aktaran: Yılmaz ve Yılmaz,2005:47). Bununla birlikte turistik tüketicilere yönelik terör eylemleri sözlü ve yazılı basında sıkça ve detaylı biçimde yer aldığından, çok kısa sürede çok geniş halk kitlelerine ulaşabilmekte ve teröristler tarafından verilmek istenen mesaj yerine kolaylıkla ulaşmaktadır (Oktayer vd., 2007:148).

Turistlerin kafasında oluşan olumsuz güvenlik algılamalarını değiştirmek gerekmektedir. Bunun için ise olumsuz algılamalara neden olan gerek içsel gerekse dışsal etmenler tespit edilerek olumlu imaj oluşturma çabalarına ağırlık verilmelidir. Güvenlik algılamalarını etkileyen etmenlere göre (cinsiyet, yaş, eğitim vb) daha özellikli gruplara çeşitli iletişim araçları kullanılarak, tanıtım ve imaj düzeltici çalışmalar yapılabilir (Seçilmiş, 2009:165).

Teröristler için turistik bölgeler mantıklı hedefler arasında yer almaktadır. Terörist faaliyetler, teröristlerin büyük ölçüde gizlenebildikleri transit geçiş noktaları ve yabancı kitlelerin bulunduğu bölgelerde, daha kolay gerçekleştirilebilmektedir.

Sonuç itibariyle terörizm ve turizm arasında makul bir bağlantının var olduğunu söylemek mümkündür (Pehlivan, 1994:64-66).

5.1. ULUSLARARASI BOYUTTA TERÖRÜN TURİZME ETKİSİ

Uluslararası turizm, öncelikle ekonomik getirisi nedeniyle turizm potansiyeline sahip ülkeler için yoğun rekabete dayalı bir sektör konumuna gelmiştir. Turizm, dış ödemeler bilançosuna ve ulusal gelire katkısı, istihdam artırıcı özelliği ve turizm dışındaki sektörler üzerindeki etkisi nedeniyle ülkelerin ekonomilerinde önemli bir boyut taşımaktadır. Turizmin bu boyutu ülkede karmaşa yaratarak ekonomik, sosyal ve politik buhranı hedefleyen terörizmin, turizme yönelik girişimlerini artırmasına neden olmaktadır. Turizm endüstrisinin varlığını sürdürebilmesi için terörizmin yarattığı güvensizlik ortamının tamamen zıttı bir ortama gereksinim bulunmaktadır. Turizm hareketlerinin oluşumunu ve gelişimini sağlayan özelliklerin başında; ulusal ve uluslararası barış, politik istikrar ve ekonomik kalkınma gibi unsurlar yer alırken; terör ve terörizmin politik istikrarsızlık, işsizlik ya da toplumsal çatışmalar nedeniyle gelişmesi, iki kavramın birbiri ile aynı zaman ve ortamda bulunamayacağını kanıtı olarak kabul edilmektedir (Oktayer, vd., 2007:147).

Turizmi oluşturan ve canlı tutan en büyük faktör “turist” faktörüdür. Bu bakımdan teröristlerin ve düzene karşı gelen diğer bütün yapıların turistlere olan saldırıları, doğal olarak turizm ve turizm sektörünü oluşturan kolların tamamına yapılmış saldırılar olmaktadır. Bu noktadan sorunun asıl kökenine inildiğinde, neden turistlerin teröristler tarafından çoğunlukla hedef alındığı sorusu karşımıza çıkmaktadır. Bunun çeşitli nedenleri olabilir.

Buna ilk cevap olarak turistlere saldırmanın kolay olması gösterilebilir. İkinci olarak turistlerin, değişik sebeplerden dolayı yerel hedeflerden daha cazip hedefler olmasıdır. En önemlisi ve üçüncüsü ise saldırılara maruz kalan uluslararası turistlerin dünya çapında büyük bir ilgi yaratıyor olmasıdır (Essner, 2003:11).

1980’li yıllarda ABD ve Avrupa’nın en çok başını ağrıtan konulardan biri olan terör, seyahate ilişkin risklerin artmasına neden olmuş ve dünya genelinde turizm endüstrisi üzerinde kırılmalara neden olmuştur. 23 Haziran 1985 tarihinde Atlantik üzerinde Air India uçağının düşürülerek 329 kişinin ölmesi, bir kişinin hayatını kaybettiği İsrail açıklarındaki Achille Lauro gemisinin kaçırılması, 7 Ekim

1985'te Viyana'da ve Roma'da 18 kişinin öldüğü eş zamanlı saldırılar, Atina'da 2 Nisan 1986 tarihinde TWA acentesinin bombalanması ve dört kişinin hayatını kaybetmesi, 17 Nisan 1986'da Londra'da Heathrow Havalalanına yapılan saldırı, 30 Kasım 1987'de 115 kişinin öldüğü Kore Havayolları uçağının düşürülmesi, 21 Aralık 1988'de Pan Am uçağının Lockerbie üzerinde düşülmesi ve 270 kişinin ölmesi bu dönemde uluslararası terörün çirkin yüzünü gösterdiği olaylardan bazılarıdır (Enders vd., 1992:531).

Uluslararası terörizm hareketi, terör olayları ile hedefledikleri devletler üzerinde baskı kurmayı amaçlamaktadır. ETA ayrılıkçı hareketinin 1985-1987 döneminde İspanya'da turistik otelleri bombalaması ile 1986'da Paris'te Orta Doğu'daki Siyasi Mahkumlar için turistik bölgelere yapılan saldırılar önemli örneklerdir (Enders vd., 1992:531).

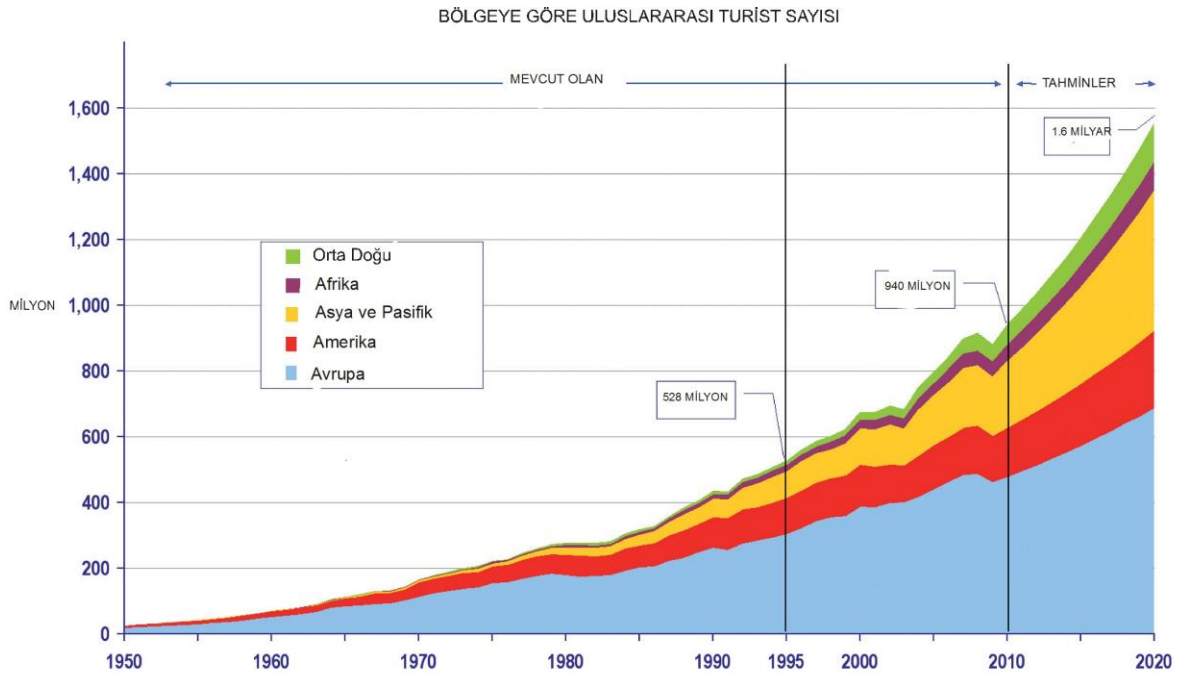
Enders ve arkadaşlarının Avusturya, İtalya ve Yunanistan'ı örneklem olarak yaptığı araştırmaya göre (1992) turizmden ciddi döviz girdisi sağlayan Avrupa ülkelerinin terörizm nedeniyle gelirlerini kaybettikleri saptanmıştır. Araştırmaya göre Kıta Avrupası, 1974 yılından 1992 yılına kadar meydana gelen terör olayları yüzünden önemli oranda turist ve gelir kaybına uğramıştır. Terör yüzünden meydana gelen turizm kayıpları, küçük olmasına rağmen toplam turizm gelirleri kıyaslandığında önem taşımaktadır.

Yakın dönemde büyük etki yapan terör saldırılarından biri de Endonezya'nın Bali adasında yaşanmıştır. 2002 yılındaki bombalı eylemde çoğunluğu Avustralyalı turist olan 22 ülkeden 202 kişi hayatını kaybederken, 2005 yılında yine Bali adasında turistlerin yoğun bulunduğu bölgedeki bombalı saldırıda çoğu Endonezyalı 22 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu saldırılar, gelir kaynakları turizme odaklı olan Bali adasını ekonomik yönden olumsuz etkilemiştir. 2005 yılındaki saldırılardan sonra Ekim 2005'te Bali adasına gelen turist sayısı Ekim 2004'e göre % 37 oranında azalmıştır (Baker ve Coulter, 2007:249-253-263).

Dünya genelinde yaşanmakta olan bütün olumsuz gelişmelere karşın uluslararası turizm içinde, turistik hareketlere katılanların sayısı ve dolayısıyla turizm gelirleri gelişme hızını kaybetmemiştir. Bu bakımdan, bir yerde meydana gelen terör saldırısı 6 aydan 1 yıla kadar tekrarlanmadığı takdirde, sektör kendini tam olarak yenileyebilir duruma gelmektedir. 11 Eylül'den sonra yapılan araştırmalar da bu veriyi doğrulamaktadır (Arana ve Leon, 2008:311). Turistik hareketlerin dikkat

çekici özelliği; ekonomik, siyasal ve sosyal olumsuz koşullara rağmen devam etmesidir. Bu durum, ayrı ayrı ülkeler ve bölgeler düzeyinde değerlendirildiğinde; gerek ekonomik krizlerde, gerekse siyasal ve sosyal anlamda konjonktürdeki olumsuz gelişmeler karşısında son derece duyarlılık gösteren turizm olayının krizler karşısındaki etkinin uluslararası düzeyde ve uzun vade ile aşırı bir duyarlılık göstermediği ya da dünya çapındaki olumsuz etkinin sınırlı kaldığıdır (Olalı, 1990: 4). Bütün dünyadaki uluslararası turist sayısının grafiklerdeki görünümüne bakıldığında, yaşanan olumsuz gelişmelere karşı (terör saldırıları ve ekonomik krizler gibi.) belirli ölçüde ve bulunduğu dönem içerisinde bir duyarlılık gösterdiği ancak bu durumun aşırı bir duyarlılık düzeyine çıkmadığı ve turizmin geneline bakıldığında bunun yeniden bir yükseliş eğilimine girerek turist sayısındaki artışın devam ettiği görülebilmektedir. (Şekil-2)

Şekil 2 – Bölgelere Göre 1950’den İtibaren Dünyada Turist Sayıları

Kaynak: UN World Tourism Organization (UN-WTO), Tourism Highlights 2011

Dünya genelinde turist sayılarının tarihsel gelişimi incelendiğinde genel bir artış eğiliminin olduğu gözlenmektedir. Dünyada yaşanan krizler, bu artışı kısa süreli de olsa kesintiye uğratmıştır. 1990 yılındaki Körfez Savaşı, 2001 yılındaki 11 Eylül

saldırıları ve 2009 yılında başlayan ekonomik kriz, dünyadaki turist dolaşımını etkileyen faktörler olmuştur (Şekil 2).

5.1.1. 11 EYLÜL OLAYLARI SONRASINDA TURİZM

Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan 11 Eylül 2001 terör eylemi, ABD turizm sektörü üzerinde çok büyük olumsuz etkisi olmuş ve dünya çapındaki turizm talebinde yıkıcı bir etki yaratmıştır (Pizam ve Fleischer, 2001:3). Saldırıları nedeniyle çoğunluğu turizm sektöründe olmak üzere ABD'nin GSYİH rakamlarında 30 milyar dolarlık bir azalma yaşanmıştır. Buna ek olarak 2001 yılının Eylül ayında uluslararası seyahat % 27 oranında azalmıştır (Yaya, 2009:494). 11 Eylül saldırılarının ABD'deki turizm sektörüne etkisinin incelendiği bir araştırmada, ülkeye gelen turist sayısı ve iç turist dolaşımının 2001 yılı öncesindeki düzeyin altında kaldığı saptanmıştır (King, 2010:535-536).

Saldırıların ardından hava alanı ve uçaklarda yolcular için yeni teknolojiye dayalı yeni güvenlik önlemleri alınmıştır. Güvenlik için köpeklerden daha fazla yararlanılmaya başlanmıştır. Aynı zamanda limanlar, otobüs terminalleri ve tren istasyonlarında yolcu ve bagajlar için yeni kontrol noktaları ve gözlem merkezleri oluşturulmuştur. Havacılık endüstrisi, bu saldırıların ardından sadece ilk haftada yaklaşık 2 milyar dolar civarında zarar etmiştir. Otelcilik sektöründe, 11 Eylül saldırılarının ilk üç haftasında bireysel ve grup rezervasyonlarında % 20 ile 50 arasında iptaller veya ertelemeler olmuştur. Saldırıları ABD'de birçok ürünün satışını da arttırmıştır (Goodrich, 2002:575). Amerika Seyahat Endüstrisi Birliği (TIA) verilerine göre 2001 Eylül ayında ABD'ye diğer ülkelerden gelenlerin sayısının 2000 Eylül ayı rakamlarına göre % 29 oranında azalmıştır (Tarlow, 2002:48). 11 Eylül saldırılarının Akdeniz'deki Kanarya Adaları ve Balear Adaları'nın turizm hareketliliğine etkisinin incelendiği bir araştırmada (Arana ve Leon, 2008: 304). Türkiye ve Tunus gibi Müslüman nüfusunun fazla olduğu ülkelerin incelenen adalara göre daha fazla olumsuz etkilendiği sonucuna varılmıştır.

5.1.2. TERÖRİZMİN AVRUPA BİRLİĞİ TURİZMİNE YANSIMALARI

Terörizmle mücadelenin, uluslararası etkin bir işbirliği olmaksızın başarıyla yürütülebilmesi son derecede güç görünmektedir (Çaycı, 2007:61). Avrupa Birliği ülkelerinin de terörizmle mücadele etmek ve bu alanda koordinasyonun sağlanması amacıyla ortak politikalar geliştirdikleri görülmektedir (Ovalı, 2006:82). Ancak Avrupa topluluklarının, birlik dâhilinde 11 Eylül 2001 saldırılarına kadar uluslararası işbirliğini içeren terörizmle mücadele politikasını oluşturmada istekli hareket etmedikleri anlaşılmaktadır. Bu konudaki literatür incelendiğinde başta İspanya, İngiltere ve Fransa gibi kıta ülkelerinin almış olduğu yasal, ekonomik ve politik önlemlerin büyük bir bölümünün, IRA ya da ETA gibi örgütlere karşı yerel ölçekli olarak alınmaya çalışılan önlemlerden meydana geldiği görülmektedir.

11 Mart 2004 tarihinde, Madrid metrosunda gerçekleştirilen patlamalar, yüzlerce insanın ölümüyle sonuçlanmıştır. Madrid saldırılarının AB terörizmle mücadele politikasına en büyük etkisi, terörizmle mücadelede daha çok işbirliği ile koordinasyonu etkin bir şekilde sağlayacak mercilerin ve düzenlemelerin oluşturulması yönünde olmuştur. Bu doğrultuda 25 Mart 2004 tarihinde yayınlanan deklarasyon ile Avrupa Birliği'nin uluslararası platformlarda daha etkin olacağını sinyalleri verilmiş ve terörizm konusunun sadece iç güvenlik sorunu olmadığı, sorunun küresel boyutta ortadan kaldırılması için çalışmalar yürütüleceği ifade edilmiştir (Ovalı, 2006:98-99).

Avrupa Birliği'nde kıta sınırları dâhilinde meydana gelecek olan ekonomik kriz, doğal felaket gibi gelişmeler ile bu gelişmelerin yanında oluşacak terör olaylarının ortaya çıkaracağı olumsuz sonuçlar şüphesiz çok yönlü olacaktır. Bu sonuçların etkileyeceği en büyük alanlardan bir tanesi turizmdir. Muhtemel bir terörist saldırı ile hem AB iç turizmi hem de Avrupa Birliği "dış aktif turizmi" olumsuz yönde etkilenebilir. Bununla birlikte AB'deki bu tür gelişmelerden Türk turizminin etkilenmesi kaçınılmazdır.

5.2. TERÖR VE TERÖRİZMİN TÜRK TURİZMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Günümüzde, çoğu ülkede olduğu gibi zaman zaman Türkiye'de de turizm sektörünü hedef alan terör hareketleri, Türk turizminin şimdi olduğu gibi gelecekte de en fazla etkisinde kalacağı olay olacaktır. "1993 yılında Antalya şehrinde patlayan

bomba, terörün turizme ne denli zararlar vereceğinin açık bir göstergesidir” (Aksü, 1997:23). Terör olaylarının arttığı yıllarda özellikle dış talepte büyük azalma ve rezervasyon iptalleri yaşanmaktadır. Ülkenin güvensiz bir ortam haline getirilmesi ve dış dünyada bu şekilde algılanması, turizm sektörünü ve sektörde yer alan girişimcileri olumsuz etkilemektedir (Oktayer vd., 2007:148). Turistlerin öncelikli olarak dikkat ettiği konuların başında güvenlik gelmektedir. Bir bölgenin çeşitli yönlerden güvenli olup olmaması turist talebini doğrudan etkilemektedir (Seçilmiş ve Ünlüöner, 2009:69). Sonuçta istihdam yaratılması, toplumsal dengenin sağlanması ve ödemeler dengesi için büyük bir öneme sahip olan turizm sektöründeki teröre bağlı gerileme ekonomiyi önemli ölçüde etkilemektedir

Yabancı ziyaretçi harcamaları için 1994 olarak bulunan yapısal kırılma yılı, hem Türkiye için bir ekonomik kriz yılıdır, hem de PKK'nın turistik hedeflere yönelik terör uygulamaya başladığı 1993 yazını izleyen yıldır. Kişi başına yabancı ziyaretçi harcamaları için 1983 olarak tespit edilen yapısal kırılma yılı ise, ASALA'nın, diğer pek çok terörist eylemi yanında, Ankara Esenboğa havalimanında 1982 yazında düzenlediği terörist saldırıyı izleyen yıldır (Sivri, 2010:233). İspanya'daki ayrılıkçı örgüt ETA'nın kullandığı yöntemi kullanan PKK, Türkiye'ye turist yönlendiren seyahat acentalarına uyarı mektubu göndermiştir. 1992-1993 yılları arasında Türkiye'ye gelen yabancı turist sayısı % 8 oranında düşmüştür. PKK'nın kendi kendine uyguladığı ateşkes sonrasında 1996 yılında gelen turist sayısında bir artış görüldüğünden bahsedilebilir (Sönmez, 1998:424). Terörün turizm üzerinde etkisi 11 Eylül saldırıları ile daha belirgin bir noktaya gelmiştir. Başta Müslüman ülkeler olmak üzere birçok ülke kayıplara uğramıştır. Türkiye 11 Eylül saldırılarından sonra ilk sekiz aylık dönemde bir önceki yılın aynı dönemine göre turizm gelirlerinde yaklaşık % 8'lik bir düşüş yaşamıştır (Seçilmiş ve Ünlüöner, 2009:71).

Türkiye, çeşitli terör örgütleri tarafında yapılan farklı türde saldırılara da hedef olmuş bir ülkedir. Özellikle İstanbul'da 2003 yılında Beth İsrail ve Neve Şalom Sinagogları ile bu olaylardan 5 gün sonra Levent'te bulunan HSBC Bank ve Beyoğlu'nda İngiltere başkonsolosluğu önünde bombalı saldırılar gerçekleştirilmiştir. Gerçekleşen saldırılar, turizm endüstrisini olduğu kadar Türkiye'nin imajını da etkilemiştir. Terör eylemlerine sahne olan İstanbul'da yüzlerce kişinin ölümü ve yaralanmasıyla sonuçlanan bu olaylar, dünya ülkelerinin

yeniden terörle mücadele için birlik olmaları gerektiği düşüncesini yoğunlaştırmıştır. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın tatil edilmesi, havaalanlarındaki ve büyük şehirlerdeki önlemlerin arttırılması ile saldırıların maddi ve manevi kayıpları önlenmeye çalışılmıştır (Yılmaz ve Yılmaz, 2005:51). Özellikle PKK terör örgütünün yol açtığı can maliyetinin dışında dikkatlerden kaçan iki önemli maliyeti daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki petrol gelirlerindeki kayıptır. İkincisi ise turizm gelirlerinde meydana getirdiği kayıptır (Keskin, 2010: 373):

a. Petrol Gelirleri Kaybı: Bölücü terör örgütünün eylemlerinin yarattığı güvenlik kaygısı nedeniyle bölgede yeterince petrol sondajı yapılamamıştır. Komşu bölgelerdeki zengin kaynaklar dikkate alındığında coğrafi özellikleri itibari ile Türkiye, petrol bulunma olasılığı en yüksek olan ülkelerden biridir.

b. Turizm Gelirleri: Doğu Anadolu'da turizm potansiyeli gerektiği gibi kullanılmadı. Kar yağışının fazla olduğu bölgelerde Dünya ve Avrupa çapında Kış Turizm Merkezleri yapılmasına engel olduğu ifade edilebilir. Güneydoğu Anadolu eşsiz güzellikleri ile turizm sektörünün önemli özelliklerine sahipken din turizmi için de önemli fırsatlar yaratılamamıştır.

Özellikle terörist eylemlerin küresel kimlik kazandığı günümüzde, iletişim araçlarının yaygınlaşması da turizm üzerinde olumsuz rol oynayabilmektedir (Aksü, 1997:23).

Avrupa'dan Türkiye'ye gerçekleşen turistik hareketlerin yönünün değişmesindeki en büyük etkenlerden biri Türkiye'de genel olarak ve turistlere yönelik gerçekleşen terör olaylarıdır. Turistlere yönelik olarak gerçekleşen terör, hırsızlık v.b. olayların medyada yer alışı biçimi zaman zaman turizm hareketlerinin olumsuz bir sürece girmesine neden olmaktadır. Bu açıdan ülke ve turizm menfaatleri düşünülerek sorumlu yayıncılık anlayışının benimsenmesi büyük önem taşımaktadır. Türkiye'nin de bulunduğu bölgede yoğun bir turizm rekabeti yaşanmaktadır. Bu noktadan hareketle özellikle rekabet açısından üstün olduğumuz ve sürdürülebilir olan kaplıca turizmi, inanç turizmi, kış turizmi gibi alanlarda önemli yatırımların ve tanıtım faaliyetlerinin yapılmasına ihtiyaç bulunduğu ifade edilebilir (Kaşlı vd, 2009:92).

Avrupa Bölgesi'nde özellikle tatil turizmi konusunda yerleşmiş bir durum söz konusudur (Kaşlı vd., 2009:92). Türkiye'de güvenlik sorunu söz konusu olduğunda, Türkiye'ye gelen turistlerin büyük bir bölümünün Avrupa bölgesinden geliyor olması

nedeniyle Avrupa turizm sektörünün Türkiye imajına bakıldığında oldukça önemli bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Herhangi bir bölgede olumsuzluk yaşanması halinde Avrupalı turist tatilini iptal etmek yerine başka bir bölgeye yönelmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin rekabet içinde bulunduğu ülkeler, ülkede yaşanan olumsuzlukları ciddi bir karalama kampanyasına dönüştürebilmektedirler. Bunun sonucunda Avrupa'dan Türkiye'ye yönelen turistik hareketler kesintiye uğramakta veya rakiplerimize kayabilmektedir (Kaşlı vd., 2009:92). Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayınlanan "Türkiye Turizm Stratejisi 2023" belgesinin 2023 hedeflerine göre, Türkiye turizmini doğrudan etkileyen terörist faaliyetlerin, demokrasi, insan hakları gibi konulara ilişkin olarak dış basında yer alan olumsuz yayınlar ve Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle yakın bölgesinde yaşanan savaşlar ile siyasi istikrarsızlıkların neden olduğu imaj sorunlarının olumsuz etkilerini azaltmaya dönük tanıtım çalışmaları yapılarak iyi imaj yaratılmasını sağlayıcı proje ve programların hazırlanması öngörülmektedir (Türkiye Turizm Stratejisi 2023:26).

Üç Akdeniz ülkesi Türkiye, Yunanistan ve İsrail'de 1991-2000 yılları arasında yaşanan terör olaylarının turizm gelirlerine etkisinin incelendiği bir araştırmada İsrail ve Türkiye'nin turizm sektöründe terörizm olaylarına, Yunanistan'dan daha duyarlı olduğu saptanmıştır. 1991-2000 döneminde terör olayları yüzünden İsrail'in % 1, Türkiye'nin % 5, Yunanistan'ın da % 9 oranında turizm sektöründeki pazar payının küçüldüğü saptanmıştır. Araştırma sonucuna göre terör olayları yüzünden İsrail ve Türkiye'ye gelen turist sayısının önemli ölçüde azaldığı belirlenmiştir. Araştırmada incelenen dönem içinde Yunanistan'da 20, İsrail'de 41 terör saldırısı olduğu kaydedilirken, Türkiye'deki olay sayısı 24 olmuştur. Yunanistan'da 14, İsrail'de 11, Türkiye'de ise 5 bombalama olayının gerçekleştiği belirtilmiştir. Araştırmada olaylarının meydana geldiği yerlerin (kentsel ve kırsal), turistlerin gidecekleri ülke ile ilgili karar verme sürecinde önemli bir rol oynadığını kanıtlamıştır (Drakos ve Kutun, 2003:624-632).

Terörün yaşandığı ülkeler sektörel olarak daralma yaşarken, mevcut turist arzının görece daha güvenli olan başka ülkelere kaydığı gözlenmektedir. Turist çekmek için birbirleri ile rekabet halinde olan ülkelere sadece bazıları etkileyen askeri darbe, savaş olasılığı gibi negatif gelişmelerin, diğer ülkeler için pozitif etki yaptığı söylenebilir (Sivri, 2010:221). Terör eylemlerinin uluslararası turist akımlarının etkisinin incelendiği bir araştırmada (Llorca ve Vivero, 2008:169),

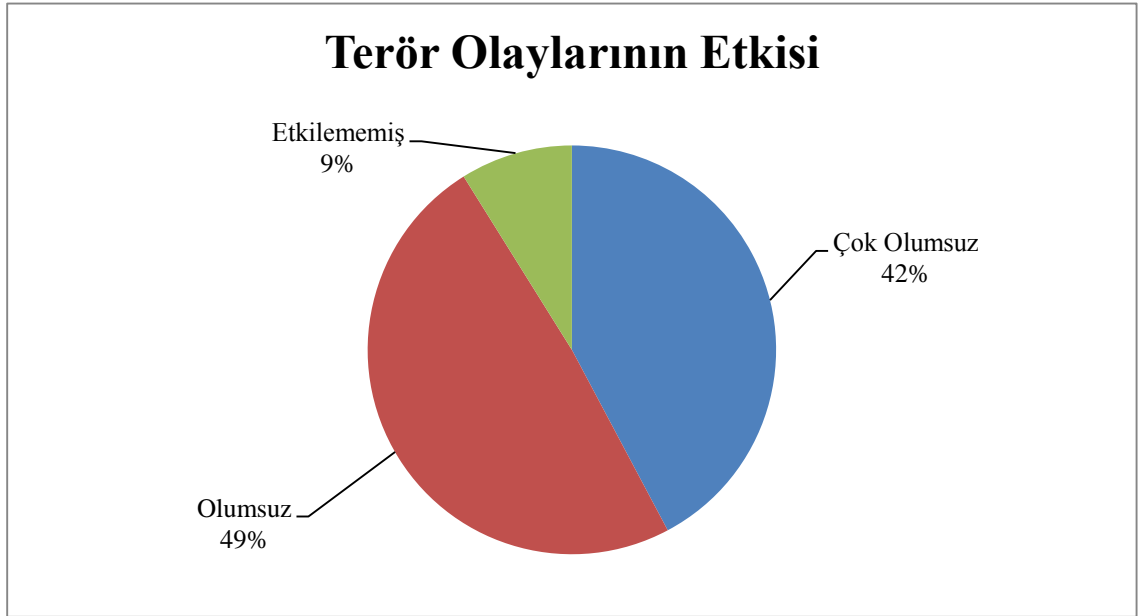
terörün etkisinin gelişmekte olan ülkelerde daha şiddetli olduğu sonucuna varılmıştır. G-7 ülkelerinin, 2001-2003 dönemi boyunca 134 turizm hedefi üzerinden incelendiği araştırmada terör eylemleri nedeniyle olumsuz imaja sahip olan ülkelere gelen turist sayısının azaldığı saptanmıştır. Bir ülkede meydana gelen iç olaylar ve uluslararası terör saldırıları, yabancı turistlerin destinasyon seçimini olumsuz etkileyen faktörler olmaktadır. 1984-2001 yılları arasında Türkiye'deki terörizmin turizm gelirlerine etkisinin incelendiği bir araştırmada, Türkiye'de 1984 yılında başlayan ve giderek şiddetini artıran terör olgusunun başlangıçta ülkenin Doğu Bölgesi sorunu olarak lokalleştirilmiş olmasına rağmen, turizm gelirlerini etkilediği tespit edilmiştir. Özellikle terörün metropolitan ve turistik kentleri hedef almaya başlaması ile birlikte, literatürde gözlemlendiği şekliyle turizm ve terörizm arasında ters yönlü ilişkiler kendini yoğun olarak göstermiştir (Emsen ve Değer, 2001:67).

Yaya'nın (2009) yaptığı araştırmaya göre, 2006 yılında yaşanan terör olaylarının ülke turizmine küçük de olsa negatif etki yaptığını göstermektedir. Bununla birlikte araştırma, Türkiye'de terörist saldırıların, 2000-2009 yılları arasında ülkeye gelen yabancı turist sayısında 6 milyonu bulan bir azalmaya neden olduğunu göstermektedir. Ayrıca, turizm sektöründe terörizmin ekonomik maliyetinin 2006 yılında 700 milyon dolardan fazla olmuştur.

Türkiye'de turizmin gelişme trendi, 1991 yılında yaşanan körfez savaşı ile düşüşe geçmiştir. Asya krizi ve terör sorunları nedeniyle turizm gelir ve turist sayısında önemli düşüşler gözlenmiştir. Son zamanlarda Irak'ta vb. noktalarda yaşanan gelişmeler nedeniyle sektör sıkıntıya girmekte, ancak kısa süreli olaylar sonrasında rahatlamakta ve tekrar gelişme sürecini devam ettirmektedir (Aktaş, 2005:166).

Turistlerin İstanbul'u güvenlik açısından algılamalarının tespitine yönelik yapılan bir araştırmada, %45' ini Avrupalıların oluşturduğu katılımcı turistlere İstanbul'u terör riski açısından güvenli bulup bulmadıkları sorulmuştur. "Buna göre, turistlerin % 45,0'i İstanbul'u terör olayları açısından güvensiz bulmaktadır. Terör olayları konusunda İstanbul'un güvenliğini normal bulanların oranı % 39,1'dir. Bu konuda İstanbul'u güvenli bulanların oranı % 15,9'dur. Cevaplara göre turistler İstanbul'u terör olayları açısından güvenli bulmamaktadır"(Seçilmiş ve Ünlüönen, 2009:77-78).

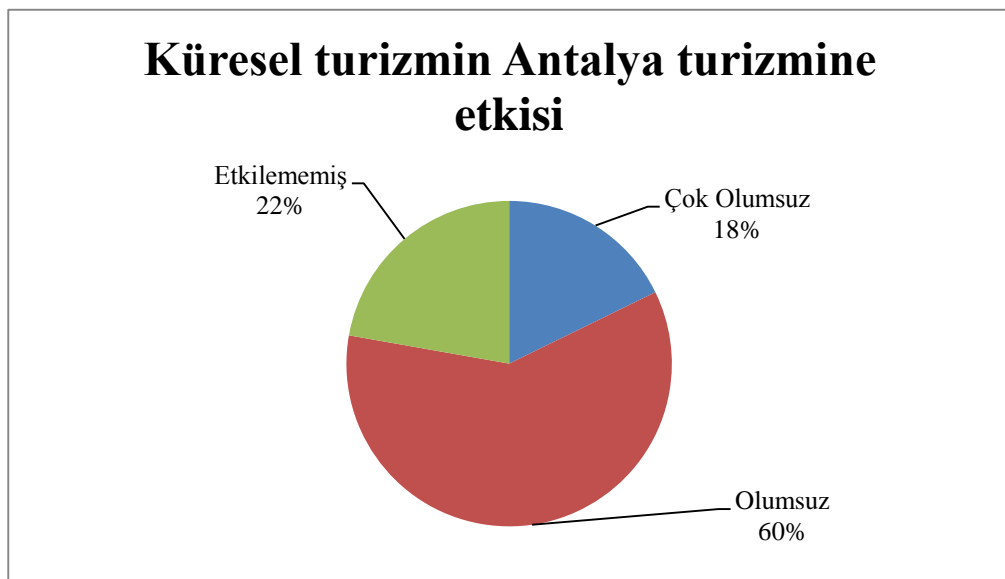
Şekil 3 - Terör Olaylarının Etkisi

Kaynak: Albeni ve Olgun, 2005:106

Şekil 3'te Antalya'da turistik tesislerde yapılan bir araştırma ile uygulanan anket çalışmasında işletme yöneticilerinin, "yurt içinde meydana gelen terör olayları Antalya turizmini nasıl etkilemiştir" sorusuna verdikleri cevapların sonuçları yer almaktadır. Sonuç olarak, "%48,9 olumsuz etkilemiş", "%42,2 çok olumsuz etkilemiş" ve "%8,9 etkilememiştir" cevabı verdikleri görülmektedir.

Şekil 4 - Küresel Turizmin Antalya Turizmine Etkisi

Kaynak: Albeni ve Olgun, 2005:106.

Yine aynı araştırmaya konu olan anket çalışmasında, otel yöneticilerine küresel terörizmin Antalya turizmine etkisi sorulmuştur. Şekil 4’te, bu soruya işletme yöneticilerinin %60’ının “*olumsuz etkilediği*” yönünde cevap verdikleri görülmektedir. Ekonomik verilerin yanı sıra, turistik işletmelerin yöneticilerinin algıları da terörün turizme olumsuz etkisinin varlığını ortaya koymaktadır.

5.2.1. TERÖR VE TERÖRİZMİN TÜRKİYE’DE İÇ TURİZME ETKİLERİ

Türkiye’de iç turizm, halkın gelir düzeyinin artmasıyla çağdaş anlamda yeni yeni gelişmeye başlayan bir turizm faaliyeti haline gelmiştir (Maviş vd., 2002:157). Türkiye’deki iç turizm verilerine bakıldığında doğu ve güneydoğu illerinin yeterince turist çekemediği görülmektedir. Bu gerçeklikte son 30 yılda gündemden düşmeyen güvenlik sorununun rol oynadığı açıktır. Terör, Türkiye’deki iç turizmi olumsuz etkilemiş ve günümüzde de etkilemeye devam etmektedir.

Genel itibariyle turizmin gelişimi, ancak kamu yönetimi tarafından düzenlenebilecek ve koordine edilebilecek boyutta dev bir ekonomik ve sosyal faaliyettir. Bu bakımdan turizm sektörünün büyük alt-yapı ihtiyacı yaratması, zorunlu kıldığı büyük ve sabit sermaye yatırımları, devlet desteğini, yardımını ve katkısını gerektirir (Olalı, 1990:32). Türkiye’de turizmin yeterince gelişmediği bölgelerde gelişmeyi sağlayıcı önlemlerin alınması hükümetlerin sorumluluk alanına girmektedir.

Kuşkusuz Güney ve Doğu Anadolu Bölgelerinde sosyo-politik huzursuzluk var olmasaydı, muhtemelen bölgenin gelişmişlik düzeyi daha yüksek olacağı gibi turizmin bu bölgelerin ekonomilerine katkısı daha fazla olabilirdi. Türkiye’de devlet yetkilileri, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasının önemini anlayarak entegre bir bölgesel kalkınma projesi olarak adlandırılan Güneydoğu Anadolu Projesini hazırlamışlardır (Tosun vd., 2003:152).

Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinin gelişmesini sağlamak için öncelikle bölgenin kendi içinde sahip olduğu kaynakların değerlendirilerek bu bölgedeki insanların gelir düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltmek ve temelde bölgeler arası farklılıkları gidermek amaçları ile sürdürülebilir insani kalkınmaya dayalı entegre bir bölgesel kalkınma projesi olarak adlandırılan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Kalkınma İdaresi Teşkilatı, 1989 yılında kurularak uygulamaya

geçirilmiştir. GAP kalkınma İdaresi Teşkilatının görevleri arasında bölgede uzun vadeli planlar ve programlar çerçevesinde süratle kalkınmayı sağlamak için diğer sektörel alanlarda olduğu gibi turizm alanında da yapılacak yatırımlar konusunda çalışmalarda bulunarak bu yönde koordinasyonu sağlamak da vardır. Bu bağlamda GAP bölge kalkınma idaresi başkanlığına bağlı çevre, kültür ve turizm koordinatörlüğü oluşturulmuştur. Bu koordinatörlük bölge kültürel mirasının korunmasına dönük çalışmalar ile bölgenin sahip olduğu turizm potansiyelinin tanıtımı, değerlendirilmesi ve korunmasına dönük çalışmaların gerçekleştirilmesini, izlenmesini ve koordinasyonunu sağlamaktadır. Bununla birlikte, oluşturulan GAP İdaresi Uluslararası İlişkiler Genel Koordinatörlüğünde, Avrupa Birliği-GAP Bölgesel Kalkınma Programı- Kültürel Mirasın Geliştirilmesi Projesi ile bölge için katma değer/istihdam yaratan kültürel miras ve kültürel turizmin geliştirilmesine yönelik projelere toplam 12 milyon avro tutarında katkı sağlanmıştır. Bölgedeki kültürel mirasın ve kültürel turizmin geliştirilmesi amacıyla gelecekteki politikalara, planlara, programlara ve bütçelere çerçeve oluşturmak üzere, ilgili tüm tarafların katılımıyla yapılmış ve üzerinde uzlaşmaya varılmış bir “Entegre Stratejik Eylem Planı (ESEP)” hazırlanmış ve hedeflenenin ötesinde Kültürel Mirasın korunması ve Turizmin geliştirilmesine yönelik Kalkınma Birliği kurulmuştur. Bu kapsamda Gaziantep ilinde Zeugma, Halfeti ve Rumkale'nin Turizm Etkinliğinin artırılması projesinin tanıtımı ve Mardin ilinde Mardin ili için Kültür ve İnanç Turizmini canlandırmak amacıyla Deyrulzafaran Manastırı'nın restorasyon çalışmaları gerçekleştirilmiştir (GAP İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu, 2006:2-13-46-47).

GAP eylem planından alınan tecrübelerden yola çıkıldığında, Türkiye'de terör olaylarının yoğunlukla yaşandığı Doğu ve Güney doğu Anadolu bölgelerinde, sanayi ve ticaretin gelişmesi için devletin ekonomik alanda yapmış olduğu girişimlerin sonuç vermesi, orta ve uzun vade içinde gerçekleşeceği tahmin edilebilmektedir. Ancak kısa vadede bölgede ekonomik hareketliliğinin sağlanması için turizm faktörünün ön plana çıkartılması gerekmektedir. Bu noktada bölgedeki kültürel ve tarihi değerlerin ön plana çıkarılarak turizmin canlanmasını sağlamak mümkün görünmektedir. Bölge özellikle iç turizme yönelik bir potansiyel taşımaktadır. Buna neden olarak ülke içinde seyahatin diğer pahalı turistik seyahatlere kıyasla daha avantajlı olması ve aynı zamanda ülkenin batı bölgelerine

bir alternatif yaratarak seçeneklerin zenginleşmesi sayesinde oluşacak rekabetin ülke iç turizmini daha üst seviyelere getireceği şeklinde özetlemek mümkündür.

Ancak yerli ya da yabancı olsun turistler için gidecekleri yörenin güvenli olması çok önemlidir. Turist kendini güvende hissetmediği yerde tatilini geçirmek istemeyecektir (Seçilmiş ve Ünlüöner, 2009:73). Terör olaylarının getirdiği güvenlik sorunları bölge turizminin gelişmesini engelleyecek ve uzun süre güvenliğin tesis edilememesi ise turistler üzerinde imaj sorunlarını beraberinde getirecektir.

5.2.2. TERÖR VE TERÖRİZMİN TÜRKİYE’DE DIŞ TURİZME ETKİLERİ

Dış turizm, yaşanılan bir ülke dışında seyahati anlatmak için kullanılmaktadır. Bu olgu, yabancıların bir ülkeye ziyareti (dış aktif turizm) ve yerleşiklerin dış ülkelere seyahati (dış pasif turizm) olmak üzere iki durumda karşımıza çıkar (Maviş vd., 2002:16; Paksoy, 2005:11). Türkiye’de turizm olgusu çoğunlukla dış turizm odaklı sürdürülmektedir. Buna neden olarak toplumunun gelir seviyesinin düşük olması neticesinde iç turizmin tam anlamıyla gelişmemiş olması gösterilebilir. Turistik şehirlerin alt yapısı ve toplumun sosyo-kültürel yönden gelişmişliği düşüldüğünde dış turizm bakımından Türkiye’de başarılı sonuçların elde edildiğini ifade etmek yerinde olabilir. Özellikle Antalya ilinde ve çevresindeki gelişmişlik düzeyi, kıyı turizminin oluşturduğu kitle turizm faaliyeti ile ülke dışından gelen yabancı turistlerin yoğun olarak ilgi göstermesi sonucunda büyük oranda gelişme göstermiştir.

Turizm sektörünün gelişimi ile birlikte bölgedeki nüfus da hızla artmıştır. 1935 yılında 242.609 olan nüfus, 2000 yılında 1.719. 751’ e ulaşmıştır. Bu sayı yaz aylarındaki turizm ile birlikte birkaç katına çıkabilmektedir (Albeni ve Olgun, 2005: 101). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 2011 yılında Antalya ili nüfusu 1.919.729’ a ulaşarak Türkiye genelinde nüfus büyüklüğü sıralamasında ilk 10 il içerisinde 7. sırada yer almıştır (Antalya Valiliği İnternet Sitesi, 2012).

Dünyadaki bütün turistler için popüler bir çekim noktası haline gelmekte olan Türkiye’nin, sektöre dair temel ekonomik göstergeler incelendiğinde küreselleşmenin de etkisiyle aktif dış turizminin önemli bir gelişme gösterdiği görülmektedir (Bahar, 2007:69). Türkiye’de dış turizm olgusu, egemen bir şekilde deniz turizmi ile eşdeğerdir ve uzun yıllar boyunca yaz mevsimiyle sınırlı kalmıştır

(Soykan, 2003:3). Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Belgesi'ne göre, Türkiye'de 2023 yılında 86 milyar ABD doları dış turizm geliri ve turist başına yaklaşık 1350 ABD doları harcamaya ulaşılması öngörülmektedir.

Türkiye'de aktif dış turizmin yoğun şekilde yaşandığı bölgeler olan Marmara, Akdeniz ve Ege bölgelerinde terör olaylarının meydana gelmesi ile ülke genelinde yaşanacak etkinin diğer bölgelerde yaşanacak terör olaylarına oranla çok daha fazla olması beklenebilir. Türkiye'de turizm gelirleri gelen yabancı turist sayısındaki artışa paralel bir şekilde artış göstermektedir (Albeni ve Olgun, 2005:99). Bu bakımdan ülke içerisinde meydana gelebilecek olumsuz gelişmeler nedeniyle yabancı turist sayısında azalmaların oluşması da muhtemel görülmektedir. Dolayısıyla bu durum, ülkenin turizm gelirlerini azaltıcı bir faktör olarak karşımıza çıkacaktır.

Terörizmin ülke sınırları dışından gelen yabancı turistlerin üzerinde, daha yıkıcı etkilerinin olabileceği muhtemel görülmektedir (Drakos ve Kutun, 2001:1). Bölücü terör örgütünün, bu amaçla Türkiye'nin turistik bölgelerinde zaman zaman saldırılar düzenlediği de görülmektedir. Buna ilişkin bölücü terör örgütü PKK'nın alt kolu olan TAK (Kürdistan Özgürlük Şahinleri), örgütün Kuzey Irak'taki kamplarına yönelik hava harekâtına tepki amacıyla Ağustos 2011 tarihinde yayınladığı bildiriye, karşı saldırı başlattıklarını açıklayarak, bu saldırılarda siviller ile turistlerin de hedef seçileceği tehdidinde bulunmuştur (www.habertürk.com, 2011).

Bu noktada, Türkiye'de dış turizmin yoğunlaştığı turistik bölgelerde meydana gelen terör olaylarına ilişkin yapılan haberlerden alıntılar yaparak, terör sorununun turistik alanlarda gelmiş olduğu nihai sonucu belirtmek yerinde olacaktır. Yaşanan gelişmeler büyük çapta olmamasına karşın yarattığı etkiye bakıldığında bu gelişmelerin önemi büyük olmaktadır. Antalya'nın Kemer ilçesinde, 2011'in Ağustos ayında meydana gelen patlama, yüzlerce turistin denize girdiği sırada gerçekleşmiştir. Plajdaki patlama ile çoğu Norveçli olan onlarca turist hafif bir şekilde yaralanmıştır (www.dha.com, 2011). Bir diğer patlama haberi ise Antalya'nın Konyaaltı sahilinden gelmiştir. Beachpark 2 nolu plajda yaşanan patlamada 80 cm derinliğinde çukur oluşmuş ve patlama noktasının 15 metre ilerisinde çiviler bulunmuştur. Bu iki kanıt, patlamanın parça tesirli bombadan kaynaklandığı izlenimini vermiştir (www.habertürk.com, 2011). 30 Eylül 2011 tarihinde, yani plaj patlamalarının hemen bir ay sonrasında, yine Antalya'nın Kemer ilçesine bağlı Göynük Beldesinde, bir jandarma karakolu önünde canlı bomba eylemi

yapılmıştır (www.dha.com, 2011). İki aylık bir süre içinde Antalya’da meydana gelen bu üçüncü terörist saldırının, yerleşim alanlarının ve turistik noktaların uzağında meydana gelmesine karşın, askeri bir noktayı hedef alması ve saldırı sonucunda iki kişinin yaralanmış olması bakımından düşündürücüdür. Patlamaların, PKK terör örgütünün yayınladığı bildirinin hemen sonrasında meydana gelmesi ve yaklaşık iki ayı kapsayan zaman dilimi içerisinde görülmüş olması, Türkiye’de turizmin teröristlerin tehditlerine ve terör saldırılarına kolaylıkla maruz kalabileceğini göstermektedir. Diğer yandan bu saldırılar sonucunda, PKK terör örgütünün, turizme dair hedef olarak çoğunlukla Antalya bölgesini seçtiğini ifade etmek yerinde olacaktır. Bu da, Türkiye’de dış turizmin yapıldığı yerlerin başında gelen Akdeniz bölgesinin ve diğer bölgelerin, terör saldırılarından en fazla etkilenecek yerlerden olacağını göstermektedir. Turistik noktalara yapılan terörist saldırıları konu alan haberlerin bazıları Tablo 5’te görülebilmektedir.

Tablo 6 - 2005-2010 Yılları Arasında Türkiye’de Medyaya Yansıyan PKK Terör Örgütünün Turistik Bölgelerde Düzenlediği Bombalı Saldırıları

Haber Tarihi	Saldırının Yapıldığı Yer	Saldırıya Yönelik Detay	Açıklama
29 Ağustos 2006 (1)	Antalya, Merkez, Dönerciler Çarşısı	4 kişi hayatını kaybederken, 14’ü yabancı turist 87 kişi yaralandı.	-
17 Temmuz 2005 (2)	Aydın, Kuşadası	5 kişi yaşamını yitirdi. 5’i yabancı turist 13 kişi ise yaralandı.	-
9 Ağustos 2010 (3)	Antalya, Alanya İlçesi	2’si yabancı turist olmak üzere 3 kişi yaralanmıştır.	Patlama, motorsikletin LPG li bir araca çarpması ile oluştuğu düşünülmüş ancak İstanbul Emniyet Müdürlüğü’nün 21.09.2010 tarihli basın notunda, terör saldırısı olduğu teyit edilmiştir(4).

Kaynak: www.hurriyet.com, Yayınlanma Tarihi:26 Ağustos 2006(1), <http://arama.hurriyet.com.tr/>, Yayınlanma Tarihi: 29 Ağustos 2006 (2), <http://www.hurriyet.com.tr/>, Yayınlanma Tarihi: 9 Ağustos 2010 (3), <http://www.iem.gov.tr/>, Yayınlanma Tarihi:21.09.2010 (4),

Bu terör saldırıları, Türkiye'deki medyada olduğu gibi uluslararası yayın organlarına da konu olmakta ve terör odaklarının amaçladığı etkiyi güçlendirmektedir. Türkiye'deki medyanın bu tür olayları olduğunda fazla önemli göstermeden yayınlaması, terörün hedeflediği etkinin gerçekleşmemesi için önem taşımaktadır.

Türkiye ekonomisinin dış ticaret açığının kapanmasında oldukça büyük öneme sahip olan dış turizm gelirlerinin sekteye uğratılmaması için terör olaylarını minimize edici politikaların sürdürülmesinde yarar vardır (Emsen ve Değer, 2004: 77).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. SONUÇ

Türkiye’de 1980’li yıllara kadar yabancı olunan terör ve terörizm kavramları özellikle Asala ve son dönemde PKK terör örgütüyle ülkenin gündemine girmeye başlamış olup zamanla ağırlığını ve etkisini hissettirmeye başlamıştır. Türkiye, terör karşısında askeri yöntemler ile etkisini büyük oranda göstermiş ve son zamanlarda dünya siyasetinde güçlü ülkeler ile diplomatik ilişkiler kurularak bu olgu ile siyasi anlamda mücadelenin yanında Türkiye’nin mücadelesini evrensel olarak kabul edilebilir bir anlayışa getirmiştir. Türkiye’nin terör karşısında aldığı bu tavır hiçbir zaman değişmemiş ve ülke güvenliği konusunda taviz yoluna gidilmemiştir. Ancak buna rağmen yurt içi ve yurt dışı çeşitli kitle iletişim araçları ile yapılan propaganda sonucunda Türkiye’nin belirli bölümünde çok yoğun çatışma halinin devam ettiği izlenimi ortaya çıkmaktadır. Bu da ülke imajını zedeleyen bir unsur olarak birçok olumsuz etkiye neden olmaktadır. Görsel medya aracılığı ile yapılan kirli propaganda Türkiye’nin genel imajına darbe vuran bir araç haline gelmiş, bu da Türk turizm sektörünün dünya turizm pazarından daha fazla pay almasını engelleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de 1984 yılında başlayan terör olaylarının etki alanına bakıldığında başlangıçta Güney Doğu ve Doğu Anadolu olarak görülmesine rağmen özellikle metropolitan ve turistik kentleri hedef almasıyla birlikte terörün turizm gelirlerini etkilediği tespit edilmiştir. Dünyanın bir bölgesinde ya da bir ülkede meydana gelen doğal afet veya silahlı bir çatışma gibi olumsuz bir gelişme sonucunda turizm anlık olarak düşüşe geçmişse de uzun vadede gelişimini sürdürmektedir. Bu bakımdan turizm hareketliliğinin en belirgin özelliği ekonomik, siyasal ve sosyal olumsuz koşullara rağmen devam etmesidir. Özellikle terörizm karşısında turizmin kendini yenileyebilmesi için, terör saldırılarının 6 aydan 1 yıla kadar tekrarlanmaması gerekmektedir.

Bir diğer sonuç ise turizm ortamını bozan birçok gelişme karşısında turizme katılmama durumunun uluslararası düzeyde daha fazla olmasıdır. Buna sebep, yabancıların uzak bir noktadaki olağandışı durumla ilgili bilgilerinin sınırlı kalkması gösterilebilir. Buna rağmen ekonomik krizlerde ve terör gibi güvenliği ortadan kaldıran olumsuz gelişmelerin kısa süreli büyük etkilere sebep olmasına karşın, bu

türden gelişmeler tekrarlanmadığı sürece yaşanan olumsuz etki sınırlı kalabilmektedir.

Bütün dünyadaki uluslararası turist sayısına bakıldığında, yaşanan terör saldırıları ve ekonomik krizler karşısında belirli ölçüde ve bulunduğu dönem içerisinde bir duyarlılık gösterdiği ancak bu durumun aşırı bir duyarlılık düzeyine çıkmadığı ve turizmin geneline bakıldığında bunun yeniden bir yükseliş eğilimine girerek turist sayısındaki artışın devam ettiği görülebilmektedir.

Turizmin önemli problemlerinden birisi de turistin güvenliğinin yeteri kadar sağlanamamasıdır. Turist kendini güvende hissetmediği yerleri daha az tercih etmektedir. Bu da doğal olarak turizm hareketliliğinde azalmaya yol açmaktadır.

Güvenli bir tatil anlayışı turizmin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Turistlerin tatil yeri seçiminde ilk olarak aradıkları özelliklerden biri tatil yerinin güvenli olmasıdır. Turistlerin gidecekleri yeri güvenli algılayıp algılamamasında birçok faktör etkileyici olabilmektedir. Turistlerin bir yer için güvenlik algılamaları; ortamlardan, daha önceki deneyimlerden, duyumlardan, kişisel duygu, tutum, amaç ve dürtüler tarafından etkilenir. Turistler için tatil bölgelerinde yer alan sorumlular tarafından olumsuz imaj ve izlenimlerin giderilmesi hayati öneme taşımaktadır. Bunun için plan ve sistem dâhilinde kötü izlenimlerin giderilmesi amacıyla turistler, yetkili kişiler tarafından görüşme ya da katalog dağıtım yöntemleriyle bilgilendirilmelidir. Bunun dışında bir takım lokal olumsuz olaylar ve geri dönüşü olmayan büyük terör olaylarını engellemek amacıyla turistik noktalarda ve çok sayıda turist çeken büyük şehirlerde güvenlik tedbirleri sürekli olarak üst seviyelerde tutulmalıdır.

Turizm, dünyadaki birçok ülke için önemli bir gelir kaynağı ve istihdam alanıdır. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri için çok daha önemlidir. Türkiye’de özellikle Akdeniz, Ege, Marmara ve İç Anadolu bölgeleri turizmden fazla pay alırken; Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri daha az pay almaktadır. Bunda bölgede yaşanan terör olaylarının rolünün olduğu açıktır. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak için teröre karşı turizmi teşvik politikaları daha etkin bir şekilde yürütülmelidir.

İyimser bir bakış açısıyla, gelecekte terörizm olmayan bir dünya hayal etmek zordur. Terörizmin turizmi etkilemesini önlemek için pazarlama faaliyetlerini

planlamak ve uygulamak amacıyla tüketici davranışları ve karar alma gibi piyasa değişkenlerini incelemek turizm endüstrisinin yararına olacaktır.

Sonuç olarak araştırmada elde edilen bulgular, araştırma öncesinde kurulan iki hipotezin de doğrulamaktadır. Buna göre terör olayları, dünyada ve Türkiye’de turizm sektörünü olumsuz etkilemektedir.

6.2. ÖNERİLER

6.2.1. ALANA YÖNELİK ÖNERİLER

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın 2010-2014 Stratejik Planı’nda yer alan ifadeyle (2011) farklı kültürlerin katkısıyla zenginleşen ve asırlar boyunca yaratılan değerlerimiz ve varlıklarımız, terör eylemleriyle ayrıştırılmaya, kutuplaştırılmaya çalışılmaktadır. ‘Ben ve benim gibi olanlar veya olmayanlar’ ayrımını derinleştiren terörle mücadele etmek için ‘biz’ duygu ve yaklaşımının geliştirilmesi gerekir. Bu bağlamda turizmin de bahsedilen “biz” duygusunu güçlendirmede etkili olacağı söylenebilir.

Türkiye’deki mevcut terörü önlemek için alınacak tedbirler, bu araştırmanın kapsamı dışındadır, ancak mevcut terörün turizme olumsuz etkisinin azaltılması için neler yapılabileceği bu kapsamda bir tartışma konusu olabilir.

Turistlerin kafasında oluşan olumsuz güvenlik algılamalarını değiştirmek gerekmektedir. Bunun için ise olumsuz algılamalara neden olan gerek içsel gerekse dışsal etmenler tespit edilerek olumlu imaj oluşturma çabalarına ağırlık verilmelidir. Güvenlik algılamalarını etkileyen etmenlere göre (cinsiyet, yaş, eğitim vb) daha spesifik gruplara çeşitli iletişim araçları kullanılarak, tanıtım ve imaj düzeltici çalışmalar yapılabilir (Seçilmiş, 2009: 165). İmaj düzeltmeye yönelik faaliyetlerin en başında tanıtım ve reklam gelmektedir. Turistik propagandanın amacı, kişilerin ve toplumların dikkatini çekmek ve o bölge hakkında bilgi vererek turizme olan talebi arttırmaktır. Özellikle uluslararası platformda medyanın etkin kullanılması, terör olaylarıyla gündeme gelen ülkenin imajını olumluya dönüştürmek açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye’nin son yıllarda CNN International, BBC, Euro News gibi uluslararası televizyon kanallarında da yer alan reklam kampanyalarının sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir.

Günümüzde neredeyse bütün ülkeler, kendilerine özgü etkin iletişim, tanıtım

ve pazarlama modelleri geliştirmektedir. Turizmde birçok kaynağa sahip olan Türkiye'nin de bu kaynaklarını avantajla çevirebilmesi için sistemli iletişim çabalarına ağırlık vermesi gerekmektedir.

Toplum için haber alma kaynağı olan ve terörle ilgili olayları hızlı ve detaylı bir şekilde aktaran medyanın, güçlü bir potansiyel etkisi vardır. Medyada sadece haber aktarma değil, gelişmeleri yorumlayıp kamuoyu oluşturma noktasında da önemli bir rol oynamaktadır. Terör rgtleri de medyanın bu gücünü kullanarak, yaptıkları eylemlerinin etkisini bu şekilde arttırma amacını gütmektedir. Medyanın bu noktada terör örgütlerinin amaçlarına hizmet etmemek için sorumlu yayıncılık anlayışını benimsemeleri gerekmektedir.

Türkiye'de dış turizm hareketliliğinin artması için çalışmalar yapılırken, bununla birlikte i turizmin daha da canlanması ve doğu bölgelerinin de turizmden yeterince pay almasının sağlanması da hedeflenmelidir. Türkiye'de terörist faaliyetlerin en fazla yaşandığı bölge olan Güneydoğu Anadolu bölgesi için turizm dâhil diğer birçok sektörün geliştirilmesi ve bu yönde bir takım teşvik politikalarının devlet tarafından uygulanması gerekmektedir.

Bölgede turizm önemli bir istihdam ve gelir kaynağı potansiyeline sahiptir. Türkiye'nin doğu bölgesi, kış ve doğa sporları; güneydoğu bölgesi ise kültür, tarih ve inanç turizmi açısından son derece zengindir. Ancak, silahlı çatışma ortamı, bölgenin kültür ve turizm alanındaki devlet yatırımlarından mahrum bırakılmış olması, sektörde hizmet verecek nitelikli işgücünün bulunmaması, bölgeye turist çekmek için gerekli altyapı olanaklarının bulunmaması gibi nedenlerden dolayı, bu potansiyel bugüne dek yeterince kullanılamamıştır. Türkiye'nin Ermenistan ve Irak gibi komşularıyla ilişkilerinin olumsuz olması ve doğu ve güney sınırlarının büyük lde kapalı olması da bölgenin kültür, tarih ve inanç turizmi potansiyelinden yeterince faydalanılamamasına yol açmıştır.

Terör olaylarının etkisini kırmak amacıyla devletlerin uluslararası barışı sağlamaya yönelik olarak turizmi bir araç olarak kullanmaları gerekmektedir. Devletler ve hükümetler, politik, ekonomik ya da ideolojik nedenlerden dolayı başka ülkelerin vatandaşlarına uyguladıkları seyahat yasaklarını durdurmalıdır. Turizm, uluslararası bir gerilim ya da kriz esnasında barışı korumak için bir araç olarak teşvik edilmelidir. Turizmin, farklı dinler, kültürler ve ideolojilerin insanlar arasında güven

oluşturmak için bir araç olarak kullanılması gerekir.

6.2.2. ARAŞTIRMACILARA YÖNELİK ÖNERİLER

Bundan sonra turizm ve terör konusu üzerine yapılacak benzer araştırmalarda Türkiye ile yakın özelliklere sahip bir başka ülke karşılaştırılabilir. Turizm ve terör etkileşimi üzerine yapılacak araştırmalarda iç turizme yönelik daha dar kapsamlı bir bölge örneklem olarak alınıp derinlemesine inceleme yapılabilir.

Türkiye’de terör ve turizm konusunda alana inilerek yapılacak nicel çalışmalar, ilk elden güncel durumun saptanmasına imkan sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akat, Ö. (2000). *Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği*. (2. Basım). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Aksü, M. S. (1997), Dünya'daki Gelişmelerin Türk Turizmi Üzerindeki Muhtemel Etkileri, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8(3-4), 21-24.
- Aktaş, C. (2005). Türkiye'nin Turizm Gelirini Etkileyen Değişkenler İçin En Uygun Regresyon Denklemine Belirlenmesi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 6 (2), 163-174
- Alaeddinoğlu, F. (2007), Van Halkının Turisti ve Turizmi Algılama Şekli, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 5 (1), 1-16.
- Albeni, M. ve Ongun, U. (2005), Antalya Turizminin Türk Turizmi İçerisindeki Yeri ve Krizlerin Antalya Turizmi Üzerindeki Etkileri, Süleyman Demirel Üniversitesi, *İ.İ.B.F. Dergisi*, 10 (2), 93-112.
- Alpaslan, Ş.(1983). *Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik*, (1. Basım) Teknik Yayınevi: İstanbul
- Alsarayreh M., Omar A.A.J., Helalat M. (2010). The Influence of Terrorism on the International Tourism activities, *European Journal of Social Sciences: 13(1): 145-160*.
- Antalya Valiliği, <http://www.antalya.gov.tr/icerik/12/172/tuik-verileriyle-antalya.html>, Erişim Tarihi: 16.04.2012.
- Arana, J.E., Leon, C. L., (2008). The Impact of Terrorism, *Annals of Tourism Research*, 35(2,) 299–315.
- Avcıkurt, C., Köroğlu, A. ve Sarıoğlu, M. (2009). Türk Turizminin Dünya Turizmindeki Yeri. (Editörler: Şenol Çavuş, Zehra Ege, Osman Eralp Çolakoğlu). *Türk Turizm Tarihi Yapısal ve Sektörel Gelişim*. Ankara: Detay Yayınevi. 1-14.
- Aydın, D. (2008), Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Ortadoğu'daki Yeri, Sağlık Turizmi Geliştirme Derneği, *Sağlık Turizmi Bülteni*, 1 (5), 6-10.
- Bahar, O. (2007), Bölgesel Kalkınmada Turizm Sektörünün Ekonomik Açıdan Yeri ve Önemi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 1-19.

- Bahar, O. (2007), Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Turizm Sektörüne Sağlanan Teşvikler, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı: 1, 61-78.
- Bahar, O. ve Kozak, M. (2006). Turizm Ekonomisi, *Ankara: Detay Yayıncılık*.
- Baker K. ve Coulter A. (2007). Terrorism and Tourism: The Vulnerability of Beach Vendors’ Livelihoods in Bali, *Journal of Sustainable Tourism*, 15 (3), 249-266.
- Bal, İ. (2006). Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, USAK Yayınları, Güvenlik Serisi:1*, Ankara.
- Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA), Golf Turizmi Sektör Raporu, *www.baka.org.tr*, Erişim Tarihi: 19.Mart 2012.
- Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA), Sağlık Turizmi Sektör Raporu, *www.baka.org.tr*, Erişim Tarihi: 15.Mart 2012.
- Berber, Ş. (2003), Sosyal Değişme Katalizörü Olarak Turizm ve Etkileri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 205-222.
- Birdişi, F. (2010), Birleşmiş Milletlerin (BM)’ in Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 172-182.
- Birgan, İ. (1994), Bir Hizmet Sektörü Olarak Turizm, *Anatolia Turizm ve Çevre Kültürü Dergisi*, (4), 34-40.
- Bozdemir, M. (1981), “Terör (mü) ve Terörizm (mi)?”, *AÜ SBF Basın Yayın Yüksek Okulu Yıllığı*, 6, 526.
- Bozok, D. ve Şahin, S. (2009). Türkiye’de Uygulanan Turizm Politikaları. (Editörler: Şenol Çavuş, Zehra Ege, Osman Eralp Çolakoğlu). *Türk Turizm Tarihi Yapısal ve Sektörel Gelişim*. Ankara: Detay Yayınevi. 255-288.
- Çağlar, A. (1997), Terör ve Örgütlenme. *Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Dergisi*, 30 (3), 119-133.
- Çaycı, S. (2007), Terörizm, Aşırı Akımlar ve Hukuk, *Stratejik Analiz Dergisi*, 7 (84), 59-67.

- Çeken, H., Dalgın, T. ve Karadağ, L. (2009), Küreselleşme ve Uluslararası Turizm Arasındaki İlişki, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 21-36.
- Çımat, A. ve Bahar O., (2003). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (6), 1-18.
- Dağcı, K. (2006). ABD'nin Yeni Güvenlik Yaklaşımı ve Terörizm, *Avrasya Dosyası*, 12, (3), 75-90.
- Demirkol, Ş. ve Oktay, K. (2004), *Turizm Politikalarına Alternatif Yaklaşımlar*. (1. Basım), Adapazarı: Sakarya Kitapevi
- Demirtaş, E. (2000) Türkiye ve Bazı Avrupa Birliği Ülkelerinde Turizm Yatırımlarına Verilen Teşvikler, *İzmir Ticaret Odası Yayını*, Yayın No:80, İzmir.
- Doğan Haber Ajansı, <http://www.dha.com.tr/haberdetay.asp?Newsid=214854>, Erişim Tarihi: 11.04.2012.
- Doğan Haber Ajansı, www.dha.com.tr/haberdetay.asp?Newsid=201635 , Erişim Tarihi: 11.04.2012.
- Doğan, G. (2007). İki Kutuplu Sistem Sonrasında Oluşan Uluslararası Sistem ve Terörizm-PKK Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İzmir.
- Dokuzuncu Kalkınma Planı (2009-2013), Resmi Gazete, 1 Temmuz 2006, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2011.
- Drakos, K. ve Kutan, A. M. (2003). Regional Effects of Terrorism on Tourism: Evidence From Three Mediterranean Countries. *Journal of Conflict Resolution*, 47 (5), 621-641.
- Emekli, G. (2005), Avrupa Birliğinde Turizm Politikaları ve Türkiye'de Kültürel Turizm, *Ege Coğrafya Dergisi* (4), 99-107.
- Emniyet Genel Müdürlüğü(EGM), <http://www.egm.gov.tr> , Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2011.
- Emsen, Ö.S. ve Değer, M. K. (2001). Turizm Üzerine Terörizmin Etkileri: 1984-2001 Türkiye Deneyimi. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*. (7), 67-83.
- Enders W., Sandler T. and Parise G. (1992) An Econometric Analysis of the Impact of Terrorism on Tourism, *Kyklos*, 45 (4), 531 – 554.

- Eralp, Z. (1983). Genel Turizm. *Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları*, Ankara.
- Erdoğan, N. (2010), Ekoturizm ve Doğa Temelli Turizmin Geldikleri Noktadaki Kavramsal Çerçeve, Orman Sistemlerinde Ekoturizm Çalıştayı, *Türkiye Ormancılar Derneği Diğer Yayınlar Serisi*, No:10
- Erdoğmuş, Z. (1987). Türkiye’de Terörist Eylemin Sebepleri. (Editör: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü). *Uluslararası Terörizm ve Gençlik*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 9-19.
- Ersun, N. ve Arslan, K. (2009), Alternatif Turizm Çeşidi Olarak Kapadokya Bölgesinde Kongre Turizmini Geliştirme Olanakları, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (34), 139-164.
- Essner, J. (2003), Terrorism’s Impact on Tourism: What the Industry May Learn from Egypt’s Struggle with al-Gama’a al-Islamiya, Security and Development, IPS 688, 1-17.
- European Police Office. (2008). EU Terrorism, Situation and Trend Report. www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/tesat2008.pdf, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2011.
- Evliyaoğlu, S. (1989). Genel Turizm Bilgileri, *Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi*, Ankara.
- Fleischer, A., Pizam, A. (2002) Tourism constrains among Israeli seniors. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 106-123.
- GAP İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu (2006), TC Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi, Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, http://includes.gap.gov.tr/files/ek-dosyalar/gap-bki/faaliyet_raporlari/faaliyet_raporu_2006.pdf, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2011.
- Goodrich J.N. (2002) September 11, 2001 Attack on America: A Record of the Immediate Impacts And reactions in the USA Travel and Tourism Industry. *Tourism Management* , 23, 573–580.
- Gülbahar, O. (2008), Turizmin Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Cari İşlemler Dengesine Etkisi, *Journal of Qafqaz University*, 1 (24), 154-168.
- Gülbahar, O. (2009). Turizmin Bölgelerarası Gelişmişlik Farklarını Gidermedeki Rolü (Türkiye Örneği). *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23 (1), 19-47.

- Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) *Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı* (2006). *Faaliyet Raporu*, Ankara <http://includes.gap.gov.tr>, Erişim Tarihi: 21 Aralık 2011.
- Güven, V. F. (2004). Uluslararası Terörizm ve Türkiye'ye Yansımaları, *Stratejik Analiz Dergisi (Asam)*, 5: 49-52.
- Haber Türk Gazetesi, <http://www.haberturk.com/yasam/haber/663576-antalya-sahilinde-supheli-patlama>, Erişim Tarihi: 11.04.2012.
- Hürriyet Gazetesi, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/4995858.asp?m=1&gid=69&srid=3048&oid=1>, Erişim Tarihi: 11.04.2012.
- İpek. H, (2006). Avrupa Birliğinin Terörizmle Mücadelesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Toplulukları Anabilim Dalı
- İşyar, Ö.G.(2008), Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: *Kavramsal Çerçeve ve Uygulama*, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 2 (3), 1-42.
- Kalkan, O. (1995). *Turizm Mevzuatımız*. (1. Basım) Ankara: THK Basımevi
- Kar, M., Zorkirişçi, E. ve Yıldırım, M. (2004). Turizmin Ekonomiye Katkısı Üzene Ampirik Bir Değerlendirme. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*. (8), 87-112.
- Karacasulu, N. ve Ovalı, Ş. (2009). Terör: Kavramsal Çeşitlilik. *Mülkiye Dergisi*. 243(28), 49-62.
- Karagöz, M. (2007). Terör ve Diğer Faktörlerin Turizme Etkisi: Ekonometrik Zaman Serisi Analizi, *Tubitak Sbb Proje*, 106k099,1-50
- Kaşlı,M., İlban, M. O. ve Şahin, B. (2009). Modern Pazarlama Stratejileri: AB ve Türk Turizmi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (27), 079-098.
- Kaya, A. (2003). 11 Eylül Bağlamında Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadeleye Bakış Tarzı, *Polis Bilimleri Dergisi*, 5 (1). 77 - 80.
- Kaya, İ. (2005). *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*, (1. Basım), Ankara: Usak Yayınları, S.1
- Kedikli, U. (2006). Avrupa Birliğinin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 2 (7) 54 – 79.
- Keskin, M.H. (2010). *Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği*. (2. Basım). Ankara.

- Kılıç T. ve Tuncel H. (2009). Diyarbakır'da Turizmin Temel Unsurları ve Turizm Hareketliliği, *e-Journal of New World Sciences Academy*. 4 (3), 137-146.
- Kızılırmak, İ. ve Kurtuldu, H. (2005), Kültürel Turizmin Önemi ve Tüketici Tercihlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 100-120.
- King, A (2010) The Effect of 9/11 on US Exports and Imports of Tourism, *Defence and Peace Economics*, 21(5-6), 535-546.
- Kodaman, B. (1987). *Terör ve Otorite*. (Editör: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü). *Uluslararası Terörizm ve Gençlik*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 70-74.
- Koyunsağan, N. (2005) Türkiye'de Terörizmin Turist Davranışları Etkisi Üzerine Bir Çalışma, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı
- Kozak, N., Kozak, M. ve Kozak M.A. (2001). *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar* (5.Basım). Ankara: Detay Yayınevi
- Ünlüönen K., Tayfun A. (2009). Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (27), 1-17.
- Kuveloğlu, D. (2004). *Turizm@gelecek.tr*, (1. Basım). İstanbul: Elips Kitap.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). Türkiye Turizm Stratejisi 2023. www.sp.gov.tr/documents/Turizm_Strateji_2023.pdf, Erişim Tarihi: 1 Aralık 2011.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2011). 2010-2014 Stratejik Planı. Ankara Kültür ve Turizm Bakanlığı. <http://www.kultur.gov.tr/tr/dosya/1-235100/h/ek12.pdf>, Erişim Tarihi: 12 Aralık 2011.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013. (2011). www.kultur.gov.tr/TR/dosya/1-70089/h/ttstratejisi2023.pdf, Erişim Tarihi: 12 Aralık 2011.
- Laçiner, S. (2006). Terörle mücadelede yasal önlemler: İngiltere örneği, (Editör: İhsan Bal), *Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayını, 291-349.

- Llorca – Vivero R. (2009). Terrorism and International Tourism: New Evidence, *Defence and Peace Economics*, 2008, 19(2), 169–188.
- Maviş, F., Ahıpaşaoğlu, H.S. ve Kozak, N. (2002). *Genel Turizm Bilgisi. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakóltesi Yayınları*.
- McCarthy, J. (1984), Ermeni Terörizmi: Zehir ve Panzehir Olarak Tarih. (Editör: Ankara Üniversitesi). *Uluslararası Terörizm ve Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 81-90.
- McIntosh, R.W., Goeldner, C.R. ve Ritchie, J.R.B. (1995). *Tourism Principles, Practices, Philosophies* (7th edition). New York: Jhon Wiley&Sons, Inc.
- Memmodova, H. (2009), Ermenistan Saldırganlığı Karşısında Birleşmiş Milletler' in Tutumu, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 2(4), 25-33.
- Meydan Larousse (1991). Turizm Maddesi. Cilt:19.
- Meydan Larousse, (1991), *BM Teşkilatı*, cilt 3, sf 217.
- NATO Bilgilendirme (2011), Terörizmle Mücadele, www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120207_new-security-challenges-tu.pdf, Erişim Tarihi: 21.03.2012.
- NATO Bilgilendirme (2011), Yeni Güvenlik Sorunlarıyla Başa Çıkmak, www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120207_new-security-challenges-tu.pdf, Erişim Tarihi: 21.03.2012.
- Oğuzoğlu, H.T.(2007), Dünya Düzenleri ve Güvenlik, Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Aşılıyor mu?, *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri Dergisi*, (6), 7-41.
- Oktayer, N., Susam, N. ve Çak, M. (2007). *Türkiye'de Turizm Ekonomisi*.(1. Basım). İstanbul: İstanbul Ticaret Odası
- Olalı, H. (1990). *Turizm Politikası ve Planlaması*.(Yayın No:228). İstanbul: İşletme Fakóltesi Yayınları.
- Onulduran, E. (1987). Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Faktör. (Editör: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü). *Uluslararası Terörizm ve Gençlik*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 168-177.
- Ovalı, Ş. (2006). AB'nin Terörizmle Mücadele Politikasındaki Dönüşüm: 11 Eylül ve Madrid Saldırılarının Etkileri, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5(3), 77-102.

- Özcan, M. ve Yardımcı, S. (2005). Avrupa Birliği Ve Küresel Terörizmle Mücadele, (Editör: İhsan Bal), *Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayını, 197-255.
- Özdemir, M. (1998), 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye Turizmi, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 5-7.
- Özeren, S. Cinoğlu, H. Ve Sever, M. (2010), ABD'nin Afganistan ve Irak'ta Terörle Mücadele Politikası, *Polis Akademisi Başkanlığı, Uluslararası Terörizm ve Sınır Aşan Suçlar Araştırma Merkezi (UTSAM)*, Rapor No:14.
- Özerkmen, N. (2004). Terör, Terörizm ve Radikal İslamcı Terör, Ankara Üniversitesi, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44(2), 242-265.
- Öztaş, K. ve Karabulut, T. (2006), *Turizm Ekonomisi Genel Turizm Bilgileri*, (2. Basım), Ankara: Nobel Yayınevi
- Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, İ. (2002), Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 183-195.
- Öztürk, Y., Akdu, U. ve Akdu, S.A. (2007), Yabancı Turistlerin Konut ve Devre Mülk Satın Almalarının Yöre Halkı Üzerindeki Sosyal ve Kültürel Etkileri: Fethiye Örneği, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 11-29.
- Paksoy, P. (2005), Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği'nin Türk Turizminde Rolü ve Önemi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü AB Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Pizam, A. ve Fleischer, A. (2001). Severity vs. Frequency of Acts of Terrorism: Which Has a Larger Impact on Tourism Demand?, *The Center for Agricultural Economics Research Working*, Paper No: 2117.
- Rızaoğlu, B. (2004). *Turizm ve Toplumsallaşma* (3. Basım). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Saç, F. ve Hussein, A.T. (2008). *Genel Turizm, Gelişimi- Geleceği*. (1. Basım). Ankara: Siyasal Yayınevi.

- Sargın, S. (2006), Yalvaç'ta İnanç Turizmi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 1-18.
- Seçilmiş C. (2009). Turistlerin Kişisel Değişkenlerinin Güvenlik Algılamalarındaki Rolü, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (30) : 152-166.
- Seçilmiş, C. ve Ünlüönen, K. (2009), İstanbul'u Ziyaret Eden Turistlerin Güvenlik Algılamaları Üzerine Bir Araştırma, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 65-84.
- Sivri, U. (2010) Şokların Yabancı Ziyaretçi Sayısı ve Yabancı Ziyaretçi Harcamaları Üzerindeki Etkisi Kalıcı Mıdır? *TİSK Akademi*.
- Soykan, F. (2003), Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi için Önemi, *Ege Coğrafya Dergisi*, (12), 1-11.
- Sönmez F. (1998) Tourism, Terrorism and Political Instability *Annals of Tourism Research*, 25(2), 416-456.
- Sönmez S., Graefe A. (1998). Influence of Terrorism Risk on Foreign Tourism Decision, *Annals of Tourism Research*, 25 (1), 112-144.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2011), Temel Dış Politika Konuları, www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa , Erişim Tarihi: 20.03.2012.
- Tamkoç, M. (1984). Uluslararası Terörizmin Rusya ile Bağlantısı. (Editör: Ankara Üniversitesi). *Uluslararası Terörizm ve Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 49-68.
- Taner, B. (2000), Terörizm ve Turizm, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 11, Eylül-Aralık, 93-98.
- Taraf Gazetesi, <http://www.taraf.com.tr/haber/avrupa-birligi-pkk-ile-mucadele-icin-delil.htm>
- Tarlow P. (200-2). Tourism in the Twenty First Century, *The Futurist*, September-October, 48-52.
- Taşdemir, F. (2006), *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, 1. Basım: Ankara.
- Taşkın, A. (2004), Terörizm ve Sivil İtaatsizlik, *Polis Bilimleri Dergisi*, 6, (1-2), 119-140.

- Tayfun, A. (2002), Turist Yerli Halk Üzerine Bir Araştırma, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 1-12.
- Terörle Mücadele Kanunu (TMK), Kanun No:3713, 12\04\1991, S.1.
- Tezcan, D. (1987). Uluslararası Terör Olayları İçerisinde Ermeni Teröristlere Ait Davaların Değerlendirilmesi. (Editör: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü). *Uluslararası Terörizm ve Gençlik*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 109-114.
- Tokucuoğlu, B. (2009). Türkiye Turizm Mevzuatı. (Editörler: Şenol Çavuş, Zehra Ege, Osman Eralp Çolakoğlu). *Türk Turizm Tarihi Yapısal ve Sektörel Gelişim*, Ankara: Detay Yayınevi. 289-313.
- Tolungüç, A.(1999). *Turizm Olgusu ve Türk Turizmi*, Ankara.
- Toskay, T.(1983). *Turizm Olayına Genel Yaklaşım* (10. Basım). İstanbul: Der Yayınları.
- Tosun, C. (1998), Roots of Unsustainable Development at the Local Level: The Case of Urgup of Turkey, *Tourism Management*, 19 (6), 595-610.
- Tosun, C. (2001). Challenges of Sustainable Tourism Development in The Developing World: The Case of Turkey. *Tourism Management*. 22, 289-303.
- Tosun, C. ve Temizkan, R. (2004), Türkiye'nin Dış Tanıtım ve Ülke İmajında Turist Rehberlerinin Rolü, *I. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi*, 15-16 Nisan, 345-365.
- Tosun, C., Erdoğan, N. ve Erdoğan, İ. (2009). Seyahat Acentalarının Faaliyetlerinin Sürdürülebilir Turizm Anlayışı Bağlamında Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği. *TUBİTAK Sobag Proje*, 1-255.
- Tosun, C., Timothy, D.J. ve Öztürk, Y. (2003). Tourism Growth National Development and Regional Inequality in Turkey. *Journal of Sustainable Tourism*. 11(2&3), 133-161.
- Tunç, A. (2003), Dünyadaki Türkiye İmajının Turizm Sektörüne Etkisi ve Bir Uygulama, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 38-54.
- Turizm Bakanlığı (1998). Türk Turizminin Ekonomi ve Sosyal Yaşam İçindeki Yeri, *I. Turizm Şurası*, Ankara.

- Türk Dil Kurumu, Elektronik Sözlük, www.tdk.gov.tr, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2012.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, *Türkiye Turizm Sektörü Raporu 2010*, www.invest.gov.tr, Erişim Tarihi: Mart 2012
- Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) (2008). Kürt Sorununu Çözümüne Dair Bir Yol Haritası: Bölgeden Hükümete Öneriler <http://www.tesev.org.tr>. Erişim Tarihi: 15 Aralık 2011.
- Türkiye Turizm Stratejisi 2023, http://www.sp.gov.tr/documents/Turizm_Strateji_2023.pdf, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2012.
- Unsal, A. ve Keleş, R. (1982), Kent ve Siyasal Şiddet, Ankara Üniversitesi, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları*: 507
- Unur, K. (2000), Turizm-Terörizm İlişkisi ve Türkiye Örneği, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl:11, Eylül-Aralık, 167-177.
- UNWTO (United Nation World Tourism Organization).(2009). www.unwto.org/index.php, Erişim Tarihi: 18 Aralık 2011.
- Usta, Ö. (2009). *Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım*, (2. Basım), Ankara: Detay Yayınevi
- Uygur, S.M. ve Baykan, E. (2007), Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 30-49.
- Uytun, A. (2009), 11 Eylül 2001 Terör Saldırısı Sonrası Değişen Terörizm Algısı, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara
- Ünlüönen, K. ve Kılıçlar, A. (2004), Ekonomik Yansımalarıyla Türk Turizminin Seksen Yılı, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 131-156.
- Ünlüönen, K., Tayfun, A. (2009). Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (27), 1-17.
- Ünlüönen, K., Tayfun, A. ve Kılıçlar, A. (2007). *Turizm Ekonomisi*. (1. Basım). Ankara: Nobel Yayınevi.

- Ünsal, A. (1996), Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi, *Cogito Dergisi*, Sayı:6-7, 29-36.
- Wilkinson, P. (1974), *Political Terrorism*, New York: Mc Millan
- Wilkinson, P. (1974). Political Terrorism: London Macmillan, 9. Organisation of Islamic Cooperation, http://www.oicoci.org/english/convention/terrorism_convention.htm, Erişim Tarihi: 8 Ocak 2012.
- Yağcı, Ö. (2002). Güneydoğu Anadolu Bölgesi Turizm Arz ve Talep Özellikleri, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 140-166.
- Yalvaç, M. (1987). Uluslararası Terörizm ve Gençlik. (Editör: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü). *Uluslararası Terörizm ve Gençlik*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 129-140.
- Yavuz, M.C. ve Karabağ, S.F. (2009). Ulusal Turizm Tanıtımı ve Pazarlama Yönetimi Örgütlenmesi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 36, 113-130.
- Yaya, M. (2009). Terrorism and Tourism: The Case of Turkey, *Defence and Peace Economics*, 20 (6), 477-497.
- Yayla, A. (1990). “Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve”, *Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: XIV.
- Yıldırım, H.H. ve Altunkaya, U. (2006), Türkiye'nin Sağlık Turizmi Potansiyeli ve Güçlükler, *Hastane ve Yaşam Dergisi*. 2 (12), 120-123.
- Yılmaz, B. Selin ve Yılmaz, Ö. Devrim. (2005), Terörizm ve Terörizmin Hedefi Olarak Turizm Endüstrisi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (13), 39-58.
- Yılmaz, C. (2010), Medikal Turizm Araştırması 1. Bölüm, Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Turizmi Birimi, www.tuyev.org.tr: Erişim Tarihi: 15 Mart 2012.